

Theologische Universiteit Utrecht

Handelen met het oog op de toekomst

Op zoek naar een visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel

Scriptie Master *Church and Mission in the West*

Begeleider: Prof. Stefan Paas

Student: Johan Ebbers

30-8-2024

Onderzoek naar de visies van C.B. James en de Radical Evangelicals

Dank

Nu deze scriptie klaar is, voel ik dankbaarheid. Dank aan mijn begeleider Stefan Paas, die mijn plannen waar nodig wist bij te sturen. Zijn commentaar op mijn werk was nogal eens kritisch, maar nooit ontmoedigend, en altijd opbouwend.

Dank aan mijn kring van vrienden en familie zonder wie ik het werk aan deze scriptie nooit af had kunnen maken.

Dank aan mijn hemelse Vader. Zonder Hem kan ik niets. Door het werk aan deze scriptie ben ik opnieuw geraakt door de schoonheid van zijn Koninkrijk.

Samenvatting

Het is een breed gedeelde overtuiging onder christenen dat God uiteindelijk Zijn schepping zal herstellen. Wat minder duidelijk is, hoe christelijk handelen, met name in sociale actie, zich verhoudt tot dit uiteindelijke, *eschatologische*, herstel. Op zoek naar een antwoord op deze vraag, heb ik onderzoek gedaan naar twee visies, die van de missionair onderzoeker C.B. James en die van de Radical Evangelicals.

C.B. James stelt, vanuit een bepaalde opvatting van *Missio Dei*, dat God door de eeuwen heen werkt aan de *vernieuwing van alle dingen*. God doet dit in samenwerking met mensen, zowel van binnen als van buiten de kerk, en de kerk is geroepen om aan dit werk van vernieuwing mee te doen. Christelijke sociale actie is volgens James dus het participeren in Gods eschatologisch herstel van Zijn schepping.

In mijn analyse merkte ik dat de Bijbelse onderbouwing van James' visie tekortschoot. De "vernieuwing van alle dingen" vindt volgens de Bijbel (Matt. 19: 28) plaats bij de wederkomst, niet nu al, dus deze term kan geen geschikt kader vormen voor christelijke sociale actie. Ook op andere plekken bleek James' gebruik van de Bijbel problematisch in Bijbels-theologisch opzicht.

De Radical Evangelicals zijn een groep evangelicalen die zich wereldwijd sterk maakt voor christelijke sociale verantwoordelijkheid, vanuit een visie die zij "Missie als Transformatie" noemen. Ze noemen zich hierom ook wel "transformationisten." Het organiserend principe van hun visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie is het Koninkrijk van God, met zijn reeds-en-nog-niet karakter. Christelijke sociale actie mag volgens hen voortkomen uit een verlangen naar de komst van het Koninkrijk van God. Vanuit dit verlangen mogen christenen nu al zoveel mogelijk laten zien van het Koninkrijk van God. Dit mogen ze doen, gesterkt door de overtuiging dat dit Koninkrijk ook nu al reëel aanwezig is, en werkzaam, zij het vaak op een verborgen manier, in het vertrouwen dat hun manier van leven in lijn met dit Koninkrijk bij het Laatste Oordeel in het gelijk gesteld zal worden, en dat daden die bij het Koninkrijk van God horen eeuwigheidswaarde zullen blijken te hebben.

In mijn analyse merkte ik dat deze visie van de Radical Evangelicals stevig gefundeerd was in de Bijbel, in het bijzonder in uitspraken van Jezus. Vooral door deze Bijbelse fundering is het waarschijnlijk dat deze visie acceptabel en bruikbaar kan zijn voor missionair actieve christenen met hun veelal evangelicaal te noemen geloofsbeleving, meer dan de visie van James.

Ook heb ik gekeken naar de potentie van de twee visies om mensen te motiveren tot daadwerkelijke sociale actie. Ook in dit opzicht waren er, voorzichtig gesteld, aanwijzingen dat de visie van de Radical Evangelicals veelbelovend is, in tegenstelling tot de visie van James.

Inhoudsopgave

Dank	1
Samenvatting	1
Hoofdstuk 1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemstelling	8
1.3 Doelstelling	8
1.4 Hoofdvraag	8
1.4.1 Deelvraag 1	8
1.4.2 Deelvraag 2	8
1.4.3 Deelvraag 3	8
1.4.4 Deelvraag 4	8
1.5 Onderzoeksmethode	9
1.6 Relevantie	10
1.6.1 Theoretische relevantie	10
1.6.2 Praktische relevantie	10
1.7 Opzet van het onderzoek	11
1.7.1 Hoofdstuk 1	11
1.7.2 Hoofdstuk 2	11
1.7.3 Hoofdstuk 3	11
1.7.4 Hoofdstuk 4	11
1.7.5 Hoofdstuk 5	11
Hoofdstuk 2 C. B. James' visie op christelijke sociale actie en eschatologie	12
2.1 Inleiding	12
2.1.1 Opzet van "Church Planting in Post-Christian Soil"	12
2.2 C.B. James' visie: sociale actie als bijdrage aan de vernieuwing van alle dingen	12
2.2.1 Inleiding	12
2.2.2 God als initiatiefnemer van de Missio Dei	13
2.2.3 Holistische scopus van Missio Dei	14
2.2.5 God werkt aan vernieuwing in elke context waar de kerk zich bevindt	19
2.2.7 Conclusie uit de <i>close reading</i>	22
2.2.8 Nader te onderzoeken vragen	26
2.3 James' visie in het licht van zijn bredere missionaire theologie	27
2.4 James' visie in confrontatie met de onderzochte kerkplantingen in Seattle	34
2.4.1 Great Commission Team	34
2.4.2 Household of the Spirit	40

2.4.3 New Community	43
2.4.4 Neighborhood Incarnation	47
2.4.5 Conclusie uit de confrontatie met de onderzochte kerkplantingen	50
2.5 Slotconclusie C.B. James	54
Hoofdstuk 3 De Radical Evangelicals en hun visie op christelijke sociale actie en eschatologie	57
3.1 Inleiding	57
3.2 De achtergrond van de Radical Evangelicals	57
3.2.1 inleiding	57
3.2.2 Het ontstaan van “Missie als Transformatie” volgens Tizon	58
3.3 De visie van de Radical Evangelicals: het Koninkrijk van God als organiserend principe	61
3.3.1 Inleiding	61
3.3.2 Christelijke sociale actie in de spanning tussen nu en straks	61
3.3.3 Integratie	76
3.4 De praktijk van Missie als Transformatie op de Filipijnen	77
3.4.1 Inleiding	77
3.4.2 De geschiedenis van Missie als Transformatie op de Filipijnen	77
3.4.3 De visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel bij ISACC	80
3.4.4 Conclusie	83
3.5 Slotconclusie Radical Evangelicals	83
Hoofdstuk 4 Evaluatie met het oog op de vier kenmerken van het evangelicalisme	85
4.1 Inleiding	85
4.2 Evaluatie van James’ visie	86
4.2.1 Schriftgezag	86
4.2.2 De nadruk op de verzoening door het kruis	86
4.2.3 De nadruk op de noodzaak tot bekering	87
4.2.4 Activisme	88
4.2.5 Conclusie	88
4.3 Evaluatie van de visie van de Radical Evangelicals	89
4.3.1 Schriftgezag	89
4.3.2 De nadruk op de verzoening door het kruis	89
4.3.3 Nadruk op de noodzaak tot bekering	90
4.3.4 Activisme	92
4.3.5 Conclusie	92

Hoofdstuk 5 Conclusie	93
5.1 Inleiding	93
5.2 C.B. James	93
5.3 Radical Evangelicals	94
5.4 Discussie/aanbevelingen	94
Bibliografie	96

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Dat missie niet alleen moet gaan over geestelijk heil, maar ook iets bij zou moeten dragen aan het welzijn van mens en aarde nu, is een notie die de laatste decennia steeds breder gedragen wordt onder evangelicale christenen. Missie moet holistisch zijn. Toch blijkt het voor evangelicalen niet heel gemakkelijk te zijn om holistische missie op formule te brengen. Over de wenselijke verhouding is al veel gezegd sinds de conferentie van Lausanne (1974) toen evangelicalen wel eensgezindheid konden vinden over evangelisatie, maar grote moeite hadden het eens te worden over het belang van sociale actie.¹

Deze moeite heeft mede te maken met de bijbelse eschatologie, de verwachting - zeker bij evangelicalen - van de wederkomst van Jezus. Ten opzichte van dat punt is het - als evangelical - niet moeilijk het belang van evangelisatie te zien. Het is de bedoeling dat mensen voor die tijd (of voor hun overlijden) tot geloof in Jezus zijn gekomen. Gaat het echter om sociale actie, dan ligt het anders. Het is niet onmiddellijk duidelijk hoe sociale veranderingen die door mensen/christenen in het heden bewerkt worden zich verhouden tot de grote verandering die beloofd is met Jezus' terugkeer.

Bosch beschrijft dit als een "creatieve spanning," omdat

"neither the eschatologization nor the historicization of mission satisfies. In its fixation on the parousia, the first has neglected the problems of this world and thereby crippled Christian mission. In its preoccupation with this world to the exclusion of the transcendent dimension, the second has robbed people of ultimate meaning and of teleological dimension without which nobody can survive"²

Christenen zijn geroepen zowel de wederkomst als de problemen van deze tijd serieus te nemen.

Hoe we deze verhouding bezien, heeft gevolgen voor hoe we missie bedrijven. Christenen die missionair actief zijn, hebben een "missionair, realistisch en inspirerend verhaal"³ nodig van waaruit zij kunnen handelen. Daarbij hoort een visie op het belang van hun handelen, ook als dat handelen niet direct bijdraagt aan evangelisatie. Daar is al veel over geschreven, onder andere door Christopher J.H. Wright, maar ik zou deze vraag specifiek aan willen vliegen vanuit de eschatologie. Wat is de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel?⁴

¹ Henning Wrogemann, *Intercultural Theology Volume Two: Theologies of Mission*, Downers Grove: IVP Academic 2018, 125-129.

² David J. Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, New York: Orbis 1992, 507-508.

³ Annemiek de Jonge, *Als een madeliefje tussen de straatstenen: Soteriologische en ecclesiologische opvattingen van practitioners in evangelicale missionaire gemeenschapsvorming*, Buiten en Schipperheijn: Amsterdam 2022, 239.

⁴ Peter Kuzmic, "Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes", In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 135: "One's view of eschatology determines one's views of history. And one's view

Deze vraag zou ik willen onderzoeken aan de hand van twee missionaire visies, namelijk die van Christopher B. James enerzijds, en de Radical Evangelicals anderzijds. James en de Radical Evangelicals zien allen duidelijk het belang in van christelijke sociale actie, maar de verhouding met de eschatologie vullen ze anders in.

Christopher B. James is een missioloog die grondig onderzoek heeft gedaan onder kerkplantingen in Seattle, en deze kerkplantingen ook heeft geëvalueerd aan de hand van zijn eigen missionaire theologie, gebaseerd op een bepaalde opvatting van *Missio Dei*. Christelijke sociale actie⁵ is volgens James een participeren aan eschatologisch herstel. Een herstel dat God is begonnen, en waar Hij ook buiten de kerk mee bezig is. Christelijke sociale actie draagt dus direct bij aan eschatologisch herstel dat nu al plaatsvindt, een “renewal of all things” die nu al is begonnen.⁶

De Radical Evangelicals zijn een groep evangelicalen, ook wel “Transformationists” genoemd, die sinds de jaren zeventig pleiten voor een “integral relationship” van sociale actie en evangelisatie.⁷ Deze Radical Evangelicals benoemen hun visie als “Missie als Transformatie.”⁸ De Radical Evangelicals zien dus eveneens het belang van sociale actie, maar onderscheiden dit veel meer van het eindpunt van de geschiedenis en hebben dit onderscheid ook onder woorden gebracht.⁹ Verder is voor de visie van de Radical Evangelicals het Koninkrijk van God de bepalende factor, en niet *Missio Dei*.

Deze twee visies vertegenwoordigen dus een andere kijk op de verhouding tussen eschatologisch herstel en christelijke sociale actie. Het verschil zit hem niet zozeer in de verhouding tussen menselijk en goddelijk handelen, want beide zien God - ook -aan het werk in menselijk handelen. Het verschil zit hem in de visie op het onderscheid tussen “nu” en “straks” (de jongste dag). James maakt heel weinig onderscheid tussen “nu” en “straks.” Hij ziet eschatologisch herstel in beide. De Radical Evangelicals maken het onderscheid wel, en in hun visie is dit ook belangrijk. Dit verschil heeft gevolgen voor de visie op christelijke sociale actie. .

Deze visies zou ik willen beschrijven, analyseren, en evalueren in het licht van Bijbelse theologie en belangrijke noties binnen het evangelicalisme. Dit laatste omdat veel missionair actieve christenen een evangelicaal te noemen geloofsbeleving hebben, en het daarom voor hen relevant kan zijn te weten in hoeverre de genoemde visies aansluiten bij hun eigen overtuigingen. En dit alles doe ik met de bedoeling te zien welke elementen van deze visie hun plaats zouden mogen krijgen in een “missionair, realistisch en inspirerend verhaal” voor missionair actieve christenen.

of the purpose and goal of history as pointing to the eschaton definitely modifies one’s attitude toward the this-worldly historical realities.”

⁵ Het zou anno 2024 voor de hand liggen ook ecologische actie in dit kader te behandelen, maar James en de onderzochte Radical Evangelicals noemen dit zelf niet of nauwelijks. Daarom laat ik het hier achterwege

⁶ Christopher B. James, *Church Planting in Post-Christian Soil: Theology and Practice*. Oxford, 2018, 143.

⁷ Wrogemann, Idem, 127. Zie ook de beschrijving van Ruth Padilla-DeBorst in “An Integral Transformation Approach” in *The Mission of the Church: Five views in Conversation*, Ed. Craig Ott, Grand Rapids 2016, 41-68.

⁸ Vinay Samuel & Chris Sugden, “Introduction”, in Vinay Samuel & Chris Sugden (eds.), *Mission as Transformation*, Oxford: Regnum, 1999, xvi.

⁹ Al Tizon, *Transformation*, 121. Radical Evangelicals spreken over het onderscheid tussen *finis* en *telos*.

1.2 Probleemstelling

De verhouding tussen enerzijds de veranderingen die christenen teweegbrengen in het kader van sociale actie, en anderzijds de verandering, het eschatologisch herstel, bij de wederkomst, is voor veel evangelicale christenen niet duidelijk genoeg. Beiden dienen serieus te worden genomen, maar dreigen steeds in een concurrentiepositie te komen. Als het belang van het een wordt benadrukt, dreigt het belang van het andere te vervluchtigen. Er is behoefte aan een theorie die beide recht doet.

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken wat de verhouding is tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Dit doe ik door de visies van enerzijds Christopher B. James en anderzijds de Radical Evangelicals te beschrijven, te analyseren, en te evalueren in het licht van Bijbelse theologie en belangrijke noties binnen het evangelicalisme.

1.4 Hoofdvraag

Wat is de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel volgens Christopher B. James enerzijds, en volgens de Radical Evangelicals anderzijds, en hoe zijn deze visies te evalueren in het licht van Bijbelse theologie en belangrijke noties binnen het evangelicalisme?

1.4.1 Deelvraag 1

Wat is de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel bij Christopher B. James?

1.4.2 Deelvraag 2

Wat is de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel bij de Radical Evangelicals?

1.4.3 Deelvraag 3

Hoe zijn de visies van James en de Radical Evangelicals te evalueren in het licht van Bijbelse theologie en belangrijke noties binnen het evangelicalisme?

1.4.4 Deelvraag 4

Wat zouden bruikbare bouwstenen kunnen zijn voor een evangelicale visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel in het licht van de voorgaande beschrijving, analyse en evaluatie?

1.5 Onderzoeksmethode

De onderzoeksmethode is literatuuronderzoek. Ik zal de geschriften van James, en de Radical Evangelicals onderzoeken met het oog op de onderzoeksvragen. Voor wat betreft Christopher B. James is dat: *Church Planting in Post-Christian Soil: Theology and Practice*, Oxford, 2018. Voor wat betreft de Radical Evangelicals: Al Tizon, *Transformation after Lausanne: Radical Evangelical Mission in Global-Local Perspective*, Eugene: Wipf and Stock, 2008, en Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, en uit dit laatste boek de artikelen: Peter Kuzmic, "Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes", 134-165; Chris Sugden, "A Presentation of the Concern for Kingdom Ethics", 208-222; Vinay Samuel & Chris Sugden, "God's Intention for the World", 166-207; en Graham Cray, "A Theology of the Kingdom", 26-44.

In het geval van James zal ik zijn visie beschrijven, ook in contrast met de uiteenlopende visies van de kerkplanters die hij heeft onderzocht. En ik zal zijn bijbelse argumentatie onderzoeken en analyseren. Tevens zal ik onderzoeken wat de contrasten met andere visies zijn, en hoe een mogelijke praktische uitwerking van zijn visie eruit zou kunnen zien. Hij gebruikt zijn visie namelijk in de beoordeling van kerkplantingen in Seattle. Hierdoor is het mogelijk om te zien wat het verschil is tussen kerken die James' visie op eschatologie en sociale actie (grotendeels) delen, en kerken die dat niet of nauwelijks doen, en of er een correlatie is te zien tussen eschatologische visie en daadwerkelijke sociale actie.

Ook in het geval van de Radical Evangelicals zal ik hun visie beschrijven, ook in contrast met andere visies, met name die van andere evangelicalen en van bevrijdingstheologen, en zal ik hun bijbelse argumentatie onderzoeken en analyseren. Tenslotte zal ik ook van deze visie de uitwerking in de praktijk onderzoeken. De genoemde auteur Al Tizon beschrijft in zijn boek namelijk de praktijk van de Radical Evangelicals op de Filippijnen. Dat kan misschien een indicatie geven in hoeverre deze visie christenen motiveert tot daadwerkelijke sociale actie.

Zo verwacht ik van beide visies een duidelijk beeld te kunnen schetsen, met de argumentatie, het contrast met andere visies, en de uitwerking op daadwerkelijk handelen. Ik kies voor James en de Radical Evangelicals, omdat ze beide a) vanuit een (voornamelijk) evangelicale achtergrond¹⁰ opereren, zoals ook de meeste missionair actieve christenen in Nederland, b) inzicht geven in de argumentatie voor hun theologische visie, c) hun visie in contact brengen met de praktijk; het zijn geen "leunstoeltheologen", en d) hun visie contrasteren met andere visies, James doet dit door zijn visie in confrontatie te brengen met de diverse visies van kerkplanters in Seattle, de Radical Evangelicals doen dit door te beschrijven hoe Missie als Transformatie is ontstaan vanuit het debat met andere evangelicalen en met bevrijdingstheologen.

Beide visies zal ik ook evalueren. Dit doe ik in het licht van Bijbelse theologie en belangrijke noties binnen het evangelicalisme. Wat betreft de Bijbelse theologie zal ik tijdens de analyse ook de theologische gedachtegang van beide visies evalueren in het licht van Bijbelse exegese.

¹⁰ James heeft een van oorsprong evangelicale achtergrond, en studeerde aan Wheaton College en Fuller Theological Seminary. Hij is echter gepromoveerd aan de liberale Boston University School of Theology, een opleiding van de United Methodists, *Church Planting*, 2/3. De Radical Evangelicals identificeren zichzelf uitdrukkelijk als evangelicaal.

Wat betreft de noties die belangrijk zijn binnen het evangelicalisme zal ik me richten op de vier kenmerken van het evangelicalisme zoals die door Bebbington zijn geformuleerd:

- 1) Biblicism: a particular regard for the Bible (e.g. all essential spiritual truth is to be found in its pages)
- 2) Crucicentrism: a focus on the atoning work of Christ on the cross
- 3) Conversionism: the belief that human beings need to be converted
- 4) Activism: the belief that the gospel needs to be expressed in effort¹¹

Zo hoop ik, vanuit de beschrijving, analyse, en evaluatie van deze visies bouwstenen te vinden voor een evangelicale visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel.

1.6 Relevantie

1.6.1 Theoretische relevantie

Mijn onderzoek richt zich op de theorievorming rond missie. Missionair actieve, vaak evangelicale, christenen zien steeds meer het belang van holistische missie. Dan is het goed om verschillende visies op holistische missie te vergelijken en te evalueren in het licht van de Bijbel en kenmerken van het evangelicalisme, zodat men ook weet wat de achtergrond is van verschillende ideeën op dit terrein, deze op waarde kan schatten en een plaats kan geven in het geheel van van de eigen geloofsovertuiging.¹²

1.6.2 Praktische relevantie

Deze scriptie gaat over theologie, maar het is een theologie van het handelen. Missionair actieve christenen zijn doeners, maar hebben ook een groter verhaal nodig om hun handelen in te kunnen plaatsen. Mijn verwachting is dat hoe beter missionair actieve christenen hun handelen in Gods grotere verhaal kunnen plaatsen, hoe langer ze hun werk, met al zijn weerbarstigheden, kunnen volhouden. Ik hoop dat mijn scriptie kan bijdragen aan een verhaal dat missionaire christenen duurzaam kan inspireren.

Ik hoop zelfs dat deze scriptie zal kunnen spreken tot alle christenen, die op de een of andere manier hun geloof willen omzetten in daden in deze wereld. Al deze christenen zouden geholpen kunnen zijn met een visie die hun handelen (beter) betekenis geeft in Gods grote verhaal.

¹¹ Bebbington, David W. *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s*, London: Unwin Hyman, 1989 pp. 2–17

¹² Richard F. Lovelace, *Dynamics of Spiritual Life: An Evangelical Theology of Renewal*, Exeter: Paternoster Press, 400. “Evangelicals cannot recover their own wholeness and vitality, or prevent the loss of their own offspring to humanism or liberalism until they recover their social dynamic.”

1.7 Opzet van het onderzoek

1.7.1 Hoofdstuk 1

Inleiding, onderzoeksplan

1.7.2 Hoofdstuk 2

Beschrijving van de visie van C.B. James op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel, en analyse van zijn (bijbelse) argumentatie. Tevens een analyse van zijn beoordeling van kerkplantingen in Seattle met het oog op het contrast van James' visie met andere missionaire visies, en op de mogelijke uitwerking van zijn visie op daadwerkelijke sociale actie.

1.7.3 Hoofdstuk 3

Beschrijving van de visie van de Radical Evangelicals. Voor de visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie zal ik vooral Peter Kuzmic onderzoeken. Voor verduidelijking en verdieping zal ik ook andere vertegenwoordigers van de Radical Evangelicals aanhalen. Al Tizon zal ik onderzoeken met het oog op de plaats van deze visie binnen de traditie van Missie als Transformatie. Het gaat dan om het ontstaan van Missie als Transformatie, het contrast met de visie van andersoortige evangelicalen met die van bevrijdingstheologen, en een beschrijving van de praktische uitwerking van deze visie op de Filippijnen.

1.7.4 Hoofdstuk 4

Evaluatie van de visies van James en de Radical Evangelicals in het licht van Bijbelse theologie en de vier kenmerken van het evangelicalisme van Bebbington.

1.7.5 Hoofdstuk 5

Conclusie: Wat zijn de bouwstenen voor een duidelijker visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel, gezien de voorgaande analyse en evaluatie?

Discussie en aanbevelingen.

Hoofdstuk 2 C. B. James' visie op christelijke sociale actie en eschatologie

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik beschrijven hoe James de verhouding ziet tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Eerst zal ik de opzet van zijn boek beschrijven, ten tweede zijn visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie binnen zijn visie op *Missio Dei*, ten derde hoe deze visie zijn plaats heeft in het geheel van James' missionaire theologie, ten vierde hoe James' visie zijn beoordeling van kerkplantingen informeert, om door contrastwerking deze visie scherper te krijgen, en ten vijfde hoe de praktijk van sociale actie is in kerken die een vergelijkbare visie hebben als James, in vergelijking met kerken die een andere visie hebben

2.1.1 Opzet van "Church Planting in Post-Christian Soil"

C.B. James doet in zijn boek "Church Planting in Post-Christian Soil" verslag van zijn onderzoek naar kerkplantingen in Seattle. Hij koos Seattle omdat dit een van de meest geseculariseerde steden van de VS is. James is van mening dat de VS nog veel verder zullen seculariseren, en dat Seattle dus in religieus opzicht beschouwd kan worden als het voorland van de VS. In Seattle heeft hij 57 kerkplantingen onderzocht, voornamelijk door middel van enquêtes.¹³ Op grond van de uitkomsten groepeerde hij de onderzochte kerken in vier categorieën: Great Commission Team, Household of the Spirit, New Community en Neighborhood Incarnation.¹⁴ Vervolgens heeft hij deze vier groepen beoordeeld op grond van zijn missionaire theologie en adviezen geformuleerd. Hij sluit af met praktische lessen die hij de kerk van de VS wil meegeven op grond van zijn onderzoek.

2.2 C.B. James' visie: sociale actie als bijdrage aan de vernieuwing van alle dingen

2.2.1 Inleiding

In hoofdstuk 5 van "Church Planting in Post-Christian Soil" geeft James een beoordeling van de verschillende types kerkplantingen die hij in Seattle aangetroffen heeft.¹⁵ Dit doet hij aan de hand van zijn missionaire theologie. Deze theologie zet hij uiteen aan de hand van vier kernideeën: "missionaire triniteit", "Missio Dei", "Jezus als paradigma voor missie", en "de missionaire aard van de kerk."

¹³ James, *Church Planting*, 246.

¹⁴ *Ibidem*, 85-137.

¹⁵ *Ibidem*, 138-183.

In de paragraaf over Missio Dei¹⁶ komt het duidelijkst naar voren hoe James de verhouding ziet tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Dit gedeelte zal ik door middel van *close reading* gedetailleerd onderzoeken, want hier legt James de basis voor zijn visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie.

Hij beschrijft Missio Dei aan de hand van drie kernelementen. De eerste is dat missie voortkomt uit God, de tweede dat Gods missie een holistische scopus heeft, en de derde dat God, in de Missio Dei, werkt aan vernieuwing in elke context waar de kerk zich bevindt, en dat de kerk hierin moet participeren. Vooral de twee laatste elementen bevatten James' visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijk sociale actie, dus daar zal ik me vooral op richten. Ik zal deze elementen onderzoeken door middel van *close reading*, dat wil zeggen, heel precies kijken hoe James' argumentatie in elkaar zit, en daarbij betrekken hoe hij Bijbelse begrippen hanteert en hoe hij andere auteurs aanhaalt.

2.2.2 God als initiatiefnemer van de Missio Dei

Het kernelement van Missio Dei is dat missie voortkomt uit God zelf. God is de initiatiefnemer van missie, niet de kerk. De kerk is geroepen te participeren in Gods missie, maar het is God zelf die de missie is begonnen en zal voleindigen. James geeft hier een tekenend citaat van bij Lesslie Newbigin:

“The Church is not so much the agent of mission as the locus of mission. It is God who acts in the power of the Spirit, doing mighty works, creating signs of a new age, working secretly in the hearts and minds of men and women to draw them to Christ”¹⁷

Deze manier van denken betekent een paradigmawisseling ten opzichte van traditionele zendingsvisies die de nadruk legden op het handelen van de kerk in antwoord op hun missionaire plicht. In de Missio Dei gaat het om participatie:

“The agency of the church is not, however, erased in missional perspective but, rather, re-envisioned as the agency of participation in God's ongoing mission, and indeed in the very life of the Trinity.”¹⁸

De kerk moet dus participeren in Gods missie. Dat is op zich duidelijk, maar dan blijven er nog wel vragen over hoe dit dan vormgegeven zou moeten worden. Wanneer is de kerk te assertief, en wanneer te afwachtend? Hoe kan de kerk haar missionair handelen zo vormgeven dat ze daadwerkelijk participeert in Gods missie? En wat zijn de juiste bewoordingen voor dit handelen van God, en voor de participatie van de kerk in dat handelen? Deze scriptie is immers een zoektocht naar een omvattend "verhaal" voor missionair actieve christenen. In het verdere onderzoek hopen we hierin meer duidelijkheid te krijgen.

¹⁶ Ibidem, 141-143.

¹⁷ Lesslie Newbigin, *The Gospel in Pluralist Society*, London: SPCK 1992, 119.

¹⁸ James, *Church Planting*, 141.

2.2.3 Holistische scopus van Missio Dei

Het tweede element is de holistische scopus van Gods missie.¹⁹

Zoals James het verwoordt:

“The Christian canon casts a meta-narrative in which God’s good created world is marred by human sin and God works graciously and cooperatively with human partners over millennia not only to redeem humankind to right relationship with God’s self but also to restore a groaning creation. This narrative arc finds consummation in a new heaven and new earth, a renewed home for a renewed humanity to dwell with God.”

Aan de ene kant worden hier heel klassiek-christelijke dingen gezegd: God heeft een plan van verlossing en herstel dat zich over duizenden jaren uitstrekt, een plan waar Hij mensen bij betreft als partners en dat tot zijn bezegeling komt in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

De vragen beginnen wanneer James zegt dat God - samen met mensen -in de loop van millennia - niet alleen aan de verlossing van mensen werkt, maar ook aan het herstel van een “zuchtende” schepping. Hier wordt op zijn minst de suggestie gewekt dat God al die eeuwen samen met mensen bezig is met herstelwerk aan Zijn schepping. God zou Zijn schepping dan niet in één keer herstellen bij de wederkomst, maar ook nu al, in de loop van de geschiedenis. Dat is des te opmerkelijker omdat het “zuchten van de schepping”, waar James aan refereert, een verwijzing is naar Rom. 8: 19-22²⁰, een Bijbelgedeelte waar juist een sterk onderscheid wordt geschetst tussen enerzijds de huidige tijd van lijden, zinloosheid en vergankelijkheid, en anderzijds de toekomst, met de “verlossing van ons sterfelijk bestaan”, en het “openbaar worden van de luister van Gods kinderen”(v.19, 23). Weliswaar “draagt alles bij aan het goede voor wie God liefhebben” (v. 28), maar dat hoort bij een “hopen op wat wij niet zien” (v. 25). In Rom. 8 zien we hoe dan ook een scherp onderscheid tussen de wederkomst en de tijd die daaraan voorafgaat, niet een herstelwerk dat nu al gaande is.

Bij de volgende zin wordt het vermoeden bevestigd:

“The missio Dei then, is the holistic renewal of all things and within its scope are included human redemption and restored creation.”

Als James had gezegd dat verlossing van mensen en herstel van de schepping het *einddoel* van de Missio Dei was, zouden er weinig vragen zijn, maar James zegt dat de Missio Dei de holistische vernieuwing van alle dingen *is*. Dit betekent dat deze vernieuwing nu al bezig is, zoals ook de Missio Dei nu al bezig is. En hier is het heel opmerkelijk dat James de term “renewal of all things” introduceert, want hiermee haalt James een uitdrukking aan die in de Bijbel gebruikt wordt om het eschatologische eindpunt van de geschiedenis aan te duiden. In de NBV:

¹⁹ Ibidem, 142, net als de komende citaten.

²⁰ In de NIV: Rom. 8: 22 “We know that the whole creation has been groaning as in the pains of childbirth right up to the present time.”

Matt. 19: 28: “Jezus zei tegen hen: wanneer de tijd aanbreekt dat alles vernieuwd wordt, wanneer de Mensenzoon in majesteit zetelt op zijn troon, zullen ook jullie die Mij gevolgd zijn, plaatsnemen op twaalf tronen en rechtspreken over de twaalf stammen van Israël.” (onderstreping toegevoegd)

Een soortgelijke uitdrukking vinden we in Hand. 3: 20,21, waar Petrus zegt:

“...en zal Hij de messias zenden die Hij voor U bestemd heeft. Dat is Jezus, die in de hemel moest worden opgenomen tot de tijd aanbreekt waarover God van oudsher bij monde van zijn heilige profeten heeft gesproken en waarin alles zal worden hersteld” (onderstreping toegevoegd)²¹.

In beide gevallen gaat het over een tijd die nog moet aanbreken, een punt in de toekomst, het moment van de wederkomst, niet een vernieuwing die nu al plaatsvindt.

James sluit deze alinea af met de opmerking:

“The mission of God is comprehensive renewal of the cosmos. God’s sending - of the Son, of the Spirit, of the church - aims to restore perfect and peaceful harmony, which is God’s loving will.”

Hier zegt James weer dat de missie van God de vernieuwing van de schepping *is*. Nu is "mission" een wat dubbelzinnig woord. Het kan zowel het einddoel aanduiden, als de voortgaande actie. Echter, deze zinnen staan direct na James' opmerking over God die over millennia heen werkt aan de verlossing van de mensheid en het herstel van de schepping. Dat suggereert op zijn minst dat James ook de voortgaande actie op het oog heeft. Als we James hier al met al goed begrijpen, maakt hij van Gods einddoel ook Gods korte termijn-doel. Vanuit de overtuiging dat God uiteindelijk de vernieuwing van alle dingen op het oog heeft, concludeert James dat God met deze vernieuwing van alle dingen ook nu al bezig is.

Dit is echter een gedachtesprong. Iemand kan een einddoel voor ogen hebben, maar intussen dingen doen die niet direct naar dat einddoel leiden. Een voetballer kan een bal terugleggen, terwijl hij nog steeds het doel van de tegenstander op het oog heeft. Een aannemer kan bij het herstel van een huis eerst een deel van dat huis afbreken.

Ook de aangehaalde Bijbelpassages waar gesproken wordt over het “zuchten van de schepping” en de “vernieuwing van alle dingen” maken duidelijk dat er een alomvattende vernieuwing van de schepping zal plaatsvinden, die uitdrukkelijk niet nu al plaatsvindt. Vindt er nu dan helemaal geen vernieuwing plaats? Dat is het andere uiterste.

Er is in elk geval één soort vernieuwing die nu al plaatsvindt, maar deze heeft een zeer bepaald karakter. Het gaat dan om de vernieuwing die in de gelovige plaatsvindt door de werking van de Geest. Deze vernieuwing nu is weliswaar substantieel, maar ook beperkt, in afwachting van de totale vernieuwing. Een tekst die dit heel scherp aangeeft is 2 Korintiërs 4: 16-18:

“Daarom verzaken wij onze plicht niet, want ook al gaat ons uiterlijk bestaan verloren, ons innerlijk bestaan wordt van dag tot dag vernieuwd. En de geringe last die we

²¹ In de NIV: Matt. 19: 28: “Truly I tell you, at the renewal of all things, when the Son of Man...” En Hand. 3: 21: “until the time comes for God to restore everything, as he promised long ago...”

tijdelijk te dragen hebben, brengt ons een eeuwige luister, die alles omvat en alles overtreft. Wij richten ons niet op de zichtbare dingen, maar op de onzichtbare, want de zichtbare dingen zijn tijdelijk, de onzichtbare dingen eeuwig" (onderstreping toegevoegd).

Hier zien we een vernieuwing die voor Paulus enerzijds zeer reëel is, maar anderzijds nog incompleet. Het is vernieuwing die al plaatsvindt, maar tegelijk uitziend naar een totale vernieuwing, de "vernieuwing van alle dingen." Het onderscheid tussen de huidige tijd en de tijd die aanbreekt met de "vernieuwing van alle dingen" blijft scherp.

In 2 Korinthiërs 5 zien we dezelfde spanning tussen een substantiële vernieuwing in de gelovige die er nu al is, en tegelijkertijd het besef dat deze vernieuwing in haar totaliteit nog niet is aangebroken. Aan de ene kant zuchten de gelovigen nog in hun "aardse tent" (2 Kor. 5: 4) aan de andere kant mogen ze weten in Christus een "nieuwe schepping" te zijn (vers 17). Heel precies wordt deze situatie aangeduid door de gave van de Geest een "onderpand" (vers. 5) (NBV) of "voorschot" (NBG 1951) te noemen, iets substantieels dat gegeven wordt in afwachting van iets veel groters.

Ook kunnen er positieve ontwikkelingen zijn in kerk of wereld zijn, die je als "herstel" of "vernieuwing" zou kunnen betitelen, en waar je God dankbaar kunt zijn, maar de term "vernieuwing van alle dingen" zou ik, in tegenstelling tot James, willen bewaren voor datgene wat Jezus ermee bedoelt: het moment dat *alles* zal worden vernieuwd.

Om het in de woorden van Bonhoeffer te zeggen: James brengt te weinig onderscheid aan tussen het "voorlaatste" en het "laatste."²² Beide moeten volkomen serieus worden genomen. De waarde van het voorlaatste wordt niet opgeheven door het laatste, en ze moeten niet met elkaar verwisseld of verward worden.

Opmerkelijk is in dit geheel dat James wel deze duidelijk bijbelse taal gebruikt, zoals "het zuchten van de schepping" en "de vernieuwing van alle dingen" maar niet reflecteert op de betekenis van deze uitdrukkingen in hun oorspronkelijke context.

2.2.4 Missio Dei en het Koninkrijk van God

Vervolgens noemt James het Koninkrijk van God om te illustreren wat hij bedoelt met de holistische scopus van Missio Dei. Dit is voor de vraagstelling van dit onderzoek interessant, want juist in het Koninkrijk van God met zijn reeds-en-nog-niet karakter, kunnen we wellicht een oplossing vinden op de vraag waar christelijke sociale actie en eschatologisch herstel elkaar raken, en krijgen we misschien een antwoord op de vraag waarom James een eschatologische term als "vernieuwing van alle dingen" gebruikt voor processen die vóór de wederkomst plaatsvinden.

Voor James is Gods Koninkrijk een aanwijzing van wat het doel is van de Missio Dei.

Jezus' bediening was volgens James "proclamation and demonstration" van het Koninkrijk van God. In Zijn onderwijs kondigde Hij het Koninkrijk aan, en hij demonstreerde er de aard en nabijheid van met

²² "Christliches Leben ist der Anbruch des Letzten in mir, das Leben Christi in mir. Es ist aber immer auch Leben im Vorletzten, das auf das Letzte wartet. Der Ernst des christlichen Lebens liegt allein im Letzten, aber auch das Vorletzte hat seinen Ernst, der freilich darin besteht, das Vorletzte niemals mit dem Letzten zu verwechseln, das Vorletzte gegenüber dem Letzten für Scherz zu halten, damit das Letzte und das Vorletzte seinen Ernst behält." Dietrich Bonhoeffer, *Ethik*, München: Chr. Kaiser Verlag, 1981, 150.

“physical and spiritual healings, miraculous provisions, mastery of the natural world, and honor for social outcasts. In such practices, Jesus enacted the availability of God’s shalom and in his teaching he invited his contemporaries to enter and receive it. The Reign of God that Jesus pointed to is precisely of the same holistic, harmonious character as that toward which the *missio Dei* moves”. Indeed, the telos or goal of the *missio Dei* is the Reign of God” (onderstreping toegevoegd).

De *Missio Dei* heeft dus volgens James het Koninkrijk van God op het oog, en beide hebben een holistisch karakter. Maar hij zegt ook nog iets anders. De *Missio Dei* beweegt volgens James naar het Koninkrijk toe. Dat zijn woorden die duiden op een proces.

James maakt duidelijk dat hij weet van het reeds-en-nog-niet karakter van Gods Koninkrijk:

“There is basic scholarly consensus regarding the simultaneously “already and not yet” nature of the eschatological Reign of God. It is this present but not fully present reality that Jesus announced and enacted and to which he pointed as a reality destined for the whole of creation in the renewal of all things.”

Maar over de *Missio Dei* zegt hij:

“The *missio Dei* is God’s purpose and activity toward the actualization of the Reign of God “on earth as it is in heaven” (onderstreping toegevoegd).

De *Missio Dei* is dus volgens James Zijn activiteit naar de actualisatie van het Koninkrijk toe. James reflecteert hier verder niet op, maar dit is een belangrijke accentverschuiving ten opzichte van het tijdsaspect van het Koninkrijk van God. Het is vreemd om te zeggen dat God naar Zijn koninkrijk toewerkt of toe beweegt. Dat past niet bij het ongrijpbare “reeds en nog niet”- karakter van Gods Koninkrijk. Het Koninkrijk van God is er al, en het zal worden geopenbaard. Het is er al, dus hoeft God niet naartoe te werken. En het komt, abrupt, op een moment in de toekomst. En ook daar hoeft God niet naartoe te bewegen. Hij kan voorbereidend werk doen, maar dat is iets anders, en dat is niet wat James zegt. Hij spreekt over activiteit naar de actualisatie toe.

En iemand zou kunnen zeggen dat eschatologie en heden elkaar raken in het Koninkrijk van God, zoals in de vernieuwing die James hier en nu al meent op te merken, maar ook dat is iets anders. Soms breekt het Koninkrijk door in in onze werkelijkheid, geschiedt Zijn wil op aarde “zoals in de hemel”, wordt er ineens iets van zichtbaar, zoals in de wonderen die Jezus deed, maar ook daarvan kun je niet zeggen dat God er naartoe werkt of beweegt. Het Koninkrijk van God heeft een heel eigen verhouding tot de tijd, en de kunst is het om daar recht aan te doen in je spreken, zonder het geheim te verliezen. Meer over "reeds-en-nog-niet" bij de vergelijking met de Radical Evangelicals.

Het is ook niet heel duidelijk hoe James dat “toewerken” of “toe bewegen naar” voor zich ziet. Bedoelt hij dat Gods missie stap voor stap Gods Koninkrijk actualiseert in de geschiedenis, dus een soort vooruitgangsgeloof, of is dat actualiseren op een bepaalde manier ook gekarakteriseerd door het “reeds en nog niet” van het Koninkrijk? Dan zou God zo nu en dan, soms hier, soms daar, iets actualiseren van Zijn Koninkrijk, zonder dat er sprake is van een gradueel proces. Echter, ook dan zou het geen handige woordkeus zijn om te zeggen dat God in zijn missie “moves toward” het Koninkrijk van God. In het vervolg van het onderzoek zal dit nader onderzocht worden.

2.2.4.1 Missio Dei, Koninkrijk van God en kerk

In het kader van het Koninkrijk van God zegt James vervolgens ook iets over de verhouding van kerk en Koninkrijk van God:

“Thus, it is the Reign of God, rather than the church, that defines the scope of the *missio Dei*. The church participates in God’s mission and dwells within God’s Reign, but God’s mission is not limited to the expansion of the church, nor is the Reign of God coterminous with the church. The church is a telltale fruit of God’s mission, but God’s mission will produce not only a redeemed human community but also the renewal of all things.”

Hier zien we weer de nadruk op de holistische aard van de Missio Dei, met een relativisering van kerkgroei en de opmerking dat kerk en Koninkrijk van God niet samenvallen. Wat betekent dit voor de visie op niet-christenen, is Gods Koninkrijk ook daar te zien? Daar valt nu nog niets over te zeggen. Misschien gaat dat later duidelijk worden.

James sluit dit gedeelte af met een citaat van Darrell Guder, waarin deze de verschuiving van een ecclesiocentrisch naar een theocentrisch verstaan van missie beschrijft, met daarin de zin:

“We have come to see that mission is not merely an activity of the church. Rather, mission is the result of God’s initiative, rooted in God’s purposes to restore and heal creation.”²³

Dit lijkt op de woorden van James, over het herstel van de schepping als doel van Gods missie. Echter, Guder heeft het hier wel over herstel van de schepping als *doel*, maar niet als iets wat nu al plaatsvindt. Guder beschrijft in dezelfde alinea Gods missie in de grote lijnen van de heilsgeschiedenis, en besluit met de woorden:

“[God’s mission] continues today in the worldwide witness of churches in every culture to the gospel of Jesus Christ, and it moves toward the promised consummation of God’s salvation in the *eschaton* (“last” or “final” day).”²⁴

Guder ziet de inhoud van missie van God dus in het getuigenis van de kerk, niet in een “vernieuwing van alle dingen” die nu al plaatsvindt. Opmerkelijk is dat Guder hier ook “moves toward” zegt, net als James, maar Guder bedoelt Gods missie in het getuigenis van de kerk, niet Gods missie als instrument tot de vernieuwing van alle dingen.

²³ Darrell Guder, “Missional Church: From Sending to Being Sent”, in: Darrell Guder (Ed.), *Missional Church: a Vision for the Sending of the Church in North America*, Grand Rapids: Eerdmans, 4.

²⁴ Guder, “Missional Church”, 4.

2.2.5 God werkt aan vernieuwing in elke context waar de kerk zich bevindt

Het derde element vloeit volgens James logisch voort uit de eerste twee:

“The third element of the *missio Dei* stems from the first two. If God is the primary agent of a mission to restore all creation, then the church can anticipate that God is at work in every context in which it might find itself.”²⁵

Ook dit is een denkstap die meer uitwerking nodig heeft dan James geeft. De uitspraak werkt in die zin verhelderend, omdat het bevestigt dat James inderdaad van mening is dat God met zijn missie in de loop van de geschiedenis, nu al, aan het werk is met het herstellen van Zijn schepping. Het herstel van de hele schepping is niet voorbehouden voor het eindpunt van de geschiedenis. Bovendien ziet hij het niet als iets wat zo nu en dan gebeurt, maar altijd en continu.

Dan de redenering zelf. Zelfs als we ervan uitgaan dat God de primaire handelende persoon is van een missie waarmee Hij nu al bezig is om de hele schepping te herstellen, dan hoeft dat nog niet te betekenen dat dit nu al overal gebeurt.

Dit is geen noodzakelijk logische denkstap, en er zijn ook genoeg redenen om hier vraagtekens bij te stellen.

Het is heel gemakkelijk om tal van contexten te bedenken waar de schepping niet hersteld wordt maar hetzelfde blijft, of zelfs vernietigd wordt. Ook vanuit het Bijbelse getuigenis zien we niet dat God overal en altijd en in gelijke mate bezig is met het herstel van zijn schepping. De Bijbel leert wel dat God het herstel van Zijn schepping als einddoel heeft, maar dat Hij intussen ook dingen kan doen die in elk geval op de kortere termijn helemaal niet als herstel zijn te karakteriseren, maar eerder als beproeving of oordeel. Hiervoor zijn vele voorbeelden te geven. In het Oude Testament kunnen we lezen over de plagen over Egypte, en later de oordelen over Israël. Het boek Job is natuurlijk het voorbeeld bij uitstek van de ongrijpbaarheid van Gods handelen in de wereld. Waarom laat Hij vernietiging toe? In het Nieuwe Testament voorzegt Jezus de vernietiging van Jeruzalem, en in het boek Openbaring valt genoeg te lezen over oordelen die namens God over de aarde worden uitgestort. En Jezus' kruisdood is het voorbeeld bij uitstek van een gebeurtenis die op korte termijn vernietiging betekende, maar op de langere termijn verlossing, en dat alles binnen Gods plan.

Dus, zelfs als we er met James vanuit zouden gaan dat God in de geschiedenis bezig is met het herstel van de schepping, dan nog is het niet logisch om ervan uit te gaan dat dit overal gebeurt, en het is in tegenspraak met de alledaagse ervaring en het bijbels getuigenis.

Waarom omschrijft James dit dan op deze manier? In wat volgt krijgen we daar wellicht een idee van:

“God’s mission is not only logically and chronologically prior to the church but also geographically prior. This was an important shift in mission thought as international missionaries began to move away from describing their mission contexts in sweepingly negative terms - as spiritual wastelands inhabited by immoral heathen. Instead, they came to recognize that in all the lands to which they had been sent,

²⁵ James, *Church Planting*, 143. Dat geldt ook voor de volgende citaten.

God had already been at work, planting seeds of goodness, beauty, and truth in local contexts, cultures, and religions.”

Er is dus goedheid, schoonheid en waarheid te vinden, ook in niet-christelijke contexten. In een voetnoot verwijst James naar zendingsliteratuur van het begin van de twintigste eeuw, waar niet-christelijke religies omschreven werden als “voorbereiding” voor het christelijk geloof, en het evangelie als de “vervulling.” Maar hoe specifiek of algemeen bedoelt James dit? Als we bij de zendingssituatie blijven, zou je kunnen zeggen dat God al bezig was met de mensen aldaar, als voorbereiding voor de komst van het evangelie, maar James kiest ervoor om het breder in te vullen. God is volgens hem in die niet-christelijke context al bezig met de “vernieuwing van alle dingen”:

“Indeed, wherever Christians may find themselves - in whatever place or relationship - they may rest assured God has long been there working toward the renewal of all things.”

God is dus volgens James met Zijn herstelwerk ook in algemene zin bezig buiten de kerk, niet alleen als het over evangelisatie of zending gaat. Immers, God werkt daar volgens hem richting de vernieuwing van *alle* dingen. Het kan dus ook over heel andere activiteiten gaan. De vraag die we verder willen onderzoeken is hoe James Gods werk van herstel in “elke context van de kerk” voor zich ziet. En wat in situaties waar dit herstelwerk niet te zien is?

2.2.6 Participatie van de kerk

Tot slot komt James, vanuit de stelling dat God al bezig is met zijn missie van herstelwerk van de schepping in elke context waar de kerk zich bevindt, tot de volgende opdracht voor de kerk:

Thus, the church must recognize that its task is not to bring God’s mission to a place but, rather, to seek to participate in God’s already-in-motion mission, a work of the Spirit that began before they arrived and will continue after they leave.”²⁶

De kerk moet dus missie niet ergens naartoe brengen, maar op zoek gaan hoe zij kan participeren in de missie die God al begonnen is. Dat is een duidelijk ander beeld van de taak van een zendeling dan lang gebruikelijk was in de missiologie. Het gaat in elk geval uit van de premisse dat God overal al aan het werk is met zijn missie van herstel van de schepping. En deze premisse is, zoals gezegd, omstrede te noemen.

Maar zelfs als we de premisse aannemen dat God overal al aan het werk is, zou dit nog niet hoeven te betekenen dat de kerk niets nieuws te brengen heeft. Het kan beide, participeren in wat God al begonnen is, en iets brengen wat er nog niet is. Het is een valse tegenstelling, in elk geval zoals James het hier presenteert.

Het roept ook de vraag op wat te doen, als dat werk van God nog niet te zien is, moet de kerk dan zwijgen? Dat zou een probleem kunnen zijn voor zending als getuigenis, maar ook

²⁶ James, *Church Planting*, 143. Zie ook 149: “This priority follows directly from the doctrine of the *missio Dei*, which asserts that God is the prime agent in mission and is always, everywhere ahead of the church seeking the renewal of things.”

voor sociale actie. Voor zending als getuigenis geldt dat de kerk altijd iets komt brengen wat er nog niet (volledig) is, namelijk het evangelie, ook als God al voorbereidend werk heeft verricht bij de ontvangers. Maar ook voor zending in de vorm van sociale actie zou James' opvatting een probleem kunnen zijn. Zendingen hebben in het verleden vaak genoeg een situatie gezien waar ze vonden dat er iets veranderen moest, en daar initiatief toe genomen. Zo zijn er over de hele wereld ontelbare scholen en ziekenhuizen opgestart. Hadden deze zendelingen moeten wachten tot mensen in die context met het idee kwamen, zodat ze mee konden doen met "God's already-in-motion mission"? Waarschijnlijk bedoelt James dit allemaal niet, maar hier zien we wel hoe de onbepaaldheid die we vaststelden bij de bespreking van het eerste element van Missio Dei zich wrekt, namelijk hoe goddelijke en menselijke activiteit zich tot elkaar zouden moeten verhouden. In het verdere onderzoek zullen we onderzoeken wat James concreet ziet als gepaste participatie in Gods missie. Van belang is in dit alles het accent dat James legt bij de "vernieuwing van alle dingen." Bij de hierboven aangehaalde passage over "work that began before he arrived and continues after he left" staat een verwijzing naar Lesslie Newbigin. En Newbigin gebruikt inderdaad deze zinsnede. Echter, Newbigin spreekt in zijn context over het werk van een evangelist die in het contact met niet-christenen alert moet zijn op "prevenient work" dat de Geest al is begonnen bij degenen die hij spreekt. En als deze mensen tot geloof zijn gekomen moet de evangelist beseffen dat het uiteindelijk het werk van God is:

"Moreover, if the evangelist is wise, he will take time to listen before he talks. And if he does so, he will probably find that things have happened in the experience of his hearers which - without any human planning - have prepared the way for them to receive the Gospel. A time will come when they will look back upon these things as Christians and will recognize them as the prevenient work of the Spirit, the same Spirit who spoke to them in the preaching of the evangelist, the same Spirit who enabled them to receive the human words of the Evangelist (sic) as the Word of God. The true evangelist knows that the faith of these new Christians is not the effect of which his words were the cause; he knows that his words were but instruments of the work of the Spirit, a work which began before he arrived and continues after he left, of which their faith is the fruit" (onderstreping toegevoegd).²⁷

Hier gaat het duidelijk over het werk van de Geest dat mensen heeft voorbereid op het evangelie. Het is een heel specifieke uitwerking van Gods missiewerk. Volgens Newbigin mag de evangelist ervan uitgaan dat God al bezig was met de mensen die tot geloof zullen komen voordat hij begint met verkondigen, en zal doorgaan met het opbouwen van hun geloof nadat hij vertrokken is.

Echter, om hieruit te concluderen dat God overall aan het werk is met de vernieuwing van alle dingen, dat is geen logische stap. Het gaat bij Newbigin specifiek over evangelisatie en bekering, niet over de "vernieuwing van alle dingen." En het gaat om een vaststelling vanuit het missionaire werk, niet eraan voorafgaand. De evangelist brengt het evangelie ter sprake en is alert op wat de Geest al gedaan heeft in het leven van de ander. Hij (of zij) wacht niet met het brengen van het evangelie totdat hij ziet wat God aan het doen is in die context, James past Newbigins woorden in in zijn visie op holistische missie, maar door dit te doen rekt hij de oorspronkelijke betekenis van Newbigins woorden uit.

²⁷ Lesslie Newbigin, *Trinitarian Doctrine for Today's Mission*, Carlisle: Paternoster Press, 1998, 36.

2.2.7 Conclusie uit de *close reading*

We zien bij James een duidelijke visie op de verhouding tussen sociale actie van christenen en eschatologie. God is volgens James in de *Missio Dei* bezig met het herstel van Zijn schepping, in de brede zin van het woord, dus niet alleen met de verlossing van mensen. Mensen doen aan dit werk van God mee, ook mensen buiten de kerk. De kerk mag zich geroepen weten aan dit werk van vernieuwing mee te werken, want op deze manier werkt zij met God toe naar het eschatologische einddoel van de geschiedenis, de vernieuwing van alle dingen. En omdat de vernieuwing holistisch is, hoort sociale actie helemaal bij de taak van de kerk, gelijkwaardig aan evangelisatie. En hier hoort bij dat de kerk op zoek moet gaan naar wat God al aan het doen is in haar context, want zij mag geloven dat God daar al aan het werk is, niet alleen in voorbereidend werk voor evangelisatie, maar in de vernieuwing van alle dingen. Tot zover mijn samenvatting van James' denkwijze.

Voor mijn vraagstelling zien we hier al met al een interessante visie verschijnen op de relatie tussen christelijke sociale actie en eschatologie, gegrond in een specifieke opvatting van *Missio Dei*. Hier wordt een duidelijk antwoord gegeven op de vraag naar de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Christelijke sociale actie draagt aan dit eschatologische herstel bij, omdat het een participatie is in Gods missie tot "vernieuwing van alle dingen."

Duidelijk als dit mag zijn, we zagen in de *close reading* dat er bij ieder element van deze visie lacunes zijn in de argumentatie. Ik geef hier een overzicht:

- 1) James stelt dat God met zijn *Missio Dei* nu al werkt aan de vernieuwing van alle dingen. Bezwaar: de Bijbel gebruikt de term "vernieuwing van alle dingen" wel als beschrijving van het einddoel van de geschiedenis, maar niet als iets waar God in de geschiedenis naartoe werkt, alsof deze vernieuwing nu al gedeeltelijk zou plaatsvinden. James stelt het einddoel gelijk met het kortetermijndoel. Deze hoeven niet noodzakelijk samen te vallen.
- 2) James stelt dat, omdat God met de vernieuwing van alle dingen bezig is, Hij ook overall met deze vernieuwing bezig is. Bezwaar: het een volgt niet uit het ander. Ook als we ervan uit zouden gaan dat God bezig is met de vernieuwing van alle dingen binnen de geschiedenis, betekent dit niet automatisch dat God overall hiermee bezig zou zijn, ook niet in de context van de kerk. De menselijke ervaring en het Bijbels getuigenis spreken dit ook tegen.
- 3) James stelt dat, ervan uitgaand dat God overall aan het werk is met de vernieuwing van alle dingen, de kerk op zoek moet gaan hoe zij kan participeren in dit werk dat God al begonnen is in haar context. Ze moet niet denken dat zij de missie daar brengt. Bezwaar: valse tegenstelling. De kerk kan zowel participeren in iets dat in die context al begonnen is, als iets nieuws brengen. Als ze dit laatste geleid door de Geest doet, participeert zij dan niet in Gods missie?
- 4) De *missio Dei* heeft volgens James het Koninkrijk van God als doel en werkt hiernaartoe. Bezwaar: Het Koninkrijk van God heeft een reeds-en-nog-niet-karakter, dit betekent dat het bijna onmogelijk iets kan zijn waar God "naartoe werkt." Gods Koninkrijk is er, en het komt.
- 5) James haalt Guder en Newbigin aan ter ondersteuning van zijn visie. Bezwaar: deze auteurs bedoelen in de aangehaalde passages specifiek missie als getuigenis en

evangelisatie. Ze spreken niet over een missie die participeert in een “vernieuwing van alle dingen” die nu al plaatsvindt.

Op grond van de analyse tot nu toe moet geconcludeerd worden, dat James’ visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel problematisch is in het licht van het Nieuwe Testament.

Bij bijna elk onderdeel bleven ook vragen open. Hoe ziet James concreet de verhouding tussen goddelijk en menselijk initiatief in de participatie in de *Missio Dei*? Hoe ziet James die voorwaartse beweging richting de vernieuwing van alle dingen, en hoe verhoudt deze zich met het “reeds-en-nog-niet”-karakter van het Koninkrijk van God? Wat stelt James zich precies voor bij herstelwerk dat God buiten de kerk is begonnen en waar de kerk in moet participeren? Wat zou er gebeuren als men deze visie gaat toepassen?

Dit zijn vragen waar we in het verdere verloop van dit onderzoek antwoorden op hopen te vinden. Dus een eindoordeel moet nog opgeschort worden.

Echter, deze studie is er niet slechts om begonnen om oordelen uit te spreken, maar om bouwstenen te vinden voor een theorie waar missionair actieve christenen mee geholpen zijn in hun denken over het belang van sociale actie.

De vraag is dan: kunnen we op dit moment al iets leren vanuit deze analyse? Kunnen we er bouwstenen in vinden voor een visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel?

Misschien kunnen twee gedachtenexperimenten hierbij behulpzaam zijn. In beide gevallen haal ik een paar elementen uit James’ redenering om ze later, waar dat kan, weer toe te voegen. Wellicht kan dit verhelderend werken.

2.2.7.1 Gedachtenexperiment 1

“*Missio Dei* in de stijl van Lesslie Newbigin”

Dit experiment is gebaseerd op het laatste citaat van Lesslie Newbigin, waarin hij de evangelist beschrijft die aansluit bij wat God al gedaan heeft in de harten en gedachten van degene die hij of zij het evangelie brengt. Vandaar de titel. Dit gelezen hebbend, dacht ik: wat als de hele redenering van James vanuit deze invalshoek was opgezet? Ik zou dan om te beginnen termen als “holistisch” en “vernieuwing van alle dingen” uit de redenering halen, om te kijken of ik ze er later weer in kan brengen. Dan gaat het hele verhaal veel meer op een “klassieke” visie op zending lijken, want het draait om het brengen van het evangelie. En vanuit de ervaring die meekomt in het brengen van het evangelie kunnen we achteraf (a posteriori) observeren dat God op allerlei manieren deze cultuur, of deze mens, heeft voorbereid op het evangelie.

Met Newbigin denken we hier vanuit *Missio Dei*, dus God is initiatiefnemer. Dat is het eerste element van de visie, en dat blijft hetzelfde. Bij het tweede element gaat het niet meer om holistische missie, maar het spitst zich toe op missie als verkondiging. Dit is de kern van de missionaire onderneming en van daaruit krijgen de andere onderdelen hun plek, in zoverre zij toewerken naar of voorbereidingen treffen voor deze verkondiging. God is de initiatiefnemer, zoals te lezen in de zendingsopdrachten in Matt. 28 en Joh. 20. En God

werkt door Zijn Geest in de zending, zowel in voorbereidend werk onder nog-niet-christenen, als in de verkondiging.

In deze constellatie is het ineens niet meer vreemd om te zeggen dat God in dit verband ergens “naartoe werkt” of “beweegt” met Zijn missie. Hij werkt toe naar de “schare die niemand tellen kan” uit Opb. 7.

En dan het derde element, dat de kerk ervan uit kan gaan dat God al bezig is met Zijn missie voordat de kerk aan haar missie begint, en de kerk ernaar moet streven in Gods werk te participeren. Als een evangelist zich, geleid door de Geest, tot een bepaalde groep mensen richt die Jezus nog niet kennen, mag de evangelist ervan uitgaan dat de Geest al in deze mensen heeft gewerkt. En al doende kan de evangelist dit ook inderdaad constateren naarmate hij zich meer verdiept in de cultuur en naarmate hij meer responsen krijgt van de mensen: hier en daar, en zus en zo is God bezig geweest met deze mensen. Hierdoor kan de evangelist aansluiten bij gedachten en verlangens die de Geest daar al geplant had. Zo kan wellicht ook zijn eigen inzicht groeien in het evangelie, zoals dat hier en nu landt. Zo kan de evangelist participeren in de missie van God, die begon voor hij of zij kwam en door zal gaan als hij of zij vertrokken is, namelijk in verdere geloofsgroei bij de nieuwe gelovigen. Tot zover volg ik vrij precies de visie van Newbigin. Nu ga ik kijken hoe het Koninkrijk van God, sociale actie en eschatologie een plek kunnen krijgen binnen dit denken.

Het Koninkrijk van God kan in deze visie een plek krijgen, niet als iets waar naartoe gewerkt of bewogen wordt door God, maar als datgene wat door de evangelist wordt geproclameerd en gedemonstreerd, door sociale actie bijvoorbeeld, of door wonderen. En dit met de bedoeling dat steeds meer mensen zich op dat Koninkrijk gaan richten. En hier komt het element van sociale actie weer in beeld; mensen die hebben geleerd het Koninkrijk te zoeken en zijn gerechtigheid, zullen barmhartigheid willen bewijzen, vrede willen stichten en hongeren en dorsten naar gerechtigheid. Het is een ideaalbeeld, maar het past in dit model. En in het kader van het Koninkrijk van God kan ook de eschatologie weer binnen worden gebracht. Die barmhartigen mogen verwachten dat hun barmhartigheid wordt bewezen, de vredestichters dat ze kinderen van God worden genoemd, en zij die hongeren en dorsten naar gerechtigheid, dat ze verzadigd worden. En dat alles “reeds-en-nog-niet.” Het zal menselijk stukwerk blijven, maar soms is er ineens iets van dat Koninkrijk te zien, door Gods genade. En deze nieuwe gelovigen verwachten datgene wat er “nog niet” is: de nieuwe hemel en de nieuwe aarde waar barmhartigheid, vrede en gerechtigheid zijn, de vernieuwing van alle dingen. De vernieuwing van alle dingen is in deze visie datgene waar gelovigen naartoe leven, niet iets wat God nu al aan het bewerkstelligen is, en waar de kerk in zou moeten participeren, zoals James zegt. De kerk participeert in Gods missie door de verkondiging. Sociale actie is daarbij onmisbaar als demonstratie, maar het is niet een deelname aan de vernieuwing van alle dingen, want deze vindt plaats bij de wederkomst.

Wat valt er te leren van dit experiment? In de eerste plaats dat missie in deze vrij klassieke vorm, met de focus op het maken van discipelen, een sterke logische samenhang heeft, en gemakkelijk is te combineren met de Missio Dei overtuiging dat God de initiatiefnemer is van missie. Ook sociale actie is er op een natuurlijke manier in te passen, net als het Koninkrijk van God, en een klassieke opvatting van eschatologie, met een duidelijk onderscheid van de tijd voor en na de wederkomst.

Opmerkelijk is dat in dit experiment missie-als-getuigenis enerzijds en sociale actie anderzijds beide een duidelijke plaats hebben, maar dat ze niet hetzelfde zijn en functioneren met een andere dynamiek. Om Newbigin nog eens aan te halen: "Words

without deeds are empty, but deeds without words are dumb.”²⁸ Ze versterken elkaar, maar ze functioneren anders. Sociale actie wordt hier geïnterpreteerd vanuit de verkondiging die de kern is van de missie.

Vanuit deze vaststelling is het te overwegen om missie en christelijke sociale actie juist niet onder één noemer te brengen, zoals “holistische missie.” maar integendeel, ze in het missionair denken meer uit elkaar te halen. En dit juist om de intrinsieke waarde van ook christelijke sociale actie te benadrukken. Het is niet alleen maar instrumenteel voor het getuigenis. Jezus zegt in Matt. 5: 16 tegen zijn volgelingen dat zij hun “licht moeten laten schijnen voor de mensen, zodat zij jullie goede daden zien en eer bewijzen aan jullie Vader in de hemel.” Goede daden hebben dus de eer van God tot doel. Ze kunnen behulpzaam zijn voor de verkondiging, maar hier gaat hun waarde niet in op.

2.2.7.2 Gedachtenexperiment 2 Het goede initiatief van buiten de kerk

Dit gedachtenexperiment haakt in op de idee van James dat de kerk op zoek mag gaan in haar omgeving naar plekken waar God al bezig is met de “vernieuwing van alle dingen.” In dit experiment haal ik de term “vernieuwing van alle dingen” er eerst uit. Dan gaat het om een initiatief dat buiten de kerk wordt begonnen, en dat de kerk kan herkennen als een oprecht streven naar bijvoorbeeld vrede, recht of barmhartigheid. De kerk zou dan kunnen besluiten in dit initiatief te participeren omdat ze hierin iets van God ontdekt, vanuit het geloof dat alles wat goed is, God als oorsprong heeft.

Hoe zou de kerk dan de betrokkenheid van God bij dit initiatief kunnen formuleren?

Ze zou om te beginnen het een blij kunnen noemen van Gods zorg voor deze wereld. God houdt de wereld in stand en gebruikt daar mensen voor die soms geen christen zijn. Je zou een parallel kunnen trekken met de rol van de overheid, die Paulus in Rom. 13 dienaar van God noemt, omdat ze het recht handhaaft. Dat ging toen om een uitgesproken niet-christelijke overheid.

Kan de kerk het initiatief ook zien als een onderdeel van de “vernieuwing van alle dingen”?

Nee, want die vernieuwing van alle dingen is iets wat in de toekomst gaat gebeuren, niet nu. Het initiatief kan wel iets laten zien van hoe een herstelde schepping eruit zou zien.

Is het initiatief een uiting van de *Missio Dei*? Het initiatief op zich is geen uiting van de *Missio Dei*, Gods missie is de verkondiging van het evangelie. Dat is een heel specifieke activiteit die duidelijk onderscheiden moet worden van Gods algemene zorg voor Zijn schepping.

Niemand komt tot geloof in Jezus alleen maar door de ervaring van wijs bestuur, politieke verbetering of herstelde natuur. Ze zullen de naam van Jezus moeten horen. Daarvoor zendt God Zijn Geest en Zijn mensen uit.

Christenen echter kunnen wel vanuit een *Missio Dei* visie dit initiatief als een door de Geest aangewezen mogelijkheid beschouwen om iets van Gods liefde te laten zien, en er daarom in participeren. Dat is op zich nog geen verkondiging, maar het zou wel een demonstratie van het Koninkrijk kunnen zijn.

Is dit initiatief een uiting van het Koninkrijk van God? Niet-christenen zijn beeld dragers van God en als zodanig kunnen ze zelfs een voorbeeld zijn voor christenen. Hiervan zijn er genoeg voorbeelden te geven in de Bijbel. Ik denk echter dat het niet iets voor ons mensen is om het Koninkrijk van God ergens al of niet aanwezig te verklaren. Dat is niet aan ons.

Het is iets om voor te bidden, te ontvangen, binnen te gaan of te beërven. Zie de bespreking

²⁸ Lesslie Newbigin, *Mission in Christ's way: Bible Studies*, Geneva: WCC Publications, 1987, 11.

van de uitspraak "the Reign is among you" bij de behandeling van de GCT kerken (2.4.1.1, vraag 3) A).

Als het om de opdracht aan de kerk gaat, is de vraag over het Koninkrijk van God eenvoudiger te beantwoorden. Zij weet van de opdracht om het Koninkrijk van God te zoeken, en krijgt hierbij een mogelijkheid geboden om iets van het Koninkrijk van God te laten zien, in dit geval samen met mensen buiten de kerk.

2.2.8 Nader te onderzoeken vragen

In de *close reading* zijn we een aantal spanningen en onduidelijkheden tegengekomen in James' visie. Hopelijk gaat hier meer duidelijkheid over komen bij de analyse van de rest van James' missionaire theologie en van James' evaluatie van de kerkplantingen in Seattle. De vragen heb ik zo samengevat:

- 1) Einddoel is korte-termijn-doel?

James stelt dat God in de *Missio Dei* naar de vernieuwing van alle dingen toe beweegt, en dat dit nu al plaatsvindt. Deze vernieuwing is dus niet alleen iets wat bij de wederkomst gebeurt. James stelt daarmee dat Gods einddoel ook Gods korte-termijn-doel is, terwijl dit geen noodzakelijke denkstap is. Reflecteert James verder op deze denkstap? En hoe ziet hij het vernieuwingswerk dat nu al plaatsvindt in de verhouding tot de wederkomst?

- 2) Het "toebewegen" van de *Missio Dei* en het reeds-en-nog-niet- karakter van het Koninkrijk van God, een discrepantie?

James stelt dat het Koninkrijk van God het doel is waar God in de *Missio Dei* naartoe beweegt. Dit spreken over het "toebewegen" naar het Koninkrijk van God staat op gespannen voet met het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk van God. Hoe gaat James om met deze spanning? Laat hij deze staan? Reflecteert hij erop?

- 3) Gods vernieuwingswerk in elke context?

James stelt dat God al met de vernieuwing van alle dingen bezig is in elke context waar de kerk zich bevindt. Wat bedoelt James in de praktijk met dat "elke"? Bedoelt hij echt elke context? Hoe ziet hij dit in verhouding tot de vele situaties waar er geen herstel te zien is? En wat stelt James zich voor bij deze vernieuwingsactiviteit van God buiten de kerk?

- 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

Volgens de *Missio Dei* theologie is God de initiatiefnemer, de kerk is geroepen om in de missie van God te participeren. In aansluiting hieraan stelt James dat de kerk moet aansluiten bij de missie van vernieuwing van alle dingen die God al buiten de kerk begonnen is, en niet moet denken dat ze missie naar haar context toe moet

brengen. Hoe strikt ziet James deze tegenstelling, mag de kerk niets nieuws brengen in haar context, of zijn hier uitzonderingen op? En op welke manier kan de kerk volgens hem op de juiste wijze participeren in wat God al aan het doen is in haar context?

2.3 James' visie in het licht van zijn bredere missionaire theologie

De eerste antwoorden op de hierboven geformuleerde vragen zal ik zoeken bij James' behandeling van de drie andere elementen van zijn missionaire theologie. De vier elementen vormen namelijk een samenhangend geheel, en de aspecten die onder *Missio Dei* genoemd zijn, komen soms ook naar voren bij de andere aspecten.

James besteedt ook een aparte paragraaf aan "Missional Theology and Church Planting", dus de verbinding tussen missionaire theologie en kerkplanting. Ook deze paragraaf zal ik onderzoeken aan de hand van de drie vragen.

2.3.1 Missionary Trinity

James begint met te stellen dat missie uit God zelf voortkomt, en bij Zijn wezen hoort. Hij trekt hier de volgende conclusie uit:

"In contrast to predominant understandings of mission as the church's act of obedience to Christ's Great Commission, missional theology asserts that mission is more fundamentally an attribute and activity within God's own self. The divine relations are characterized by sending (*missio*)- "God the Father sending the Son, and God the Father and Son sending the Spirit." These divine emanations are the result of God's other loving nature that always results in the extension of goodness, blessing, and welcome into the Trinitarian shalom."

James legt hier zelf niet een directe link met wat hij een paragraaf later zal zeggen over *Missio Dei*, en de "vernieuwing van alle dingen," maar ik vermoed dat we hier wel een belangrijke achtergrond vinden voor zijn denken.

James zegt hier dat, omdat "zenden" in de eerste plaats iets is wat binnen de Drie-eenheid plaatsvindt, "zending/missie," een eigenschap van God zelf is. Het voert in dit verband te ver om dieper in te gaan op de vraag, op wat voor manier "zending/missie" een eigenschap van God is. Wat met het oog op dit onderzoek het meest interessant is, is de conclusie die James hieruit trekt, namelijk dat Gods liefhebbende en missionaire aard altijd resulteert in de verspreiding van goedheid, zegen, en verwelcoming in de Drie-enige sjaalom. Waar het me hier om gaat is het woord "altijd." Als we het citaat hierboven vooral lezen als een beschrijving van hoe God is, dan valt er niet veel op aan te merken, maar het woord "altijd" is een uitspraak over Gods handelen in de tijd. En dan zit er een bepaalde dubbelzinnigheid in. Bedoelt James dat Gods liefhebbende aard *uiteindelijk* altijd resulteert in goedheid en zegen, of dat dit *nu al* altijd resulteert in goedheid en zegen?

Als hij dit laatste bedoelt, zou dit James' spreken over Gods missie als vernieuwing van alle dingen, die "altijd en overal" gaande is, beter begrijpelijk maken, dat wil zeggen als je "goedheid en zegen" min of meer gelijkstelt aan de "vernieuwing van alle dingen." James' redenering zou dan zijn dat God, omdat Hij missionair van wezen is, altijd werkt aan de vernieuwing van alle dingen, omdat Hij altijd dezelfde is.

Als we James zo goed begrijpen maakt dit zijn visie wel beter begrijpelijk, maar de bezwaren die ik eerder heb geuit tegen de gedachte dat de vernieuwing van alle dingen ook nu al, voor de wederkomst, plaatsvindt, worden hiermee niet weggenomen.

Dat God altijd dezelfde is, betekent immers niet noodzakelijkerwijs dat Hij altijd dezelfde dingen doet. De Bijbel beschrijft hoe God altijd dezelfde is, en de zegen van deze wereld op het oog heeft, maar heel verschillende dingen doet in de loop van de geschiedenis, en ook dingen in Zijn plan opneemt die op de korte termijn niet zijn te karakteriseren als zegen, maar uiteindelijk wel goedheid en zegen als doel hebben.

Evenzo betekent het feit dat God altijd dezelfde is, en uiteindelijk alle dingen zal vernieuwen, niet dat Hij ook nu al alle dingen aan het vernieuwen is. Het einddoel hoeft niet hetzelfde te zijn als het korte termijn-doel. James geeft zich te weinig rekenschap van de verborgenheid in Gods plannen en daden.

2.3.2 Jesus as Paradigm for Mission

Dit hoofdstuk is interessant, want het gaat in op de vraag hoe de kerk dient te participeren in Gods missie, namelijk met Jezus' optreden als voorbeeld. En dit betekent volgens James: niet in de weg van dwang, geweld, of beheersing, want dat hoort niet bij Jezus' stijl. Jezus opereerde, volgens James, door gezaghebbende proclamatie en demonstratie van het Koninkrijk van God. En het spreken van Jezus werd gekarakteriseerd door "both No and Yes, both judgment and grace."²⁹

Als dit het voorbeeld is voor de kerk, dan betekent dit een weliswaar geweldloze, maar ook assertieve participatie in de Gods missie. Hier wordt opvallend genoeg niet gerept van participeren in Gods missie die al aan de gang was in Jezus' context.

Ook over de verhouding van *Missio Dei* tot het Koninkrijk van God zegt James hier iets interessants:

"By contrast, the *missio Dei* is properly understood as God's future Reign of Shalom "breaking in" to the present reality exclusively via the use of peaceful means, exemplified in the life, ministry and death of Jesus."³⁰

In deze beschrijving is de *Missio Dei* niet iets wat "voortbeweegt", maar inbreekt in de werkelijkheid. Dit lijkt meer in lijn met het reeds-en-nog-niet-karakter van Gods Koninkrijk, want dan zou het iets kunnen zijn dat soms openbaar wordt, en dan weer verborgen is. De Bijbel spreekt nergens over "het Koninkrijk God dat inbreekt in onze werkelijkheid," maar James verwijst naar het optreden van Jezus als voorbeeld van hoe in de *Missio Dei* het Koninkrijk van God inbreekt in onze werkelijkheid. Dat maakt het redelijk duidelijk.

²⁹ James, *Church Planting*, 145.

³⁰ *Ibidem*, 144.

2.3.3 The Missionary Nature of the Church

In deze paragraaf wordt betoogd dat de kerk missionair van aard is. Er wordt ook gesproken hoe de kerk kan participeren in Gods missie en dit legt James uit aan de hand van een beroemde uitspraak van Newbigin over de relatie tussen Kerk en Koninkrijk van God. De kerk moet een “sign, instrument, and foretaste of the Reign of God”³¹ zijn. En de kerk is “instrument” van het Koninkrijk door haar “active participation in various forms of Christian mission.” Ook hier zien we een participatie die actief is, niet afwachtend. Hier komt geen tegenstelling naar voren tussen participeren en iets nieuws brengen. En hier wordt evenmin gesproken over een moeten participeren in Gods missie die al aan de gang zou zijn buiten de kerk.

2.3.4 Missional Theology and Church Planting

In deze paragraaf gaat James in op de manier waarop gemeentestichting zou moeten worden aangegaan, aansluitend bij zijn missionaire theologie. Hij vindt hiervoor inspiratie in het boek *Starting Missional Churches: Life with God in the Neighborhood*, onder redactie van Mark Lau Branson en Nick Warnes.³² Branson noemt in dit boek vier prioriteiten voor christenen die een kerk willen planten: 1) het onderscheiden van Gods initiatieven, 2) de ander als subject benaderen en niet als object, 3) het overbruggen van scheidslijnen tussen mensen, en 4) pluraal leiderschap.

Het eerste punt is voor dit onderzoek het meest interessant, want hier gaat het over hoe te participeren in Gods missie. Het blijkt aan te komen op het *onderscheiden* van wat God al aan het doen is. James schrijft:

“This priority follows directly from the doctrine of the *missio Dei*, which asserts that God is the prime agent and is always, everywhere out ahead of the church seeking the renewal of all things.”³³

En iets verderop:

“Because God is at work in every context, practices of attention to, discernment of, and participation in that work are foundational to church planting that is truly missional”

De mensen die een kerk willen planten moeten volgens James dus onderscheiden wat de initiatieven van God in hun context zijn, met de bedoeling hierin te participeren. Dit is een gedeeltelijk antwoord op de vraag wat James bedoelt als hij zegt dat God “overal” aan het werk is met het werk van vernieuwing. Het is, in elk geval hier, een heel gekwalificeerd “overal”, dat James op het oog lijkt te hebben, namelijk de context waar een

³¹ Lesslie Newbigin, *The Open Secret: An Introduction to the Theology of Mission*, Grand Rapids: Eerdmans, 110.

³² Mark L. Branson, “Perspectives from the Missional Conversation,” in Mark L. Branson en Nicholas Warnes (Eds.), *Starting Missional Churches: Life with God in the Neighborhood*, Downers Grove: IVP Books, 2014, 37-38.

³³ James, *Church Planting*, 148.

kerk geplant gaat worden. De betrokken christenen mogen er wat wat James betreft van uit gaan dat God daar al aan het werk is.

Hoe zouden de kerkplanters dit moeten doen? Ze zouden zich niet moeten bezighouden met "pragmatic marketing approaches," maar:

"Rather than apprenticing themselves to such trades, missional church planting teams ought to cultivate habits and engage processes that cultivate attention to what God is doing and facilitate cooperative, experimental participation in that work as part of an ongoing practice of discernment."³⁴

En dit kunnen ze doen door middel van een aantal praktijken die Branson adviseert:

"conversation, research, Bible study, listening prayer, experimentation, hospitality, worship, and generosity, all of which [Branson] suggests, ""are needed for a planting group to be vulnerable to God, sensitive to the Spirit's initiatives, constantly reflecting and learning and ready to be engaged in God's initiatives.""³⁵

Kerkplanting moet dus samen gaan met een voortdurend afstemmen op het werk van de Geest in de beoogde context. Dat maakt de beoogde participatie een stuk duidelijker. Er blijft echter een vraag hangen. Want wat bedoelt James precies? Je kunt zijn woorden op verschillende manieren uitleggen. En dit heeft te maken met de "renewal of all things" waarmee God volgens James bezig zou zijn "always, everywhere, ahead of the church, En dit zijn niet Bransons woorden."³⁶ Over deze dubbelzinnigheid straks meer bij 2.3.6.

2.3.5 Antwoorden na analyse van James' bredere missionaire theologie

1) Einddoel is korte-termijndoel?

Over James' opvatting van de vernieuwing van alle dingen als iets dat al gaande is, hebben we hem hierboven niet expliciet zien reflecteren. Wel zagen we een mogelijke achtergrond van deze gedachte in de manier waarop James over "missionaire Triniteit" sprak. Het bezwaar tegen James' visie dat de "vernieuwing van alle dingen" nu al plaatsvindt werd er niet door weggenomen.

2) Het "bewegen" van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet- karakter van het Koninkrijk van God, een discrepantie?

³⁴ Ibidem, 149.

³⁵ Ibidem, 149, citaat Branson: *Missional Churches*, 38.

³⁶ Branson, *Missional Churches*, 37. Branson spreekt niet over de "renewal of all things" waar God, overal en altijd, voor de kerk uit, mee bezig zou zijn, Branson spreekt wel over de Personen van de Drie-eenheid die steeds bezig zijn "peace", "justice" en "salvation" in de wereld te brengen, dus je zou kunnen zeggen dat iets van de bij 2.3.6 besproken dubbelzinnigheid ook in Bransons model zit, maar de term "renewal of all things"gebruikt Branson niet.

James schetst hierboven de Missio Dei als “the Reign of God breaking in to the present reality,” wat meer in lijn lijkt met het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk van God dan een uitdrukking als “moving toward.”

3) Gods vernieuwingswerk in elke context?

De frase “elke context van de kerk” lijkt, in elk geval hier, sterk gekwalificeerd te worden. Het blijkt vooral te gaan om elke context waar een kerkplanting begint. Nu gaat James' onderzoek over kerkplantingen, dus dit hoeft niet te betekenen dat hij alleen maar die plekken bedoelt waar een kerkplanting begint. Waarschijnlijker lijkt het me toch dat hij ervan uitgaat dat God overal op de een of andere manier bezig is met Zijn missie van vernieuwing van alle dingen, en dat de kerk er daarom vanuit kan gaan dat er overal initiatieven zijn waar zij aan mee kan doen. In dat laatste geval blijven de vragen rondom dit “overal” bestaan.

4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

Over het hoe van de kerkelijke participatie is in het bovenstaande veel gezegd. De kerk participeert door Jezus' geweldloze, niet-dwingende, maar wel duidelijke manier van opereren als voorbeeld te nemen, en zichzelf te zien als teken, voorsmaak, en instrument van Gods Koninkrijk. Opvallend is dat James met deze woorden een vrij actieve rol schetst voor de kerk. Vooral het woord “instrument” suggereert dat. De kerk hoeft dus kennelijk niet een al te afwachtende houding aan te nemen in de Missio Dei. James relateert hiermee de tegenstelling tussen participeren en iets nieuws brengen in belangrijke mate.

Dat over de manier waarop ze in het algemeen opereert, maar James zegt ook *hoe* ze in de praktijk kan participeren in wat God in de context aan het doen is. En het belangrijkste wat de kerk hierin blijkt te moeten doen, is het onderscheiden wat de initiatieven van de Geest zijn in de context, om hier vervolgens in te participeren.

2.3.6 Dubbelzinnigheid

Er blijft echter bij dit laatste punt ook een vraag hangen. James laat een bepaalde dubbelzinnigheid toe in zijn model, en deze dubbelzinnigheid geldt in de eerste plaats de vraag wat de aard is van Gods activiteit, in de Missio Dei, in de wereld buiten de kerk. En dit heeft gevolgen voor hoe de kerk zou moeten participeren in de Missio Dei.

Aan de ene kant schetst James - met gebruik van de woorden van Branson - een beeld waar waarschijnlijk veel evangelicalen zich bij thuis zullen voelen, in mijn woorden: christenen zijn van plan ergens een gemeente te stichten, en willen zich daarbij laten leiden door de Geest. Om dat te doen bidden ze onder andere, en lezen ze in de Bijbel, leggen ze hun oor te luisteren in hun context, en verwachten ze aanwijzingen van Gods Geest. En die aanwijzingen kan de Geest ook geven door middel van de niet-gelovigen die zij spreken. Ze doen zit alles in de verwachting dat God, door Zijn Geest, al aan het werk is geweest bij de mensen die tot geloof zullen komen. Dat is Gods activiteit in hun context, en dat is hun manier van participeren in Gods missie. Gods activiteit in de context is in deze visie vooral te karakteriseren als “voorbereidend werk.”

Maar James' model kan ook op een heel andere manier gelezen worden. James spreekt immers over God die “always, everywhere, ahead of the church” is, “seeking the renewal of

all things,” En juist deze termen geven James’ model een bepaalde dubbelzinnigheid. Je zou James’ model, door de dubbelzinnigheid van deze termen ook heel anders kunnen invullen. Eerder hadden we gezien dat James zei:

“Indeed, wherever Christians may find themselves - in whatever place or relationship - they may be assured that God has long been there working toward the renewal of all things. Thus the church must recognize that its task is not to bring God’s mission to a place but, rather, to seek to participate in God’s already-in-motion mission, a work of the Spirit that began before they arrived and will continue after they leave” (onderstreping toegevoegd).³⁷

Hier maakt James Gods vernieuwingsactiviteit buiten de kerk veel groter dan alleen voorbereidend werk voor evangelisatie of gemeentestichting. God was immers “al lang” bezig voordat de christenen arriveerden, Dat werk kan kennelijk al lang - generaties lang? - bezig zijn. Dat maakt twijfelachtig of het volgens James nog om voorbereidend werk gaat. Dit vermoeden wordt versterkt omdat James - in tegenstelling tot Newbigin - in dit kader spreekt over de “renewal of all things” waar God al zo lang mee bezig was. “Die vernieuwing van alle dingen” kan volgens James immers ook een activiteit zijn die weinig of niets met evangelieverkondiging te maken heeft. De Missio Dei gaat volgens hem immers niet alleen om de verlossing van mensen. En volgens James zal God doorgaan met dit vernieuwingswerk nadat christenen vertrokken zijn. Dit opent de vraag of het heel veel uitmaakt of het missiewerk van christenen tot geloof leidt. Dat vernieuwingswerk van God gaat immers toch door, want God gaat er altijd mee door. Het is een heel bepaalde lijn van interpretatie, maar deze kan op meer aspecten van James’ visie worden toegepast. Ook de eerste dingen die James zegt over de holistische scopus van de de Missio Dei kunnen in deze lijn worden geïnterpreteerd:

“God works graciously and cooperatively with human partners over millennia not only to redeem humankind to right relationship with God’s self but also to restore a groaning creation.”³⁸

Vanuit de gedachte dat God overal werkt aan de vernieuwing van alle dingen zou je ook kunnen concluderen dat God “over de millennia” heen niet alleen door middel van Zijn volk Israël en de kerk werkt, maar door middel van “human partners” overal, en wel aan het herstel van een zuchtende schepping. En als de rol van Israël en kerk in deze lijn van interpretatie zo gerelativeerd kan worden, komt ook de vraag op hoe James de reikwijdte van de verzoening ziet. Hij spreekt immers over “to redeem humankind.” Bedoelt hij dat de hele mensheid verlost zal worden? Als dat zo zou zijn, dan zou dat meteen een heel ander insteek betekenen voor missionair werk, met name als het gaat om het belang van evangelisatie, want hoe belangrijk is het dan nog dat mensen tot geloof komen? Bedoelt James dit allemaal op deze manier? Waarschijnlijk niet, maar waar het me nu om gaat is dat er een fundamentele openheid of dubbelzinnigheid in James’ model is te vinden, die verder onderzocht moet worden, want deze interpretatielijnen verschillen sterk. Het gaat in wezen om twee verschillende visies op wat Gods missie in de wereld is, en, daarmee samenhangend, op wat de christelijke missie in de wereld is.

³⁷ James, *Church Planting*, 143.

³⁸ *Ibidem*, 142.

In de ene visie is het Gods missie om mensen vergeving te schenken (Joh. 20) en tot leerlingen van Jezus te maken (Matt. 28). Hij zendt de kerk hiervoor in de wereld, en de kerk mag haar zendingswerk omringd weten door Gods voorbereidend, bekrachtigend, en opvolgend werk.

In de tweede visie is het Gods missie om de vernieuwing van alle dingen te bewerken. Hij werkt hier nu al aan en begint met dit werk in de wereld buiten de kerk. De kerk is geroepen om op te merken wat God al aan het doen is, en hieraan mee te werken.

In theorie zouden deze twee visies naast elkaar kunnen bestaan. In de praktijk zullen missionair actieve christenen moeten kiezen waar ze hun tijd, geld en energie aan zullen besteden. Immers, aan één van beide visies op missie kun je een mensenleven besteden, terwijl je de andere visie volledig negeert, in het ene geval vanuit de overtuiging dat de vernieuwing van alle dingen niet nu al plaats vindt, in het andere geval omdat je evangelisatie niet of nauwelijks noodzakelijk acht voor de vernieuwing van alle dingen. Dit raakt aan het onderwerp van dit onderzoek, want James' model draait sterk om de eschatologische "vernieuwing van alle dingen," en de menselijke en kerkelijke participatie hierin, en juist de manier waarop James de term "de vernieuwing van alle dingen" gebruikt is de oorzaak van deze dubbelzinnigheid. Het raakt ook aan het onderwerp van dit onderzoek, omdat de twee visies van elkaar verschillen in de betekenis die ze geven aan sociale actie. Is het een bijdrage aan de "vernieuwing van alle dingen," of is het een demonstratie van het Koninkrijk en een gevolg van bekering?

Gelukkig is er ook de mogelijkheid om deze dubbelzinnigheid in James' model nader te onderzoeken. James gebruikt zijn model immers om bestaande kerkplantingen te evalueren. In confrontatie met theologische visies die meer of minder verschillen van James' visie zal hopelijk duidelijker worden hoe James zelf hierover denkt.

Wat het onderzoeken van deze dubbelzinnigheid moeilijk maakt, is dat James zelf expliciet de verlossing van mensen ook onder de "vernieuwing van alle dingen" schaaft, naast het herstel van de schepping. In het onderzoek zal ik me hierom vooral richten op die momenten in zijn betoog waar de genoemde twee lijnen los van elkaar, of tegenover elkaar worden geschetst, vooral daar dus waar het ofwel expliciet over evangelisatie gaat, ofwel expliciet over vernieuwingsactiviteit van God buiten de kerk.

2.3.7 Nader te onderzoeken vragen vanuit het geheel van James' missionaire theologie

We komen dan tot de volgende vijf vragen, aan de hand waarvan ik naar James' onderzoek en evaluatie van kerkplantingen zal kijken. De eerste vier vragen corresponderen met de gevonden bezwaren tegen James' visie, De vraag is dan steeds of aan deze bezwaren tegemoet gekomen is. De vijfde vraag gaat in op de dubbelzinnigheid die hierboven is geschetst. De zesde vraag is de vraag naar verhouding tussen visie en praktijk. Deze laatste vraag komt niet op uit de analyse van James' visie, maar, zoals ik al gezegd had in de inleiding van dit hoofdstuk, wil ik deze vraag hier ook onderzoeken. Dit doe ik omdat ik denk dat dit interessante informatie kan opleveren over James' visie. De zoektocht van dit onderzoek is naar een "missionair, realistisch en inspirerend verhaal." Dan is het ook relevant om te onderzoeken in hoeverre een visie motiveert tot daadwerkelijk handelen. En

omdat James niet alleen de visie, maar ook de praktijk van kerkplantingen onderzocht heeft, hebben we de kans om te onderzoeken of er een aanwijzing van een correlatie is te vinden tussen James' visie op de verhouding van sociale actie en een eschatologisch herstel, en daadwerkelijke sociale actie. Nu betekent correlatie geen causatie, maar het zou een interessante aanwijzing kunnen zijn.

- 1) Einddoel is korte-termijndoel?
- 2) Het "bewegen" van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet- karakter van het Koninkrijk van God, een discrepantie?
- 3) Gods vernieuwingswerk in elke context? Hoe bedoelt James dit "elke"?
- 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?
- 5) Dubbelzinnigheid. Wordt Gods missie in deze wereld vooral gekarakteriseerd door verkondiging van het evangelie of door een "vernieuwing van alle dingen" die ook buiten de kerk plaatsvindt?
- 6) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke sociale actie. Hoe is de correlatie tussen enerzijds James' visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie, en anderzijds de mate waarin kerken daadwerkelijk actief zijn in sociale actie?

2.4 James' visie in confrontatie met de onderzochte kerkplantingen in Seattle

In deze paragraaf zal ik James' visie nader onderzoeken in confrontatie met de visies van de verschillende kerkplantingen die hij onderzocht heeft. Doordat James deze kerkplantingen niet alleen beschrijft, maar ook evalueert aan de hand van zijn missionaire theologie, kunnen we zijn missionaire theologie nader onderzoeken. Hierdoor kunnen we wellicht antwoorden vinden op de eerder geformuleerde vragen, en zien of er aan de gevonden bezwaren tegemoet gekomen wordt, of in het algemeen een scherper beeld krijgen van James' visie. Ik zal daarbij zijn indeling van kerkplantingen aanhouden. Dit zijn, zoals gezegd: *Great Commission Team, Household of the Spirit, New Community, en Neighborhood Incarnation*. Achtereenvolgens zal ik steeds een omschrijving geven van elk van deze soorten kerkplanting, dan James' evaluatie ervan, en dan een analyse van zijn evaluatie met het oog op de eerder geformuleerde vragen. Ik sluit af met een samenvatting van de gevonden antwoorden en een slotconclusie

2.4.1 Great Commission Team

Great Commission Teams (GCT)³⁹ zijn kerkplantingen die gedreven worden door de Grote Opdracht (Matt. 28: 18-20). Ze zien zichzelf als een taakgroep met één doel: zoveel mogelijk discipelen maken. Zaken als missionaire relaties, sociale actie en kerkplanting moeten

³⁹ Ibidem, 152-160.

allemaal dienstbaar zijn aan dit ene doel. Hun omgeving zien ze vooral als een, in geestelijk opzicht, duister zendingsveld dat hun boodschap hard nodig heeft, en die boodschap draait in de eerste plaats om de verzoening door het kruis.⁴⁰

In zijn evaluatie spreekt James er waardering voor uit dat deze kerkplanters de missionaire aard van de kerk zeer serieus nemen. Ook ziet hij het als positief dat de GCT kerken, meer dan de kerkplanters van de andere categorieën, Gods activiteit waarnemen in hun persoonlijke leven en dat van hun gemeenschappen.⁴¹ Dat God actief is in missie wordt hier dus duidelijk beleden en uitgeleefd.

Toch heeft hij ook grote bedenkingen. De grote nadruk die zij leggen op de Grote Opdracht maakt volgens James dat zij missie vooral als een plicht voor henzelf beschouwen, en te weinig zien dat God de primaire handelende persoon is, dat het Zijn missie is.

Ook zien ze het vooral als hun taak om mensen te redden van de hel, en zien ze, volgens James, niet dat Gods missie de vernieuwing van alle dingen behelst, en dat het dus maar de vraag is of zich moeten richten op het “redden van zielen.” Ze zouden immers ook op heel andere manieren bij kunnen dragen aan de “vernieuwing van alle dingen.” Dat de GCT kerken dit niet zo zien, maakt dat ze volgens James niet de noodzaak zien om te onderscheiden wat God al aan het doen is in hun context. Ze weten immers al wat ze moeten doen: discipelen maken.⁴²

Deze christenen nemen Jezus als voorbeeld uiterst serieus, maar ze zien Jezus te eenzijdig als voorbeeld van nederige gehoorzaamheid aan de Vader. Dit, en hun eenzijdige nadruk op de Grote Opdracht, heeft als gevolg dat ze hun missionaire werk vooral zien in termen van plicht en gehoorzaamheid, en dat ze de mensen die zij ontmoeten, vanuit hun missionair plichtsbesef vooral als doelwit zien; ze verworden tot missionair “object”, waarop zelfs subtiele vormen van dwang mogen worden toegepast. James noemt dit een vorm van ontmenselijken.⁴³

Deze kerken leggen volgens hem ook teveel nadruk op de zondeval en de verlossing, en hebben te weinig oog voor de schepping en de voleinding, het eschaton. Hierdoor zien ze mensen vooral als zondaar, en te weinig als beeldrager van God, en leggen ze teveel nadruk op de verlossing die al gebeurd is, maar te weinig op de vernieuwing van alle dingen waarmee God nu al inbreekt in onze werkelijkheid.

James neemt wel waar dat in de praktijk “this theological and spiritual error” wordt verzacht door de centrale plaats die missionaire relaties en gemeenschappen innemen bij deze kerken, evenals praktijken van gastvrijheid. En deze gastvrijheid “interrupts dehumanizing subject-object relations and challenges the deeply held assumptions that drive them,”⁴⁴ aldus James.

Ook neemt James waar dat deze kerken betrokken zijn in “noteworthy ministries of compassion and service.” Maar hij betreurt het dat “they do so instrumentally as a means of gaining credibility and relational contacts for the purpose of personal evangelism.”⁴⁵ Ze zouden volgens hem beter moeten begrijpen dat God “seeks the renewal of all things” en niet alleen het redden van zielen.

⁴⁰ Ibidem, 104.

⁴¹ Ibidem, 152,153.

⁴² Ibidem, 154-157.

⁴³ Ibidem, 159.

⁴⁴ Ibidem, 157.

⁴⁵ Ibidem, 157.

2.4.1.1 James' visie in confrontatie met die van de Great Commission Teams

Vraag 1) Einddoel is kortetermijndoel?

James bevestigt hier dat volgens hem de “vernieuwing van alle dingen” nu al aan het gebeuren is:

“Typical GCT churches are driven by the idea that God’s ambition is to save people from hell and for heaven, and that God has largely delegated this task to the church, and given them the Spirit so that they can get it done. But when you begin to see that the *missio Dei* is bigger than getting some people to heaven, that it is the renewal of all things, the massiveness of this scope starts to undermine the credibility of the notion that God has commissioned the church to accomplish such an overwhelming task. Recognizing that God’s mission is cosmic renewal drives the church to stop trying to muster its strength to “get it done” and to start asking God: “What is our part to play in this? How might we participate?”⁴⁶

Door te benadrukken dat het een taak is van kosmische omvang laat James zien dat hij hier een proces van vernieuwing voor ogen heeft dat nu al gaande is, maar uiteindelijk kosmische proporties zal hebben. Wat James hier zegt, heeft de contouren een vooruitgangsgeloof, zij het dan een vooruitgangsgeloof waarin de menselijke bijdrage klein is.

Vraag 2) Het “bewegen” van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet karakter van het Koninkrijk van God

Over het Koninkrijk van God zegt James in dit verband dat de GCT kerken ten onrechte spreken over het “bouwen” of “uitbreiden” van Gods Koninkrijk.⁴⁷ James vindt dit onjuist. Mensen bouwen niet het Koninkrijk van God. Het Koninkrijk van God is iets dat kan worden binnengegaan, ontvangen, gezocht of beërfd. Het is niet het product van menselijk handelen, maar: “It is God’s coming shalom for the whole of creation, now breaking in and freely offered as a gift.”⁴⁸ Deze woorden zijn opvallend genoeg herkenbaar in lijn met het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk van God, en ook met een duidelijk onderscheid tussen de “coming shalom” en het nu waar deze shalom “inbreekt.” Dat is een ander beeld dan dat van een vernieuwing van alle dingen waar God “naartoe beweegt.” Beide beelden laat James dus naast elkaar staan. James reflecteert niet op deze discrepantie. Bij vraag 3) meer over James’ spreken over het Koninkrijk van God.

Vraag 3) Gods herstelwerk in elke context?

James spreekt bij evaluatie van de GCT kerken veel over Gods activiteit buiten de kerk. James stelt dat Gods herstelwerk overal te zien is:

⁴⁶ Ibidem, 158.

⁴⁷ James gebruikt zelf de term “Reign of God”.

⁴⁸ Ibidem, 158.

“By contrast, missional theology insists that the present be understood in an eschatological light: the God who will bring to pass the renewal of all things is already, always, and everywhere out ahead of the church. God is, as Branson says “on the ground in neighborhoods and communities.””⁴⁹

Aan de ene kant is volgens James de vernieuwing van alle dingen dus iets toekomstigs, aan de andere kant is God hiermee ook in elke context aan het werk.

James vindt dat de GCT kerken veel te negatief spreken en denken over hun context⁵⁰, en dat zij daarom de activiteit van de Geest in de wereld om hen heen niet meer zien.

Opvallend is hoe hij in dit verband over het Koninkrijk van God spreekt en hoe dit buiten de kerk te zien zou zijn. Dat is op drie momenten te zien.

A) The “inbreaking Reign”

James laakt de GCT kerken voor hun al te negatieve mensbeeld en vindt dat een echt missionaire kerk ook:

“names and celebrates the inbreaking Reign of God as it is currently reflected in their ‘context. Missional churches echo Jesus’ own witness: ‘the Reign of God is among you!’”⁵¹

De kerk zou dus Gods koninkrijk moeten vieren zoals dat “inbreekt” in de wereld om hen heen. James gaat er dus van uit dat dit gebeurt in de context van deze kerken. In paragraaf 2.3.2 zagen we James ook spreken over het “inbreken” van het Koninkrijk, met als voorbeeld het leven, optreden en dood van Jezus. Hier heeft James het echter over het Koninkrijk van God dat volgens hem inbreekt in de context van de kerk, buiten de kerk dus. Dat is iets heel anders dan het optreden van Jezus. In de Bijbel zien we een dergelijk woordgebruik niet en James reflecteert hier niet op, evenmin op de mogelijkheid dat het Koninkrijk, in zijn woorden, misschien soms niet inbreekt in de context.

B) “The Reign is among you”

We zagen dat James in het bovenstaande citaat een bijbeltekst over het Koninkrijk van God aanhaalt: “The Reign is among you!” Het is Lukas 17: 21:

“Toen de farizeeën Jezus vroegen wanneer het koninkrijk van God zou komen, antwoordde Hij hun: “De komst van het koninkrijk van God laat zich niet aanwijzen, en men kan niet zeggen: “Kijk, hier is het!” of: “Daar is het!” Maar weet wel: “het koninkrijk van God is binnen uw bereik” (onderstreping toegevoegd).

De NBG vertaling van 1951 leest “Het Koninkrijk Gods is bij u.” Kijken we naar de context van deze uitspraak van Jezus, dan is het moeilijk voor te stellen dat Jezus bedoelde dat het

⁴⁹ Ibidem, 148.

⁵⁰ Ibidem, 158: “unchurched, post-Christian, spiritually dark, lost, sinful, rebellious.”

⁵¹ Ibidem, 159.

Koninkrijk van God al werkzaam is onder niet-gelovigen. N.T. Wright bijvoorbeeld vertaalt het als “within your grasp”, wat volgens hem wil zeggen: “If you [- de farizeeën -] had eyes to see, Jesus seems to be saying, you could reach out and take hold of the new reality that is already at work.”⁵² Jezus verwijst dan dus naar Zijn eigen optreden op dat moment.

Ridderbos noemt deze optie “zeer wel bestaanbaar,” maar kiest voor een meer eschatologische uitleg. Dan gaat het over de wederkomst: “het staat, wanneer het verschijnt, als het grote machtswerk Gods in het midden van u!”⁵³

In beide gevallen verwijst het naar Jezus' aanwezigheid, ofwel toen, te midden van de farizeeën, ofwel bij de wederkomst. Als je een verbinding met nu zou willen leggen, zou je wellicht kunnen zeggen dat ook voor mensen nu het Koninkrijk binnen bereik ligt, om het te zoeken, ontvangen of binnen te gaan. Als een uitnodiging of een vermaning, dus, niet als een vaststelling van christenen dat het Koninkrijk “bij niet-christenen”, is.

C) “A form of conversion to the Reign of God”

In zijn adviezen aan de GCT kerken raadt James deze kerken aan juist met niet-christelijke organisaties samen te werken, niet alleen om te werken aan gelijkwaardige relaties, maar ook om het besef te doen ontwaken dat ook niet-christenen meewerken aan de Missio Dei, de vernieuwing van alle dingen.

James zegt in dit verband zelfs dat niet-christenen die anderen dienen

“are enacting a form of conversion to the Reign of God.”⁵⁴

Ook hier weer een opvallend gebruik van taal ontleend aan de Bijbel. De Bijbel spreekt weliswaar over niet-christenen die goede dingen kunnen doen, maar nergens wordt dat als een vorm van “bekering tot het Koninkrijk van God” beschreven. En ook in dit verband reflecteert James niet op de betekenis van een woord als “bekering” met betrekking tot het Koninkrijk van God in het NT.

Samenvattend kunnen we stellen dat James veel activiteit van Gods herstelwerk buiten de kerk ziet, in elke context, en dat hij dit als een uiting van het Koninkrijk van God ziet. Echter, in alle drie gevallen dat hij over het Koninkrijk van God spreekt als iets wat buiten de kerk te vinden is, zagen we dat James bijbelse bewoordingen op een manier gebruikt, die op spanning staat met de Bijbelse context van die bewoordingen, en dat hij op dit Bijbelgebruik niet reflecteert in de tekst.

Vraag 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

De GCT kerken leggen alle nadruk op de “redding van zielen,” maar hierdoor hebben ze volgens James te weinig oog voor de vernieuwing van alle dingen en het Koninkrijk van

⁵² N.T. Wright, *Jesus and the Victory of God*, London: SPCK, 469. N. Geldenhuys kiest ook voor deze optie, maar volgens het reeds-en-nog-niet-karakter ziet hij ook een lijn lopen naar de wederkomst. *Commentary on the Gospel of Luke: The English Text with Introduction and Notes*, Grand Rapids: Eerdmans, 441-443.

⁵³ H. Ridderbos, *De komst van het Koninkrijk: Jezus' prediking volgens de synoptische evangeliën*, Kampen: Kok, 399-400.

⁵⁴ James, *Church Planting*, 195.

God, zoals James dat ziet. Deze kerken hebben voor zichzelf duidelijk wat hun taak is, maar ze zien volgens James niet dat de scopus van Gods missie oneindig veel groter is, ze gaat de hele kosmos aan. Zie het citaat bij vraag 1). Als ze meer begrepen hadden hoe groot Gods missie is, zouden ze niet meer zo direct zeker zijn van hun taak, maar God vragen wat hun rol is in hun specifieke situatie.

James pleit hier dus voor een zekere terughoudendheid en een zoekende houding met betrekking tot het brengen van het evangelie, en dat is in het geheel van de zendingsgeschiedenis een opmerkelijk standpunt. Door de eeuwen heen hebben duizenden zendelingen het evangelie gebracht op allerlei plekken, in de overtuiging dat ze het evangelie van verlossing moesten brengen, zonder zich af te vragen of ze wellicht een heel andere rol zouden moeten spelen in de “renewal of all things.” En dit gaat al terug tot het Nieuwe Testament. Jezus draagt zijn leerlingen op om alle volken tot Zijn discipelen te maken (Matt. 28: 19), en Paulus noemt het evangelie Gods reddende kracht voor allen die geloven (Rom. 1: 16). Dat zijn woorden die aansporen tot activiteit, niet tot terughoudendheid. Dat God de primair handelende persoon in Zijn missie is en dat Zijn volgelingen Zijn wil moeten zoeken in hun missionaire bezigheid, wil niet zeggen dat zijn volgelingen terughoudend zouden moeten zijn met het evangelie. Christenen die de Grote Opdracht serieus nemen, kunnen wel Gods wil zoeken met de vraag hóe ze het evangelie moeten brengen, maar niet óf ze het evangelie moeten brengen.

Opmerkelijk is ook dat James hier vrij uitgebreid relativerende woorden spreekt over het belang van de Grote Opdracht.⁵⁵ De kern van zijn betoog is dat het minder juist is om *poreuthentes* in Matt. 28: 19 als “go” te vertalen, als een imperatief dus. Volgens James moet het zijn: “as you are going.” “Jesus commissioned his disciples for ministry on the way, not overseas missions per se.” Dat mag zo zijn, maar James laat onbenoemd dat *mathèteusate*, “maak discipelen” wel in de imperatief staat. Het blijft een opdracht met het oog op alle volken.

Hier zien we, samenvattend, dat James een inderdaad stevige tegenstelling ziet tussen participeren en iets nieuws brengen. De GCT kerken wordt geadviseerd minder te focussen op de Grote Opdracht en zich meer te richten op de vraag hoe te participeren in Gods missie tot vernieuwing van alle dingen.

En op de vraag hóe te participeren in Gods missie komt hier duidelijk naar voren dat dit volgens James moet gebeuren door mee te doen met initiatieven van buiten de kerk. Dit raadt James deze kerken dan ook expliciet aan. Hij adviseert hen dus minder met christelijke organisaties samen te werken, en meer met niet-christelijke.⁵⁶

Vraag 5) Dubbelzinnigheid: missie als verkondiging of missie als vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk?

Wat betreft de dubbelzinnigheid in James' visie, zien we hier een duidelijke nadruk op de visie van missie als “vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk.”

James bepleit ook een zekere terughoudendheid bij deze kerken met betrekking tot de verkondiging van het evangelie, juist met een appèl op missie als vernieuwing van alle dingen en de zoekende houding die daar volgens hem bij hoort.

⁵⁵ Ibidem, 154,155.

⁵⁶ Ibidem, 194.

Hierbij aansluitend is de opvallend positieve kijk op de niet-christelijke buitenwereld, als plek waar James het Koninkrijk van God aanwezig ziet: "The Reign is among you!" James ziet daar zelfs een vorm van bekering tot het Koninkrijk bij mensen die geen christen zijn.

Vraag 6) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke actie

Tenslotte, James bekritiseert de GCT kerken dat ze sociale actie als instrumenteel beschouwen, maar stelt wel vast dat deze kerken veel aan sociale actie doen. Hij noemt "noteworthy ministries of compassion and service." Ze doen veel aan sociale actie vergeleken met de andere kerkplantingen, en zeker vergeleken met de NC kerken, die wel veel over sociale actie praten, maar er veel minder aan doen.⁵⁷ In een voetnoot⁵⁸ zegt James dat: "this observation is matched by studies that have found that Evangelical Christians donate more of their time and resources than their mainline counterparts." In zijn eigen onderzoek in Seattle noteert James:

"In contrast to the prevalent stereotype of Evangelicals as concerned only with evangelism, GCT churches prioritize and program service in various ways. Several have partnerships with the Union Gospel Mission, a large Christian ministry that serves the homeless. Others have built relationships with public schools, and a handful have also started their own social justice initiatives, like Unbound, an anti-human-trafficking ministry initiated by Mosaic Community Church."⁵⁹

GCT kerken doen dus opvallend veel aan sociale actie, terwijl deze kerken op veel punten een andere visie hebben dan James, op missie, de vernieuwing van alle dingen, en op de functie van sociale actie.

2.4.2 Household of the Spirit

Households of the Spirit (HS)⁶⁰ zijn pentecostale en charismatische kerken die bij elkaar komen in aanbidding om God zo direct mogelijk te ervaren, bij voorkeur door middel van wonderen. Hun omgeving ervaren ze als geestelijk vijandig, en veelal ook in cultureel opzicht vervreemdend, aangezien het vaak kerken zijn van migranten en andere minderheden. Wel zien ze zichzelf als gezonden naar de mensen om hen heen, om voor hen te bidden en naar deze te getuigen.

⁵⁷ Ibidem, 168: "Few [NC] practice it with as much intentionality as the typical GCT church.

⁵⁸ Ibidem, 168. De voetnoot verwijst naar pagina 304. Hier haalt James een studie aan van Julia Duin, getiteld "Giving in Different Denominations" *Philanthropy*, 2001. Helaas kon ik deze bron niet zelf raadplegen, maar ik zag deze wel meerdere malen aangehaald worden in artikelen op internet. Ook noemt James een studie van Barna te vinden op:

<https://www.barna.com/research/new-study-shows-trends-in-tithing-and-donating/>. Hierin valt te lezen: "Evangelical Christians distinguished themselves in their generosity. More than four out of five (83%) gave at least \$1000 to churches and non-profit entities during 2007, far surpassing the levels reached by any other population segment studied." Dit gaat dus over doneren, maar het zegt wel iets.

⁵⁹ Ibidem, 92.

⁶⁰ Ibidem, 160-164.

James waardeert het in deze kerken dat ze Gods handelen in het nu benadrukken, door middel van (getuigenissen van) directe, fysieke en emotionele ervaringen, met name die van bekering en genezing. Ook positief vindt hij de sterke missionaire roeping die deze kerken benadrukken, en dat ze met God samenwerken in gebedsgenezing, waarin James een holistisch begrip van de Missio Dei ziet.

James heeft ook kritiek. Net als bij de Great Commission Teams wordt de buitenwereld vaak heel negatief afgeschilderd. De werkzaamheid van de Geest wordt daar niet verwacht, en in het contact met buitenstaanders worden de gemeenteleden gezien als degenen die “licht brengen” aan buitenstaanders die op hun beurt vooral worden gezien als behoeftige “objecten” van evangelisatie. Verder laakt hij de hiërarchische leiderschapsstijl, met veel nadruk op de bovennatuurlijke werking van de Geest bij een kleine groep. En James maakt er ook bezwaar tegen dat deze kerken vooral het miraculeuze benadrukken van het werk van de Geest, terwijl de Geest volgens James juist bedoeld is om in brede zin in de Missio Dei te participeren. Tenslotte ziet hij dat de grote nadruk op emotionele ervaring kan leiden tot manipulatie, een consumptieve houding, en de verwachting dat de Geest vooral de leverancier is van emotionele ervaringen.

2.4.2.1 James' visie in confrontatie met die van de Household of the Spirit kerken

Vraag 1) Einddoel is kortetermijndoel?

Over de “vernieuwing van alle dingen” zegt James bij de beoordeling van deze kerken niet veel. Wel raadt hij deze kerken aan om in hun gebeden ook waardering uit te spreken voor de bijdragen die niet-christenen leveren aan de “vernieuwing van alle dingen.”⁶¹

Vraag 2) Het “bewegen” van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet karakter van het Koninkrijk van God

Over het Koninkrijk van God zegt James dat het werk van de Geest waar deze kerken van getuigen “the first fruits of the inbreaking Reign of God”⁶² zijn. Hier zien we dus weer het “inbreaking Reign of God,” deze keer gezegd over het werk van God binnen de kerk. En het werk van de Geest noemt James hier “first fruits,” waarschijnlijk een verwijzing naar de “eerstelingen van de Geest” in Rom. 8: 23 (HSV)⁶³. In Rom. 8 zijn dit echter geen eerstelingen van het “inbreaking Reign of God,” maar van de Geest, gegeven aan de gelovigen die zuchten “in afwachting van de openbaring dat we kinderen van God zijn, de verlossing van ons sterfelijk lichaam” (NBV). Ook hier zien we James' geheel eigen gebruik van bijbelse bewoordingen, zonder reflectie op de oorspronkelijke context van deze woorden.

Vraag 3) Gods vernieuwingswerk in elke context

James meent duidelijk dat Gods vernieuwingswerk in de context van deze kerken te vinden zal zijn. Hierom heeft hij kritiek op deze kerken, vanwege hun negatieve beeld van

⁶¹ Ibidem, 202.

⁶² Ibidem, 160.

⁶³ NBV: “voorschot”, NIV: “firstfruits.”

buitenstaanders en de omringende cultuur, en hun idee dat zij het licht moeten brengen in hun omgeving. "A posture of *I'm-bringing-the-kingdom*, inhibits discernment of the Spirit's unexpected initiatives"⁶⁴ Hij gaat er dus van uit dat de Geest zulke initiatieven ontplooit in hun context.

Dezelfde aanname zien we als James deze kerken adviseert om in hun gebed voor buitenstaanders ook te benoemen hoe deze buitenstaanders reeds bijdragen aan de vernieuwing van alle dingen.

In het algemeen is het beeld dat James hier schetst van Gods werk in de context, vooral dat van de "perception of goodness"⁶⁵ onder niet-christenen. Dat maakt het goed voorstelbaar, maar roept ook de vraag op of James van mening is dat elk teken van menselijke goedheid op deze wereld een teken is van Gods herstelwerk. Menselijke goedheid zou immers ook een teken kunnen zijn van het beelddrager van God zijn van de mens, of van Gods werkzaamheid als Onderhouder van de schepping, of van iets als "gemene gratie." Daarbij komt dat het woord "vernieuwing" impliceert dat er eerst iets verslechterd of verouderd was, terwijl dat niet altijd het geval hoeft te zijn bij menselijke goedheid. Een moeder kan vanaf het begin een goede moeder zijn voor haar kinderen. Daar hoeft niet iets vernieuwends aan te zijn. James reflecteert hier niet op.

Vraag 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

Bij de vorige vraag zagen we dat James stevige bedenkingen heeft bij de overtuiging in deze kerken dat zij het licht moeten brengen in hun omgeving. James zou liever zien dat ze oog hadden voor wat God al aan het doen is in hun context en daarin zouden participeren. Ziet James hier een tegenstelling? Je zou kunnen zeggen dat hij voor meer nuance pleit bij deze kerken, wat meer participatie, en wat minder "brengen," maar dan blijven de twee attitudes, van participeren of iets nieuws brengen, nog wel tegenover elkaar staan. Ze werken niet samen, zoals bij de NI kerken (2.4.4).

Vraag 4) Dubbelzinnigheid: missie als verkondiging of missie als vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk?

Aan de ene kant lazen we weer over de vernieuwing van alle dingen, en het werk van de Geest onder niet-christenen. Maar het beeld is hier minder eenduidig dan bij de GCT kerken. James adviseert om in het gebed waardering uit te spreken voor "the contribution that [de niet-christenen] make to the renewal of all things, signs of the *imago Dei* and the prevenient grace of God at work in their lives."⁶⁶ Hier lezen we ineens over "prevenient grace,"⁶⁷ dus een verwijzing naar evangelisatie en bekering, en dit wordt in één zin genoemd met de "renewal of all things" waaraan niet-christenen hun bijdrage leveren, dus buiten de kerk. Over missie als verkondiging zegt James minder dan bij de GCT kerken, maar hij bekritiseert deze kerken dat zij hun leden als brengers van het licht zien, in een duistere

⁶⁴ Ibidem, 163.

⁶⁵ Ibidem, 202.

⁶⁶ Ibidem, 202.

⁶⁷ Dit is een vertaling van *gratia praeveniens*, een concept ontwikkeld door Augustinus. Het gaat over de genade van God die werkzaam is in iemand voordat diegene tot geloof komt. Het gaat dus vooraf aan bekering en bereidt daarop voor. Zie bijvoorbeeld Alister E. McGrath, *Christian Theology: An Introduction*, Cambridge: Blackwell Publishers, 1994, 378.

omgeving. Al met al ligt de nadruk hier bij James op wat hij ziet als Gods vernieuwingswerk dat al gaande is in de buitenwereld van de kerk, niet op verkondiging.

Vraag 5) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke sociale actie

Hier is niet te lezen dat deze kerken betrokken zijn bij sociale actie in de betekenis zoals die hier meestal aan gegeven wordt, bijvoorbeeld in georganiseerde hulp voor daklozen. Ze zijn echter wel heel betrokken op hun omgeving “to bring light, bring life, bring healing”⁶⁸ door middel van evangelisatie en voorbede, vooral voor genezing.⁶⁹ Dit is een belangrijk onderdeel van hun identiteit. Men zou dus kunnen zeggen dat deze kerken, in deze betekenis, veel aan sociale actie doen, al zal dat met cijfers niet precies zijn aan te tonen. Deze kerken hebben tegelijkertijd een visie die op een belangrijk punt verschilt van die van James, namelijk de visie op de buitenwereld. Voor hen is dat niet de plek waar God met “renewal” bezig is.

Als je zoekt naar een verband tussen sociale actie en visie, zou je kunnen zeggen dat juist hun negatieve visie op de buitenwereld de HS kerken motiveert tot actie. Als je “light, life, healing” wilt brengen, is de premisse immers dat er in die situatie duisternis, dood en ziekte is. Maar dit verband zou nader onderzocht moeten worden om er met meer zekerheid over te kunnen spreken.

2.4.3 New Community

New Community (NC) kerken⁷⁰ horen bij de “emerging churches” en/of de gevestigde kerkgenootschappen en hebben een sacramentele en liturgische spiritualiteit. Ze zijn “nieuw” in de zin dat ze a) duidelijk afstand nemen van het evangelicalisme, b) innoverend zijn binnen de gevestigde kerkgenootschappen, c) progressieve culturele veranderingen omarmen, en d) erop gericht zijn om als gemeenschap een voorbeeld te zijn van de nieuwe eschatologische mensheid.

James vindt het heel sterk dat deze kerken willen laten zien dat ze als kerk een “teken en voorsmaak” van het Koninkrijk van God zijn. Hun manier van samenleven is een belangrijk deel van hun getuigenis. Tegelijk laten ze zien dat ze nog slechts een *teken* zijn van het Koninkrijk. Leiders en leden zijn open over hun zwakheden en twijfels. James waardeert dit positief. Zo laten ze zien dat ze de volheid van het Koninkrijk nog niet bereikt hebben. Hun nederigheid laat volgens James zien dat de vernieuwing van alle dingen een taak is “beyond the church’s power and scope.”⁷¹ Het is een werk van God dat volgens James evengoed zichtbaar is in de wereld als in de kerk. NC kerken worden niet geplaagd door een dwingend plichtsbesef om te evangeliseren, of een angst voor de buitenwereld, zoals de GCT- en HS kerken die laten zien. Volgens James heeft dit zeker te maken met de “eschatologically rooted humility”⁷² van de NC kerken. Positief ziet James ook dat de NC kerken laten merken God aan het werk te zien in de wereld om hen heen, door steun te geven aan kunstprojecten

⁶⁸ Ibidem, 161.

⁶⁹ Ibidem, 111: Eén van de voorgangers wordt geciteerd met de woorden: “Remember you are Pentecostals: go heal somebody!”

⁷⁰ Ibidem, 165-171.

⁷¹ Ibidem, 165.

⁷² Ibidem, 165.

en progressieve sociale bewegingen. Verder hebben ze een gedeeld leiderschap en zijn er ze scherp op anderen als subjecten te behandelen en wijzen ze alle “colonial, coercive, and dehumanizing mission approaches”⁷³ af. Veel NC deelnemers zijn zelf in het verleden slachtoffer geweest van religieuze dwang of uitsluiting. Voor hen voelen de NC kerken als toevluchtsoord.

De NC kerken zijn etnisch gezien overwegend homogeen, maar doen aan “boundary-crossing” door bewust de scheidslijn tussen sacraal en seculier te vervagen, en de scheidslijn tussen kerklid en niet-kerklid. Dit ziet James als teken dat deze kerken begrepen hebben dat de Geest overal aan het werk kan zijn, en dat de missie van God holistisch is, de vernieuwing van alle dingen behelst.

Vanuit evangelicaal oogpunt valt er van alles op de NC kerken aan te merken (visie op Schriftgezag, wereldgelijkvormigheid, weinig enthousiasme voor evangelisatie), stelt James. Zelf beoordeelt hij op grond van zijn missionaire theologie, en ook dan zijn er stevige kritiekpunten.

Het belangrijkste bezwaar dat James heeft op de NC kerken, is dat zij zichzelf overwegend negatief definiëren; ze zijn vooral *niet* conservatief/evangelicaal/fundamentalistisch. Hun identiteit ligt niet in de Drie-enige God, maar in hun plaats op het kerkelijk spectrum.

Deze negatieve zelf-definitie gaat bij deze kerken gepaard met een afkeer van evangelisatie en discipelschapsvorming. Daarmee vergeten ze volgens James dat ze als kerk niet alleen een voorsmaak en teken zijn van Gods Koninkrijk (Newbigin), maar ook een *instrument*.⁷⁴ Ze zouden meer mogen beseffen dat Jezus ook aan verkondiging deed, en opriep tot bekering. Vriendschap en evangelisatie hoeven niet tegenover elkaar te staan.

Ook in het aangaan van sociale actie - “ministries of compassion and justice” - schieten deze kerken tekort. Ze praten er relatief veel over, maar doen er veel minder aan dan de GCT kerken.⁷⁵

En, zijn de GCT en HS kerken volgens James te negatief over de omringende progressieve cultuur, van de weeromstuit zijn de NC kerken te positief. Wat hen betreft is er helemaal geen conflict tussen het evangelie en de progressieve cultuur die zij omarmen. Ze zijn hiermee misschien aantrekkelijk voor een postmodern publiek, maar dat wil niet zeggen dat ze daarmee in werkelijke zin missionair zijn, aldus James.

Tolerantie is de hoogste waarde volgens deze kerken, maar is er dan ook ruimte om te willen veranderen wat anderen denken? James vindt gastvrijheid een betere leidraad om anderen als subject te benaderen dan tolerantie.

Tenslotte ziet James in de gerichtheid op een bepaald soort - in dit geval sterk liturgische - eredienst een overeenkomst met de HS kerken. Beiden zijn meer bezig met het leveren van een bepaalde ervaring aan een bepaalde groep die een bepaalde vorm van aanbidding waardeert, dan dat ze gericht zijn op de participatie in de missie van God die zich richt op de wereld als geheel.

⁷³ Ibidem, 166.

⁷⁴ Lesslie Newbigin, *The Open Secret: An Introduction to the Theology of Mission*, Grand Rapids: Eerdmans, 110.

⁷⁵ C.B. James, *Church Planting*, 168.

2.4.3.1 James' visie in confrontatie met de New Community kerken

Vraag 1) Einddoel is kortetermijndoel?

We zien hier duidelijk James' visie op de vernieuwing van alle dingen en hij ziet deze visie weerspiegeld in de manier waarop mensen in deze kerken open zijn over hun mislukkingen en twijfels:

“Personal expressions of humility echo a corporate sense that the renewal of all things is a task beyond the church's power and scope. It is a work of God that is manifest not only in the church but also in the world.”⁷⁶

Hier zien we dus weer James' combinatie van gedachten, dat het om een vernieuwing van uiteindelijk enorme proporties gaat, dat God met deze vernieuwing nu al aan het werk is, en dat dit ook in de wereld buiten de kerk plaatsvindt.

Vraag 2) Het “bewegen” van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet karakter van het Koninkrijk van God

Wat betreft het Koninkrijk van God, James spreekt één keer over de “inbreaking of the Reign of God,” namelijk dat deze kerken ernaar streven om God aan het werk te zien in de buitenwereld en “testify to the inbreaking Reign of God as they discern it.” Het gaat hier dus om het “inbreken” in de wereld buiten de kerk. Over het “inbreaking Reign of God,” zie de behandeling hiervan bij de bespreking van de GCT kerken in 2.4.1.1.

Vraag 3) Gods vernieuwingswerk in elke context?

De gedachte dat God ook *buiten de kerk* actief is, wordt volgens James gedeeld door deze kerken:

“NC churches strive to see God at work in the wider world and testify to the inbreaking of the Reign of God as they discern it. This most characteristically takes place in their use and support of the creative arts and their endorsement of progressive social movements.”⁷⁷

Positief spreekt James dan ook over het intentioneel vervagen van de scheidslijn sacraal-seculier bij de NC kerken. Gods aanwezigheid en activiteit wordt op de meest diverse plekken gezien en dit ziet James als positief.⁷⁸

Toch is James niet alleen maar positief over de NC kerken in dit opzicht. Hij verwijt deze kerken dat ze te eenzijdig positief spreken over de hun omringende cultuur. Zijn de GCT en HS kerken te negatief over de progressieve cultuur, de NC kerken hebben een “overly positive view.”⁷⁹ Dat zijn uitspraken die erop wijzen dat James ook ziet dat er niet alleen maar positieve bewegingen buiten de kerk zijn. James reflecteert niet op de vraag wat het

⁷⁶ Ibidem, 165, “eschatologically rooted humility.”

⁷⁷ Ibidem, 166.

⁷⁸ Ibidem, 166.

⁷⁹ Ibidem, 169.

criterium zou moeten zijn om te bepalen wat in de buitenwereld bij Gods vernieuwingswerk hoort en wat niet.

Vraag 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

Zoals hierboven gezegd, participeren de NC kerken in positief bevonden bewegingen buiten de kerk. Dat waardeert James. Hij heeft echter ook kritiek. Ze doen te weinig aan evangelisatie: “the Reign of God, as Jesus spoke of and demonstrated it, issues both an inclusive welcome and a costly summons to repentance.”⁸⁰ Er is ook een oproep tot bekering nodig. Dit relativeert James’ eigen woorden dat de kerk vooral of alleen maar moet participeren in wat er al gaande is. Kennelijk moet ze ook iets brengen, oproepen tot bekering zelfs. De tegenstelling tussen participeren en iets nieuws brengen is hier bij James dus niet heel scherp. Er is plaats voor allebei.

Vraag 5) Dubbelzinnigheid: missie als verkondiging of missie als vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk?

De dubbelzinnigheid van James’ model komt bij zijn evaluatie van de NC kerken sterk naar voren. Aan de ene kant zien we de overeenkomst in denken tussen de NC kerken en James, vooral in de waardering voor het positieve in de omringende cultuur, aan de andere kant een oproep om werk te maken van evangelisatie.

De vraag dringt zich op of hier niet een intrinsieke tegenstelling zit in James’ denken. Als je steeds wil benadrukken dat God al aan het werk is in de niet-christelijke context, wordt de noodzaak tot bekering dan niet als vanzelf minder? James zou antwoorden dat Jezus’ boodschap zowel een “ja” als een “nee” behelst tegen elke cultuur. Dat zou hout snijden als het ging om de aard van de mens, als enerzijds beelddrager van God en anderzijds zondaar, een “glorious ruin” in de woorden van Chesterton. Dat is ook een lijn in James’ visie, maar deze lijn is minder bepalend voor zijn denken dan “de vernieuwing van alle dingen,” zoals hij het opvat.

En is het niet juist de manier waarop James over de “vernieuwing van alle dingen” spreekt, als een werk van God ook buiten de kerk, die op gespannen voet staat met de noodzaak tot bekering? Ligt het, in lijn met James’ visie, niet voor de hand om te denken dat de mensen buiten de kerk “ook goed bezig zijn?” Ze doen volgens James zelfs werk in lijn met Gods missie. Veel positiever kan het niet. Heb je dan niet al zoveel “ja” gezegd dat het vreemd wordt om ook een stevig “nee” te laten klinken? En is dat laatste niet een noodzakelijke voorwaarde voor een oproep tot bekering? Dat zijn vragen die opgeroepen worden en aangeven dat er een spanning zit in James’ denken.

Vraag 6) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke sociale actie

Wat betreft *sociale actie* vindt James dat er door de NC kerken wel veel gesproken wordt over “works of justice and mercy,” maar te weinig gedaan.⁸¹

⁸⁰ Ibidem, 168.

⁸¹ Ibidem, 168.

De NC kerken hebben een visie die op bepaalde punten veel overeenkomst heeft met die van James. Het duidelijkst is dit te zien in de opstelling van deze kerken tegenover de buitenwereld.⁸² De NC kerken willen participeren in de goede bewegingen die zij daar waarnemen en sociale actie hoort daar wat hen betreft helemaal bij.

De verrassing is dan dat deze kerken in daadwerkelijke zin weinig aan sociale actie doen⁸³, veel minder dan de GCT kerken. In NC kerken wordt relatief veel gepraat over en gebeden voor “justice and mercy,” maar het wordt veel minder in de praktijk gebracht dan in de GCT kerken.

De logica zoals in de inleiding geschetst dat christenen meer geneigd zouden zijn om sociale actie belangrijk te vinden, als ze de visie hebben dat sociale actie bijdraagt aan de “vernieuwing van alle dingen”, blijkt dus onder de NC kerken in theorie te kloppen, maar niet in de praktijk. De NC kerken laten merken wel een hoge waardering te hebben voor sociale actie, maar blijken niet genoeg gemotiveerd te zijn om er daadwerkelijk flink mee aan de slag te gaan, in elk geval veel minder dan kerken met een heel andere visie.

Hier moet bij gezegd worden dat de NC kerken in veel minder expliciet eschatologische termen spreken dan James. James zegt over hen:

“Though their eschatological identity is typically expressed in muted terms (they describe themselves as a “progressive” community moving “forward” or “onward”), there is nonetheless a subtle prevailing sense that their fellowship offers a foretaste of what God intends for human community as a whole.”⁸⁴

Het is dus James zelf die woorden als “eschatological” en “renewal of all things” gebruikt, niet deze kerken. Zelf zien de NC kerken zich eerder als “progressief.” Het is dus James die bij deze kerken bepaalde overeenkomsten ziet met zijn visie op eschatologisch herstel, maar deze kerken verwoorden dat niet in zulke termen. De overeenkomst in expliciete visie is dus meer dat zowel James als de NC kerken God aan het werk zien in de buitenwereld en daaraan mee willen doen, dan in een gedeelde expliciet *eschatologische* visie.

2.4.4 Neighborhood Incarnation

De Neighborhood Incarnation (NI)⁸⁵ is volgens James de beste belichaming van missionaire theologie. Hij wijdt zelfs een aparte paragraaf⁸⁶ aan dit model, omdat deze volgens hem het beste past in een stedelijke, progressieve en technologisch georiënteerde samenleving. James waardeert vooral dat de NI kerken God zien als de primaire handelende persoon in missie. Ze benadrukken Gods roeping en leiding in het bepalen van de plek waar ze gaan werken en hoe ze hun missie vormgeven. Eenmaal op hun plek in een buurt, proberen ze te onderscheiden wat de initiatieven zijn van de Geest, zodat ze hierin kunnen participeren. Hun gerichtheid op de buurt vindt James ook erg positief. Om te beginnen resulteert dit in een holistische missie voor de buurt die volgens James een weerspiegeling is van de holistische scopus van de Missio Dei. Het contrast met de GCT kerken is illustratief. De GCT

⁸² Ibidem, 125.

⁸³ Ibidem, 168: “ministries of compassion and justice.”

⁸⁴ Ibidem, 114.

⁸⁵ Ibidem, 171-177.

⁸⁶ Ibidem, 177-183.

kerken zien volgens James hun taak als beperkt (evangelisatie), op een alomvattende schaal (alle volkeren). Daarentegen zien volgens James de NI kerken hun taak als alomvattend (de vernieuwing van alle dingen) op een beperkte schaal (in de wijk).⁸⁷ Voor de NI kerken is het dus heel logisch om ook bezig te zijn met de seculiere zorgen van de wijk. Omdat deze kerken zo gericht zijn op hun wijk, kunnen ze ook gefocust zoeken naar wat God daar aan het doen is en daarin participeren. De aandacht kan worden geconcentreerd. Positief vindt James ook dat deze kerken een gebalanceerd oordeel hebben over hun context. Hun wijken zijn plaatsen waar nood is te vinden, maar ook schoonheid en hoop. Dat ze zo gericht zijn op hun wijk betekent tevens dat ze niet-kerkelijken niet in de eerste plaats als “onkerkelijken” beschouwen, maar als *buren*. En deze buren zijn voor deze kerken tegelijkertijd de mensen naar wie de kerk gezonden is, als de mensen die God *naar de kerk* gezonden heeft, van wie de kerk iets te leren heeft. Ze zijn dus geen object, van evangelisatie, maar voluit subject, in een conversatie.

De NI kerken zoeken intentioneel naar het overbruggen van scheidslijnen, niet alleen de scheidslijn tussen sacraal en profaan, maar ook de scheidslijnen van sociale klasse en etniciteit, en die tussen generaties.

Hun geografisch bepaalde aanpak lijkt op die van de traditionele dorps-of wijkkerk, maar het accent ligt niet op het bijeenkomen om te aanbidden, maar op het getuigen daar waar je woont.

De NI aanpak heeft ook zijn risico's. Eén daarvan is dat ze zich te veel concentreren op de wijk en zich gaan isoleren van kwesties die de wijk overstijgen.

Een ander gevaar is dat niet iedere wijk divers is, waardoor NI kerken soms ook weinig diversiteit vertonen.

Misschien het grootste gevaar echter is dat deze kerken hun onderscheidende christelijke of kerkelijke identiteit verliezen, en een instelling voor maatschappelijk werk lijken te worden, een louter menselijk project voor een betere wereld.

Ook zouden deze kerken er volgens James voor moeten waken zonde niet alleen te verwoorden in termen van maatschappelijk onrecht, zoals racisme, maar ook als een geestelijke en persoonlijke realiteit.

2.4.4.1 James' visie in confrontatie met de Neighborhood Incarnation kerken

Vraag 1) Einddoel is kortetermijndoel?

In de evaluatie van de NI kerken spreekt James relatief weinig over eschatologie en de “vernieuwing van alle dingen.” En in beide gevallen gaat het om James' interpretatie, niet om de visie van de NI kerken.

We zien dat James de werken van dienstbaarheid en gastvrijheid van deze kerken kwalificeert als “eschatological and Trinitarian practices”, maar dit zijn niet de woorden van de deelnemers van de NI kerken.”⁸⁸

Ook zegt James dat de NI kerken (in tegenstelling tot de GCT kerken) “believe they have been sent with a comprehensive task on a limited scale (renewal of all things...within the parish,)” maar ook dit is James' interpretatie, niet hoe de NI kerken het verwoorden.

⁸⁷ Ibidem, 172.

⁸⁸ Ibidem, 176/7.

Als we kijken naar de beschrijving van deze kerken op pagina 125-137 dan lezen we nergens dat de respondenten van deze kerken hun taak zo “eschatologisch” opvatten als James doet. Hun sociale actie wordt veeleer gedreven vanuit hun spiritualiteit:

“they reported being closest to God when “”serving the needy, the poor, the sick, or the imprisoned.”

Of ze gaven aan zich gedreven te voelen door “whatever is in our neighborhood.”⁸⁹ We zien hier dus duidelijk James’ visie op eschatologisch herstel dat nu al plaatsvindt, bijvoorbeeld in sociale actie, terwijl het ook duidelijk is dat dit *James* eschatologische visie is. Zijn respondenten geven geen blijk van een dergelijke visie.

Vraag 2) Het “bewegen” van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet karakter van het Koninkrijk van God

Aangaande het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk zegt James: “God’s reign is yet to come in its fullness.”⁹⁰ Daarom is volgens James de buurt ook een plaats van hoop. James geeft hier dus duidelijk aan te weten van het “nog niet.” Ook hier spreekt James weer over het “inbreaking Reign of God,” in dit geval weer in de buitenwereld, de buurt met name. Zie hierover vraag 3).

Vraag 3) Gods vernieuwingswerk in elke context

Vanuit zijn visie dat God ook *buiten de kerk* actief is, vindt James het positief dat bij deze kerken burenen als gezondenen van God worden gezien *naar* de kerk, en dat de wijk wordt gezien als een plek “where the free-ranging Spirit is on the move” en Zijn “inbreaking Reign” ontwaard kan worden in de verhalen en gezichten van de burenen.⁹¹ Over het “inbreaking Reign”, zie de bespreking bij de GCT kerken onder 2.4.1.1.

Vraag 4) Participeren of iets nieuws brengen, een tegenstelling?

De *participatie van de kerk* ziet James positief aanwezig in deze kerken, daarin dat deze er actief naar op zoek zijn om de initiatieven van de Geest te onderscheiden in hun context om daarin te participeren.⁹²[NI] discern neighborhood needs and sense the prompting and resources of God to respond.”⁹³ Opvallend is hier dat dit participeren niet zozeer wordt verwoord als deelnemen aan een activiteit die al buiten de kerk gaande is, maar meer als een waarnemen van de noden in de wijk, en een aftasten van de aanwijzingen en hulpbronnen die God geeft, met de bedoeling daar de juiste respons op te geven. Dit geeft een veel evenwichtiger beeld van de missionaire activiteit dan hoe James het in zijn missionaire theologie schetste, als een tegenstelling tussen participeren en “missie brengen.” Beide zijn van belang, zo schetst hij het hier, en zoals James het hier schetst is

⁸⁹ Ibidem, 131. Citaten van de respondenten.

⁹⁰ Ibidem, 172.

⁹¹ Ibidem, 173.

⁹² Ibidem, 171.

⁹³ Ibidem, 173.

het meer een spel van “prompting”, van God, en respons, van de kerk, dan als een vernieuwingsactiviteit buiten de kerk waar de kerk aan deel zou moeten nemen.

Vraag 5) Dubbelzinnigheid: missie als verkondiging of missie als vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk?

Bij James' evaluatie van de NI kerken lijkt de balans meer over te hellen naar de kant van missie als verkondiging. Over vernieuwing van alle dingen spreekt hier James weinig, en meer als iets wat deze kerken doen, dan als iets wat buiten de kerk plaatsvindt. De activiteit van God die James waarneemt in de context wordt eerder gekarakteriseerd door “prompting and resources” voor de kerk om op te reageren, dan als activiteit buiten de kerk waar de kerk aan mee zou moeten doen. Om deze reden is er ook geen scherpe tegenstelling te merken tussen participeren in Gods missie en iets nieuws brengen, aangezien James Gods activiteit buiten de kerk hier vooral karakteriseert als voorbereidend werk.

Opvallend is dat James het een gevaar voor deze kerken vindt dat ze te veel opgaan in “secular concerns” en daarom misschien hun “sacred concerns” zouden verwaarlozen, waaronder verkondiging.⁹⁴ Zo laat James zien dat hij verkondiging wel degelijk van belang vindt, hetgeen enigszins een verrassing is gezien de redelijk sceptische houding tegenover evangelisatie die hij liet zien bij de evaluatie van de GCT kerken.

Vraag 6) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke sociale actie

James prijst deze kerken om hun inzet voor de “vernieuwing van alle dingen”, omdat ze dienstbaarheid als gelijkwaardig aan evangelisatie beschouwen⁹⁵, en zich daarom net zoveel bekommeren om aardse als om geestelijke noden.⁹⁶ Daarmee streven ze er, in James' woorden, naar om holistisch te participeren in de vernieuwing van alle dingen.⁹⁷

Echter, daar moet bij worden gezegd, dat deze kerken niet aan sociale actie doen vanuit dezelfde eschatologische visie als James. Hun motivatie halen deze kerken uit datgene wat nodig is in de wijk, uit een spiritualiteit waarin ze Gods nabijheid ervaren in het dienen van degene die dat nodig heeft. Het is dus niet mogelijk om op grond van wat deze kerken doen de conclusie te trekken dat er een positieve correlatie is met James' visie op eschatologisch herstel en daadwerkelijke sociale actie, omdat deze kerken hun motivatie uit andere bronnen halen. Wel is er een overeenkomst in visie op de buitenwereld, als plek met zowel positieve als negatieve kanten. Daarin is een overeenkomst te zien tussen James' visie en die van de NI kerken.

Het is overigens helaas niet mogelijk de daadwerkelijke inzet van deze kerken voor sociale actie te vergelijken met die van de andere kerken, omdat James alleen de GCT en de NC kerken met elkaar vergelijkt, en de NI kerken (evenmin als de HS kerken) niet in deze vergelijking betreft.

2.4.5 Conclusie uit de confrontatie met de onderzochte kerkplantingen

⁹⁴ Ibidem, 176.

⁹⁵ Ibidem, 178.

⁹⁶ Ibidem, 178.

⁹⁷ Ibidem, 177.

Is James' visie duidelijker geworden, nu we hebben geanalyseerd hoe hij de kerkplantingen heeft geëvalueerd aan de hand van zijn missionaire theologie? Op deze plek zal ik een samenvatting geven van de antwoorden op de vooraf geformuleerde vragen voor zover die gevonden konden worden.

Vraag 1) Einddoel is kortetermijndoel?

Bij elke soort kerkplanting zagen we James refereren aan de "vernieuwing van alle dingen" als iets dat nu al gaande is. Dit is voor James duidelijk een belangrijk onderdeel van zijn missionaire theologie. Over de verhouding tussen de wederkomst als moment van vernieuwing van alle dingen, en de vernieuwing van alle dingen die volgens hem nu al plaatsvindt, zagen we hem niet reflecteren. James geeft er zelf geen blijk van dat hij een gedachtesprong maakt door het einddoel van de missie van God gelijk te stellen met Gods korte termijn-doel.

Opmerkelijk is dat we een duidelijk verschil zagen tussen James' eschatologische visie en die van de betrokken kerken. Het is James die activiteiten in of buiten de kerk als bijdrage aan de "vernieuwing van alle dingen" benoemt, in tegenstelling met de onderzochte kerken die zulke eschatologische bewoordingen niet of nauwelijks gebruikten, ook niet als er duidelijk overeenkomsten waren te zien tussen James' visie en die van de betrokken kerken, zoals bij de NC en de NI kerken.

Vraag 2) Het "bewegen" van de Missio Dei en het reeds-en-nog-niet karakter van het Koninkrijk van God

Wat in de evaluatie van de kerkplantingen opviel was dat hier in het geheel niet meer gesproken werd in termen van "toe bewegen" of "toewerken naar" het Koninkrijk van God. Het idee dat God geleidelijk naar de vernieuwing van alle dingen toewerkt, verdween vrijwel uit beeld. We zagen deze notie nog het duidelijkst bij de evaluatie van de GCT kerken, waar hij de taak van "vernieuwing van alle dingen" een "overwhelming task" noemt, die het vermogen van de kerk ver te boven gaat. Hier schildert James één lijn van vernieuwing die nu begint, en uitloopt op de vernieuwing van álle dingen, maar dit gebeurt niet vaak. Ook bij de bespreking van de NC kerken spreekt James over de vernieuwing van alle dingen als een "task beyond the church's power and scope." Maar dit zijn uitzonderingen. Verder spreekt James vooral over de vernieuwing van alle dingen als iets dat nu waar te nemen is, in of buiten de kerk, niet als een proces waarbij de wereld geleidelijk geperfectioneerd wordt, of waar God "naartoe beweegt." Dat maakt de gevoelde tegenstelling met het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk van God kleiner.

Wat betreft het reeds-en-nog-niet-karakter van het Koninkrijk van God, zagen we James regelmatig erover spreken dat het Koninkrijk van God er nog niet is, maar nog vaker sprak hij over "the inbreaking Reign of God," een manier van spreken die goed lijkt te passen bij het Koninkrijk van God. "Lijkt," want we constateerden dat deze manier van spreken als zodanig niet terug te vinden is in de Bijbel, en dat James ook niet uitlegt wat hij precies bedoelt met dit "inbreken." Dit maakt het moeilijk om deze uitdrukking op waarde te schatten, ook in relatie tot het "reeds-en-nog-niet" karakter van het Koninkrijk van God. Vanuit hoe James het gebruikt gaat het om iets van het Koninkrijk van God dat - vaak verrassend - zichtbaar wordt in de realiteit van vandaag, soms binnen, soms buiten de kerk.

Vraag 3) Gods vernieuwingswerk in elke context?

Dat James Gods vernieuwingswerk in elke context aan het werk ziet, zien we bij zijn evaluatie van alle soorten kerken, maar vooral bij de GCT en NC kerken. Bij zijn evaluatie van de GCT (en HS) kerken zagen we deze gedachte vooral als tegenwicht functioneren tegen het volgens James al te negatieve beeld van de buitenwereld dat deze kerken lieten zien. Bij de NC kerken zagen we dat James iets van zijn eigen theologie herkende in het positieve beeld dat deze kerken van de buitenwereld hebben.

Maar bij de evaluatie van de NC kerken liet James blijken te weten dat er niet alleen maar positieve ontwikkelingen in de cultuur buiten de kerk te zien zijn.

Dit is ook consistent met zijn oproep aan de kerken om te onderscheiden wat God aan het doen is in de context. Niet alles is vernieuwingswerk van God volgens James, maar dat laat onverlet dat hij wel gelooft dat God in elke context bezig is met vernieuwingswerk.

En wat stelt hij zich daar precies bij voor? Bij de evaluatie van de HS kerken merkten we op dat het vooral om de "perception of goodness" gaat. Daar kan iedereen zich wel iets bij voorstellen, maar is het dan logisch om dit als werk aan de "vernieuwing van alle dingen" te benoemen? Bij gedachtenexperiment 2 (2.2.7.2) zagen we dat dit ook heel anders kan worden geïnterpreteerd, als Gods zorg voor Zijn schepping, of als blijkt dat de mens beeldrager is van God.

Vraag 4) Participeren of iets nieuws brengen

Is er een tegenstelling tussen participeren in wat God al aan het doen is, en iets nieuws brengen? De tegenstelling merkten we vooral op bij James' evaluatie van de GCT kerken. James relativeerde de Grote Opdracht en adviseerde deze kerken er niet zo zeker van te zijn dat hun opdracht was om mensen "naar de hemel te brengen," maar ernaar te gaan zoeken wat hun rol zou mogen zijn in de missie van God, hoe ze daarin zouden kunnen participeren. Ook de HS kerken adviseerde James om niet te denken dat zij degenen zijn die licht brengen in een "duistere" omgeving. Bij deze kerken zien we dus inderdaad een sterke tegenstelling.

Aan de andere kant van het kerkelijk spectrum, bij de NC kerken, merkte James met instemming op dat deze kerken wel ernaar streefden om te participeren in positieve ontwikkelingen buiten de kerk. Opmerkelijk was dat deze kerken dan weer negatief commentaar van James kregen over hun gebrek aan inzet voor evangelisatie en sociale actie. Kennelijk kan een kerk volgens James ook te terughoudend zijn met het brengen van iets nieuws. Dit relativeert dan weer de hardheid van de tegenstelling zoals hij die schetste in zijn missionaire theologie en bij de bespreking van de GCT- en HS kerken.

De NI kerken worden door James als voorbeeldig beschouwd. En hier is de tegenstelling tussen participeren en iets nieuws brengen ook afwezig. Het is wel opvallend dat deze kerken op een heel specifieke wijze in Gods missie participeren, namelijk door in hun context op zoek te gaan naar aanwijzingen die God hen geeft met het oog op hoe ze missionair kerk zouden kunnen zijn in hun omgeving. Meer hierover bij vraag 5).

Dat is een ander beeld dan dat van meedoen met een beweging van "vernieuwing van alle dingen" waar God buiten de kerk mee begonnen is. Het is veel meer gericht op de kerk, en hoe deze in interactie met de omgeving iets van het evangelie kan laten zien.

Vraag 5) Dubbelzinnigheid: missie als verkondiging of missie als vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk?

Nemen we het geheel van James' evaluaties in ogenschouw, dan zien we de balans doorslaan in het voordeel van missie in de vernieuwing van alle dingen, ook buiten de kerk. Bij de evaluatie van elke soort kerkplantingen benadrukt James dat Gods vernieuwingswerk ook buiten de kerk plaatsvindt, vaak met de uitdrukking dat Gods Koninkrijk daar "inbreekt." Over missie als verkondiging echter is James kritisch. Hij besteedt verscheidene bladzijden aan kritische reflectie op evangelisatie, in elk geval zoals de GCT- en HS kerken deze vormgeven. Bij de evaluatie van de GCT kerken stelt James missie als verkondiging en missie als vernieuwing van alle dingen zelfs tegenover elkaar, met een expliciet beroep op de "vernieuwing van alle dingen" zoals hij dat ziet.

Hier staat tegenover dat James ook positieve dingen zegt over evangelisatie, met name bij de evaluatie van de NC kerken. Deze kerken zouden volgens James juist meer aan evangelisatie moeten doen. Een zekere dubbelzinnigheid blijft bestaan.

Vraag 6) Correlatie tussen visie en daadwerkelijke sociale actie

Het belangrijkste vergelijkingsmateriaal hebben we wat dit betreft in de onderzoeksgegevens aangaande de GCT en de NC kerken, omdat James deze twee met elkaar vergelijkt. We zagen dat de NC kerken veel minder deden aan sociale actie dan de GCT kerken, terwijl de NC kerken er meer over spraken. Dit is interessant, omdat de visie van de NC kerken duidelijk overeenkomsten vertoont met die van James, met name in de visie op de buitenwereld, namelijk dat God daar aan het werk wordt gezien. Bij de GCT kerken viel juist het verschil op met de visie van James, verschil in visie op missie, op de buitenwereld, en op de redenen voor sociale actie.

Dit is een interessante uitkomst, omdat de zoektocht van deze scriptie is naar een visie op de verhouding tussen eschatologisch herstel en christelijke sociale actie. We zien bij James een duidelijke visie op deze verhouding, dus dat zou er op kunnen wijzen dat christenen die een vergelijkbare visie hebben, ook meer aan sociale actie doen. Ze hebben immers een "goed verhaal" bij wat ze doen.

Echter, als we kijken naar welke kerken in zijn onderzoek daadwerkelijk veel doen aan sociale actie, dan zien we dat kerken met een heel andere visie veel meer doen dan kerken die een meer vergelijkbare visie hebben als James. De kerken met een vergelijkbare visie praten wel veel over sociale actie, dus in visie klopt het, maar in de praktijk niet.

Daar moet wel bij gezegd worden dat de NC kerken veel minder expliciet eschatologisch over hun kerkzijn en sociale actie spreken dan James, dus de overeenkomst is niet totaal. De verschillen met de GCT kerken zijn vooral te vinden in de visie op missie, op de buitenwereld en op de functie van sociale actie. Voor James zijn deze alledrie verbonden met de "vernieuwing van alle dingen," voor de GCT kerken niet.

Helaas betreft James de HS en NI kerken niet in zijn vergelijking, maar wellicht kunnen we toch iets over deze kerken zeggen op grond van dit onderzoek. We zagen dat de HS kerken op hun eigen manier aan holistische missie doen, door te bidden voor bekering en genezing. Dit doen zij vanuit de visie dat zij als christenen licht moeten brengen in hun omgeving, die zij als voornamelijk duister zien. Ook deze christenen worden dus gemotiveerd tot "sociale actie" vanuit een heel andere visie op de buitenwereld dan James.

En we zagen dat de NI kerken zich zowel om de geestelijke als de seculiere behoeften van hun burens bekommeren. Hun visie lijkt op die van James daarin dat beide een gebalanceerde kijk op de buitenwereld voorstaan, met oog voor de positieve en negatieve kanten. Het verschil is dat de NI kerken niet James' visie op de vernieuwing van alle dingen delen.

Als we voorzichtig een conclusie uit dit alles willen trekken is het dat we op grond van dit onderzoek geen aanwijzingen zien dat kerken met een vergelijkbare visie als die van James beter presteren op het gebied van sociale actie dan kerken die een heel andere visie hebben.

Vervolgonderzoek zou de correlatie verder kunnen onderzoeken, en dan wellicht ook uitspraken kunnen doen over de causale relatie.

2.5 Slotconclusie C.B. James

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat James inderdaad een verband legt tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Sociale actie draagt volgens James bij aan de eschatologische "vernieuwing van alle dingen."

Als we kijken naar hoe de term "vernieuwing van alle dingen," functioneert in James' theologisch denken, zowel in zijn missionaire theologie als in de wijze waarop hij deze gebruikt in de evaluatie van kerkplantingen, dan rijst het beeld op dat James deze term zeer overwegend gebruikt om een verbinding te leggen tussen positief bevonden activiteiten en gebeurtenissen in de wereld nu en Gods missie. James ziet in deze activiteiten en gebeurtenissen God aan het werk met de vernieuwing van alle dingen. En dit ziet James overal gebeuren, zowel in als buiten de kerk, zoals er zowel in als buiten de kerk overal op deze wereld positieve activiteiten en gebeurtenissen te zien zijn.

Vanuit deze focus op het nu van deze vernieuwing, is het voor James niet heel belangrijk om te reflecteren op veel van de vragen zoals die in dit onderzoek gesteld zijn. Voor James is het niet heel belangrijk om na te denken over de verhouding tussen de vernieuwing die volgens hem nu al plaatsvindt en de vernieuwing van alle dingen bij de wederkomst. James verwijst wel meermaals naar de wederkomst, de "coming shalom," maar hij geeft geen doordenking van hoe positieve menselijke daden nu een bijdrage zouden kunnen leveren aan de vernieuwing met de wederkomst. Is een kop koffie voor een dakloze vandaag zoiets als een bouwsteen voor een bouwwerk dat voltooid wordt met de wederkomst? En wordt de wereld in James' visie geleidelijk een steeds betere plek? Zulke vragen stelt James zich niet of nauwelijks, want het gaat hem om wat er nu gebeurt, en daar ziet Hij God aan het werk, in acties van mensen.

En dit werk van God, deze missie van God, is volgens James "altijd en overal" gaande, zodat de kerk niet moet denken dat ze missie ergens moet brengen, want Gods missie is daar al. Dat er ook plekken op aarde zijn waar het tegendeel van herstel en vernieuwing plaatsvindt, en dat de kerk soms ook wel iets nieuws kan brengen, daarop reflecteert James niet. Zijn focus ligt immers op de positieve acties en gebeurtenissen die over de hele wereld plaatsvinden en hoe deze verbonden kunnen worden met God.

Hebben we hiermee, al met al, een visie die ons, zoals in de inleiding gesteld, helpt in de zoektocht naar de verhouding van christelijke sociale actie en eschatologisch herstel?

Hoewel James zelf sociale actie expliciet eschatologisch noemt, moet geconcludeerd worden dat zijn visie ons niet veel verder heeft gebracht, en wel om de volgende redenen.

- 1) James maakt niet duidelijk hoe de vernieuwing die hij nu ziet plaatsvinden zich verhoudt tot de vernieuwing die volgens het Nieuwe Testament zal plaatsvinden bij de wederkomst. Een enkele keer schetst James de vernieuwing van alle dingen die, volgens hem, nu plaatsvindt in één lijn met de vernieuwing van alle dingen die plaats zal vinden bij de wederkomst, waardoor een beeld van geleidelijke vooruitgang wordt opgeroepen, maar hij werkt dit niet verder uit.

Geleidelijke vooruitgang is ook niet de meest voorkomende manier waarop James spreekt over de vernieuwing van alle dingen. Veel vaker gebruikt hij de term “vernieuwing van alle dingen” zonder hierbij het idee te geven van een geleidelijke vooruitgang, maar simpelweg als benaming voor de goede dingen die hij ziet gebeuren, bijvoorbeeld in de wijken waar de NI kerken actief zijn. Typisch is dat hij dezelfde acties en gebeurtenissen ook kan beschrijven als uitingen van het “inbreaking Reign of God,” een term die helemaal geen suggestie wekt van geleidelijke vooruitgang.

- 2) De bijbelse en theologische onderbouwing is zwak. James poneert bij de uiteenzetting van zijn missionaire theologie dat de Missio Dei de vernieuwing van alle dingen is, die nu al plaatsvindt, maar hij beargumenteert dit niet, niet vanuit de Bijbel en niet vanuit de Missio Dei theologie.

De Bijbel spreekt niet over de vernieuwing van alle dingen als iets wat nu al plaatsvindt, maar als iets wat pas gebeuren zal bij de wederkomst. En de “goedheid” die kan worden waargenomen bij niet-christenen hoeft geen aanwijzing te zijn voor een “vernieuwing van alle dingen” die gaande is, zoals James veronderstelt. Deze goedheid kan ook worden gezien als een teken van Gods zorg voor Zijn Schepping, of een blijk van het feit dat alle mensen beelddrager van God zijn.

Op meerdere plekken merken we trouwens op dat James bijbelse bewoordingen en passages op een eigenzinnige manier uitlegt en gebruikt. Dit maakt zijn betoog niet sterker.

Ook is het moeilijk om James’ visie in het geheel van de Missio Dei theologie te plaatsen, omdat hij geen theologen aanhaalt die op dezelfde manier over de “vernieuwing van alle dingen” spreken. Men zou parallellen kunnen zoeken met de visie van andere Missio Dei theologen, omdat James zelf expliciet naar Missio Dei verwijst, maar dit zou giswerk zijn, want James verwijst zelf niet naar een andere theoloog, daar waar hij het heeft over de “vernieuwing van alle dingen.”

- 3) De “vernieuwing van alle dingen” is voor James niet alleen een belangrijk begrip, maar ook een paradigma voor hem te noemen, een interpretatieve bril waardoor hij alles bekijkt.

Dit heeft als gevolg dat hij uitspraken van Newbigin, Guder en Branson herinterpreteert in het licht van wat hij ziet als de “vernieuwing van alle dingen,” terwijl deze theologen zelf niet over de “vernieuwing van alle dingen” hebben gesproken zoals James dat doet.

Tevens interpreteert James het handelen en spreken van de kerkplantingen in het licht van zijn eschatologische visie, terwijl de deelnemers van deze kerkplantingen zelf hun handelen niet of nauwelijks verwoorden in termen als “eschatologisch” of “vernieuwing van alle dingen.”

Dit roept de vraag op of James deze theologen en kerkplanters recht doet op deze manier.

- 4) Kerken die een heel andere visie hebben dan James, wat betreft missie, eschatologie en sociale actie zijn opvallend actief in sociale actie, actiever dan kerken die een visie hebben die meer overeenkomt met die van James. Dit verband zou nader onderzocht moeten worden, maar op grond van de gegevens die James aanlevert, is er geen aanwijzing dat zijn visie op sociale actie en eschatologie motiverend werkt op daadwerkelijke sociale actie.
- 5) James' visie op de vernieuwing van alle dingen is voor hem een van de redenen om kritiek te uiten op christenen die sterk gemotiveerd worden door de Grote Opdracht. Dit zou het voor soortgelijke christenen moeilijk maken om James' visie te accepteren.

De eindconclusie volgt in Hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 3 De Radical Evangelicals en hun visie op christelijke sociale actie en eschatologie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik uiteenzetten wat de Radical Evangelicals zijn en wat hun visie is op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie. De belangrijkste bronnen hierbij zijn Al Tizon, *Transformation after Lausanne: Radical Evangelical Mission in Global-Local Perspective*, Eugene: Wipf and Stock, 2008 en Peter Kuzmic, "Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes" In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum, 1999, 134-165. Al Tizon zal ik vooral gebruiken voor een historisch overzicht van de beweging en een schets van de praktische uitwerking van hun visie op de situatie op de Filipijnen. Peter Kuzmic zal ik onderzoeken met het oog op de visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie bij de Radical Evangelicals. Waar nodig zal ik verduidelijking en verdieping van zijn gedachten zoeken bij andere artikelen in het eerder genoemde *Mission as Transformation*, te weten: Chris Sugden, "A Presentation of the Concern for Kingdom Ethics", 208-224; Vinay Samuel & Chris Sugden, "God's Intention for the World", 166-207; Graham Cray, "A Theology of the Kingdom", 26-44.

3.2 De achtergrond van de Radical Evangelicals

3.2.1 inleiding

Al Tizon, in zijn *Transformation after Lausanne*, stelt dat de Radical Evangelicals deel uitmaken van de wereldwijde evangelicale beweging, en zich daarbinnen onderscheiden door het combineren van een conservatieve evangelicale theologie met een kritische houding ten opzichte van godsdienst en samenleving. Ze zetten vraagtekens bij de manier waarop kerk en cultuur zich aanpassen aan "affluence, militarism, and unjust social and economic structures."⁹⁸

De eerste conferentie te Lausanne in 1974 was een doorbraak voor de Radical Evangelicals, evenals de conferentie in Wheaton in 1983. Vanaf de conferentie van Lausanne in 1974 hebben de Radical Evangelicals zich ontwikkeld tot een beweging die, vanaf 1983, "Mission as Transformation" wordt genoemd. Vanaf 1983 noemen ze zich dan ook wel "Transformationists."

3.2.2 Het ontstaan van "Missie als Transformatie" volgens Tizon

⁹⁸ Al Tizon, *Transformation after Lausanne: Radical Evangelical Mission in Global-Local Perspective*, Eugene: Wipf and Stock, 2008, 3.

In het eerste deel van zijn boek *Transformation after Lausanne* geeft Tizon een historisch overzicht van de ontstaansgeschiedenis van de Radical Evangelicals.⁹⁹ Nu is Tizon zelf een Radical Evangelical, dus helemaal neutraal is hij niet. Zijn overzicht vat ik hier samen, niet om een objectief beeld van de geschiedenis te geven, maar om inzicht te geven in hoe de Radicals zichzelf zien in contrast met twee andere bewegingen, namelijk enerzijds een evangelicalisme dat de focus op evangelisatie wil leggen, en anderzijds de bevrijdingstheologie. Vanuit de spanningsvelden met deze twee bewegingen is volgens Tizon de visie van “Missie als Transformatie” ontstaan.¹⁰⁰

3.2.2.1 De eenzijdige evangelicale focus op evangelisatie

De Radical Evangelicals zien hun gedachtegoed in de allereerste plaats als een reactie tegen een evangelicalisme dat sociale betrokkenheid verdacht was gaan vinden. Dit moet als een anomalie worden beschouwd volgens Tizon. Vanaf de tijd van het Nieuwe Testament tot aan het midden van de negentiende eeuw vormden evangelisatie en sociale betrokkenheid volgens hem een naadloos geheel.¹⁰¹ Dat evangelicalen zich begin twintigste eeuw af hebben gekeerd van sociale betrokkenheid werd volgens Tizon in de eerste plaats veroorzaakt door een reactie binnen het evangelicalisme tegen het opkomende liberaal modernisme.¹⁰² Binnen dit modernisme werd sterk de nadruk gelegd op sociale betrokkenheid. Tegenover dit modernisme kwam een beweging op gang die fundamentalisme werd genoemd. Deze zette zich niet alleen sterk af tegen de vrijzinnigheid van het modernisme, maar ook tegen de sociale en politieke betrokkenheid die ermee geassocieerd werd. Het evangelicalisme zou in de daaropvolgende decennia diepgaand beïnvloed worden door dit fundamentalisme. En, al begon deze polarisatie in Noord-Amerika en West-Europa, door de zendingsactiviteiten vanuit deze gebieden verspreidde deze zich ook naar de niet-westerse wereld, met het bijbehorende wantrouwen tegen sociale betrokkenheid.¹⁰³

De tweede reden dat volgens Tizon de sociale betrokkenheid bij evangelicalen afnam, was een verandering in eschatologisch denken onder evangelicalen, van postmillennialistisch naar premillennialistisch, wat een zeer pessimistische kijk op de wereld tot gevolg had.¹⁰⁴ De wereld was in deze visie niet meer dan een “zinkend schip” waarvan nog zoveel mogelijk mensen gered moesten worden.¹⁰⁵ Dat leidde tot een grote inzet voor zending en evangelisatie, maar niet voor sociale verbetering.

3.2.2.2 De tegenbeweging

Vanaf de Tweede Wereldoorlog kwamen er volgens Tizon echter steeds meer stemmen op, juist ook vanuit de nieuwe kerken in de niet-westerse wereld, dat evangelicalen ook sociale

⁹⁹ Ibidem, 17-100.

¹⁰⁰ Ibidem, 65.

¹⁰¹ Ibidem, 22.

¹⁰² Ibidem, 22-24.

¹⁰³ Ibidem, 24,25.

¹⁰⁴ Meer over millennialistische visies en hun invloed op sociale actie bij 3.3.3.2.1.

¹⁰⁵ Ibidem, 24.

verantwoordelijkheid zouden moeten nemen.¹⁰⁶ Dit leidde er uiteindelijk toe dat er op de eerste Lausanne Conferentie (1974) in het "Covenant" duidelijke uitspraken werden gedaan over sociale verantwoordelijkheid.¹⁰⁷ In art. 5 wordt bijvoorbeeld onder andere gezegd:

"The salvation we claim should be transforming us in the totality of our personal and social responsibilities. Faith without works is dead."¹⁰⁸

Een groot aantal deelnemers echter vonden dat de verklaring van het Covenant nog niet ver genoeg ging. Deze stelden een eigen document op, getiteld "Theology [and] Implications of Radical Discipleship"¹⁰⁹, dat door bijna 500 mensen, ongeveer een kwart van de aanwezigen, ondertekend werd. Dit laatste document zou volgens Tizon het startpunt blijken voor de verdere ontwikkeling van wat uiteindelijk Missie als Transformatie zou worden. De discussie met evangelicalen die de prioriteit van evangelisatie bleven benadrukken zou na Lausanne I door blijven gaan, maar er was nog een andere beweging waartegenover de Radical Evangelicals zich moesten positioneren, de bevrijdingstheologie. Met de bevrijdingstheologen deelden de Radical Evangelicals volgens Tizon het engagement met armen en onderdrukten, maar ze wezen veel van hun theologie af, evenals hun te grote vertrouwen op het marxisme. En de Radicals wilden principieel gewelddoos zijn, in tegenstelling met sommige bevrijdingstheologen.¹¹⁰

De spanningsvelden met deze twee bewegingen noemt Tizon een creatieve spanning die uiteindelijk tot het Wheaton '83 Statement on Transformation heeft geleid.

In Wheaton kwamen in 1983 336 deelnemers uit 59 verschillende landen samen, bijeengeroepen door het World Evangelical Fellowship. 60% van de deelnemers kwam uit niet-westerse landen. Hier werd het Wheaton '83 Statement on Transformation opgesteld. Van groot belang was de keuze voor het woord "transformatie" als aanduiding van een diepe verandering van zowel het menselijk hart als de samenleving. De centrale definitie van Transformatie werd verwoord als:

"the change from a condition of human existence contrary to God's purpose to one in which people are able to enjoy fullness of life in harmony with God."¹¹¹

3.2.2.3 Het Wheaton '83 Statement on Transformation

¹⁰⁶ Ibidem, 28-31.

¹⁰⁷ Ibidem, 38.

¹⁰⁸ Lausanne Covenant, <https://lausanne.org/statement/lausanne-covenant#cov>.

¹⁰⁹ "Theology [and] Implications of Radical Discipleship", in James D. Douglas (ed.) *Let the Earth Hear His Voice*, Minneapolis: World Wide Publications, 1975, 1296.

¹¹⁰ Tizon, *Transformation*, 53-64.

¹¹¹ Wheaton '83 Statement on Transformation. Te vinden op: <https://lausanne.org/content/statement/transformation-the-church-in-response-to-human-need>.

Interessant voor dit onderzoek is wat er in Statement on Transformation is gezegd over eschatologie, Koninkrijk van God, en christelijk handelen. Ik neem om deze reden de artikelen 49 en 51 over, en zal er later in deze scriptie op terug komen:¹¹²

49. We affirm that the Kingdom of God is both present and future, both societal and individual, both physical and spiritual. If other (sic) have over emphasized the present, the societal, and the physical, we ought to confess that we have tended to neglect those dimensions of the biblical message. We therefore joyfully proclaim that the Kingdom has broken into human history in the Resurrection of Christ. It grows like a mustard seed, both judging and transforming the present age.

We zien hier een schildering van het Koninkrijk van God waarin de woorden en daden van Jezus duidelijk in resoneren. Het Koninkrijk van God gaat alle aspecten van het leven aan. Opvallend is ook dat gesteld wordt dat het Koninkrijk in de huidige tijd actief is, groeiend als een mosterdzaad, als zowel een oordelende als transformerende kracht.

51. The church is called to infuse the world with hope, for both this age and the next. Our hope does not flow from despair: it is not because the present is empty that we hope for a new future (Rom. 5:1-11). Rather, we hope for that future because of what God has already done and because of what He has promised yet to do. We have already been given the Holy Spirit as the guarantee of our full redemption and of the coming of the day when God will be all in all (1 Cor. 15:28). As we witness to the Gospel of present salvation and future hope, we identify with the awesome birthpangs of God's new creation (Rom. 8:22). As the community of the end time anticipating the End, we prepare for the ultimate by getting involved in the penultimate (Matt. 24:36-25:46).

De kerk is dus geroepen om de wereld te doordringen van hoop, zowel voor deze wereldtijd, als de komende. In 3.3.2.2.3 zal hier meer over gezegd worden.

Vooraf de laatste zin van dit artikel is voor dit onderzoek interessant. Hier wordt gesteld dat christenen zich voorbereiden op het laatste (de wederkomst), juist door betrokken te zijn op het voorlaatste (de huidige tijd). In de hier aangehaalde Bijbelgedeelten spreekt Jezus over de dag van de Heer en hoe mensen zich daarop voor kunnen bereiden. Het gaat om achtereenvolgens: "de dagen van Noach", met de oproep tot waakzaamheid (24: 36-44), "de betrouwbare dienaar die is aangesteld over het huishouden" (45-50), "de vijf wijze en de vijf dwaze meisjes" (25: 1-13), "de gelijkenis van de talenten" (14-30), en "het oordeel over de schapen en de bokken" (31-46). We zullen in 3.3.2.2 zien hoe de Radical Evangelicals deze "zich voorbereidende" levensstijl voor zich zien.

3.2.2.4 Na Wheaton '83

Na de conferentie van Wheaton noemden de Radical Evangelicals zich ook wel "Transformationists." Vanuit de studiegroep INFEMIT werden conferenties belegd, een

¹¹² Wheaton '83 Statement on Transformation. Zie vorige voetnoot.

tijdschrift opgericht, genaamd “Transformation,” en een studiecentrum begonnen, het Oxford Centre for Mission Studies (OCMS), en dit alles geïnitieerd voornamelijk door niet-westerse theologen. Ze bleven, aldus Tizon, het kerkelijke establishment uitdagen, zowel binnen de evangelicale beweging, als in kringen van de Wereldraad van Kerken, waar ze bleven pleiten voor het belang van evangelisatie.¹¹³

3.3 De visie van de Radical Evangelicals: het Koninkrijk van God als organiserend principe

3.3.1 Inleiding

Nu de geschiedenis en het theologische kader van de Radical Evangelicals beschreven is, komen we bij het onderdeel waar het in dit onderzoek om te doen is: de visie op de verhouding tussen eschatologisch herstel en christelijke sociale actie.

Ik zal beginnen met een algemene schets van hoe de Radical Evangelicals christelijke sociale actie zien in de spanning tussen nu en straks. Daarbij zal ik ook aandacht besteden aan hoe de Radical Evangelicals aankijken tegen de verschillende visies op het Duizendjarig Rijk.

Vervolgens zal ik een spectrum van visies bespreken zoals die door de Radical Evangelicals ontwikkeld zijn wat betreft de relatie tussen eschatologie en christelijke sociale actie.

Mijn primaire bronnen zijn Tizon en Kuzmic. Het gaat om wat Tizon schrijft in de paragraaf getiteld “Eschatology: The Certainty of God’s Future/The Practice of Hope,” en om het artikel van Peter Kuzmic met de titel “Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes”.¹¹⁴

Ter aanvulling en verdieping zal ik andere artikelen radicaal-evangelicale auteurs aanhalen uit “Mission as Transformation,” te weten Vinay Samuel & Chris Sugden, “God’s Intention for the World” Chris Sugden, “A Presentation of the Concern for Kingdom Ethics”; en Graham Cary, “A Theology of the Kingdom.”

3.3.2 Christelijke sociale actie in de spanning tussen nu en straks

Radical Evangelicals geloven dat het Koninkrijk van God tot vervulling zal komen in het komen van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. En dit heeft alles te maken met hoe christenen nu zouden moeten leven.

Eschatologie handelt volgens Tizon over zowel de *finis* als de *telos* van de geschiedenis.

Met *finis* wordt bedoeld het eind van de tijd, met *telos* de bestemming, het doel, van de geschiedenis.¹¹⁵ De termen *finis* en *telos* neemt Tizon over van Kuzmic, die schrijft:

¹¹³ Tizon, *Transformation*, 71-82.

¹¹⁴ In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 134-165.

¹¹⁵ Tizon, *Transformation*, 121.

“For evangelicals who take God’s purposes with man and history seriously, eschatology is a very vital doctrine pointing to both the *finis* (time-end in the sense of chronos), and the *telos* (the goal) of history. One’s view of eschatology determines one’s view of history, and one’s view of the purpose and goal of history as pointing to the eschaton definitely modifies one’s attitude toward the this-worldly historical realities.”¹¹⁶

Vanuit deze gedachte wil Kuzmic nadenken over de vraag hoe eschatologische visie vormend is voor de theorie en praktijk van sociale verantwoordelijkheid, evangelisatie, en ethiek. Kuzmic merkt op dat er een wat gecompliceerde relatie is tussen eschatologie en sociale actie, meer dan tussen eschatologie en evangelisatie. In het laatste geval putten evangelicale christenen vaak zonder veel problemen motivatie uit hun eschatologische visie. Bij sociale actie ligt dat ingewikkelder.¹¹⁷ Dit is hetzelfde probleem zoals geschetst in de Inleiding van deze scriptie.

3.3.2.1 Visies op het Duizendjarig Rijk en sociale actie

Om aan te geven hoezeer eschatologische visie bepalend is geweest voor de christelijke visie op sociale actie geeft Kuzmic een overzicht van de verschillende visies op het “millennium”, het Duizendjarig Rijk¹¹⁸, te weten: amillennialisme, postmillennialisme en premillennialisme.¹¹⁹ Het is goed om hier iets uitgebreider bij stil te staan, want dit vormt mede de achtergrond van het denken van de Radical Evangelicals. Hier moet bij gezegd worden dat de schets die nu volgt geen uitputtende studie is van millennialistische visies. Het is hoe Radical Evangelicals tegen deze visies aankijken, als contrast met hun eigen visie. In het *amillennialistisch* denken is het millennium niet een letterlijke tijdsperiode van een rijk op aarde. Kuzmic haalt hier instemmend G.C. Berkouwer aan die schrijft dat Opb. 20 “is not a narrative account of a future earthly reign of peace at all, but is the apocalyptic unveiling of the reality of salvation in Christ as a backdrop to the reality of the suffering and martyrdom that still continue as long as the dominion of Christ remains hidden.”¹²⁰ Deze visie was volgens Kuzmic overheersend in de kerk vanaf Augustinus tot in de achttiende eeuw. In het *postmillennialistisch* denken, wordt het “millennium” volgens Kuzmic gezien als een periode van geleidelijke positieve ontwikkeling, zowel door evangelisatie als door verbetering van de maatschappij, met als climax de wederkomst. Deze visie werd geleidelijk overheersend onder evangelicalen in de achttiende en begin negentiende eeuw, vooral onder invloed van de opwekkingsbewegingen in deze tijd. Geïnspireerd door deze visie zetten velen van hen zich in voor zowel evangelisatie als sociale verbetering. Het meest sprekende voorbeeld van dit laatste is de inzet van evangelicalen voor de afschaffing van de slavernij. De kracht van deze visie was volgens Kuzmic echter haar zwakheid, want terwijl haar optimisme velen wist te activeren, was het eveneens voor velen een ernstige ontgoocheling toen de geleidelijke verbetering tegen bleek te vallen, wat in de VS gebeurde

¹¹⁶ Kuzmic, “Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes”, In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 135.

¹¹⁷ Kuzmic, “Eschatology”, 155.

¹¹⁸ Opb. 20: 1-8.

¹¹⁹ Kuzmic, “Eschatology”, 137-147.

¹²⁰ G.C. Berkouwer, *The Return of Christ*, Grand Rapids: Eerdmans, 1972, 307.

na de Burgeroorlog. De postmillennialistische visie bleek niet goed bestand tegen teleurstelling.

Premillennialisme was de visie die vanaf dat moment opkwam, en deze is volgens Kuzmic nog steeds nadrukkelijk aanwezig in evangelicale kringen. De idee van het premillennialisme is dat het Duizendjarig Rijk nog niet gekomen is, en dat er voorafgaand aan het Duizendjarig Rijk geen relevante verbetering verwacht hoeft te worden. De nadruk komt dan te liggen op het redden van zielen, omdat deze wereld niet meer is dan een zinkend schip. Deze nadruk op het redden van zielen heeft ertoe geleid dat er zich vanuit deze kringen een enorme zendingsactiviteit heeft ontwikkeld. En dit heeft weer als gevolg gehad dat deze manier van denken zich ook over de zendingsgebieden wereldwijd verspreidde, met alle gevolgen van dien voor de visie op sociale actie in de kerken in deze gebieden:

“This explains at least partly, why evangelical Christianity in so many third-world countries suffers from the same and similar and distortions as in the West, leading to withdrawal from the world, into an escapist position that awaits heaven while the world is going under. Thus they very often represent the defense of the status quo in contexts where change is imperative. By refusing to look at and live out the totality of the teaching of our Lord they seriously undermine the credibility and relevance of the gospel for poor and hungry multitudes as well as for intelligent young people and leaders to whom the mission which is void of social meaning has no meaning at all.”¹²¹

Hier moet bij gezegd worden dat door hun enorme drive om het evangelie te brengen, premillennialistische christenen soms toch hebben bijgedragen aan sociale actie. Dit kwam dan doordat ze door hun zendingswerk in aanraking kwamen met bijvoorbeeld armen in sloppenwijken, en zich hun lot gingen aantrekken. Maar sociale verbetering op de lange termijn is voor deze christenen geen prioriteit, volgens Kuzmic. Alles is immers gericht op evangelisatie.

Zo laat Kuzmic zien dat eschatologische visies inderdaad grote gevolgen kunnen hebben voor hoe christenen naar de samenleving en naar sociale actie kijken.

3.3.2.2 Christelijk sociale actie in verhouding tot eschatologie volgens de Radical Evangelicals

Nu we hebben gezien hoe de verschillende millennialistische visies wel of niet een inspiratie vormden voor sociale actie, zullen we onderzoeken hoe de Radical Evangelicals omgaan met het spanningsveld tussen het nu en het straks van de wederkomst.

Om te beginnen stellen Tizon en Kuzmic dat de eerste en tweede komst van Jezus nauw met elkaar verbonden zijn.

Het gaat er volgens beide om, de spanning tussen het “reeds” en “nog niet” vast te houden, niet te verzinken in speculaties over de toekomst, maar ook niet naar het andere uiterste over te hellen en het Koninkrijk slechts te zien in wat hier al gerealiseerd kan worden.¹²²

Eerst nu dus over de *finis*: de zekerheid van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Dit is voor Radical Evangelicals het startpunt om visie te vormen voor het heden. Niet wat mogelijk

¹²¹ Kuzmic, “Eschatology”, 147.

¹²² Ibidem, 149.

is vanuit het verleden moet leidend zijn voor een visie voor het heden, maar de zekerheid van de komende sjalom in Christus.¹²³

Het gaat hen hierbij dus vooral om de *zekerheid* van Gods komende sjalom, niet om een gedetailleerd beeld van hoe de eindtijd zal zijn. Helaas hebben misleide evangelicalen zich volgens Tizon en Kuzmic in heden en verleden te vaak verloren in allerlei apocalyptische speculaties en berekeningen, en hierdoor “the whole eschatological enterprise.”¹²⁴ belachelijk gemaakt voor velen. Ook de vele verhitte debatten over het millenium hebben volgens Tizon en Kuzmic alleen maar veel onenigheid veroorzaakt onder evangelicals, terwijl ze afleidden van het doel van bijbelse eschatologie, namelijk het wekken van hoop en vertrouwen onder Gods volk in donkere tijden.¹²⁵ De toekomstvisioenen van Daniël en Openbaring hadden primair het doel Gods volk troost, hoop en kracht te geven in tijden van tegenstand en vervolging. Dat waren mensen die geen tijd hadden voor allerlei speculaties¹²⁶

De beloftes van de toekomst van God zijn dus volgens Tizon en Kuzmic bedoeld voor het nu. En niet alleen als troost, maar ook om met moed en vertrouwen het evangelie uit te dragen over de hele wereld. En om te leven en handelen vanuit de zekerheid van deze toekomst.

De zekerheid van deze toekomst kan volgens de Radical Evangelicals op meerdere manieren motivatie geven tot christelijke sociale actie. Na het bestuderen van Tizon, Kuzmic, en ter aanvulling Chris Sugden¹²⁷, Vinay Samuel¹²⁸, en Graham Cray¹²⁹ heb ik in hun denken een drietal visies geïdentificeerd wat betreft de motiverende relatie tussen eschatologie en christelijke sociale actie, en deze drie in een spectrum geplaatst. Het spectrum loopt van aan de ene kant een sterke nadruk op het “nog niet” van het Koninkrijk van God, namelijk “Handelen vanuit vertrouwen op het Laatste Oordeel,” via “prolepsis”, christelijk “Handelen als vooruitlopen op de toekomst,” tot aan de andere kant een sterke nadruk op het “nu”: “Handelen vanuit het “reeds” van het Koninkrijk van God,” de toekomst die nu al werkzaam is. Aan de hand van dit spectrum ga ik nu de verschillende visies analyseren. In de praktijk overlappen de visies elkaar op een aantal punten, zoals we zullen zien. Gezien het enigszins ongrijpbare tijdsaspect van het Koninkrijk van God is dat te verwachten, maar dat hoeft de analyse niet in de weg te staan

3.3.2.2.1 Handelen in vertrouwen op het Laatste Oordeel

Hier zal ik achtereenvolgens twee manieren beschrijven waarop het geloof in het Laatste Oordeel motiverend kan werken, volgens de Radical Evangelicals. De eerste is vanuit het vertrouwen als persoon in het gelijk gesteld te worden in het oordeel. De tweede is vanuit

¹²³ Tizon, *Transformation*, 122.

¹²⁴ Kuzmic, “Eschatology”, 136.

¹²⁵ Tizon, *Transformation*, 122/3.

¹²⁶ Kuzmic, “Eschatology,” 136.

¹²⁷ Chris Sugden, “A Presentation of the Concern for Kingdom Ethics”, in: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 208-224.

¹²⁸ Vinay Samuel & Chris Sugden, “God’s Intention for the World”, In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 166-207

¹²⁹ Graham Cray, “A Theology of the Kingdom”, In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 26-44.

het vertrouwen dat daden in lijn met het Koninkrijk van God eeuwigheidswaarde hebben. Deze twee hebben veel met elkaar te maken, maar voor de analyse behandel ik ze hier apart.

a) “*Vindication*”, in het gelijk gesteld worden, in het Laatste Oordeel

Christenen kunnen volgens de Radical Evangelicals motivatie krijgen uit de overtuiging dat ze door daden in lijn met het Koninkrijk van God “*vindicated*”, in het gelijk gesteld, zullen worden in het Laatste Oordeel. De positieve waardering bij het Laatste Oordeel kan dus een motiverende kracht zijn tot sociale actie.

Kuzmic wijst erop dat eschatologie zoals Jezus erover sprak onvermijdelijk implicaties heeft voor het heden. Jezus’ belofte van het Koninkrijk behelst immers ook een waarschuwing, en een oproep tot bekering. De oproep tot bekering met het oog op de komst van het Koninkrijk is zelfs karakteristiek te noemen voor de hele Nieuwtestamentische ethiek. De zaligsprekingen bijvoorbeeld schetsen een moreel universum waar een toekomstige beloning integraal onderdeel van uit maakt.¹³⁰

Eschatologie heeft volgens deze visie alles te maken met hoe christenen nu leven. We zien hier een uitwerking van de manier van denken zoals we die bij stelling 51 van het Statement on Transformation zagen: “we prepare for the ultimate by getting involved in the penultimate”¹³¹ met onder andere een verwijzing naar de “minste van Mijn broeders” (Matt. 25). Het gaat hier dus over de verhouding tussen actie nu en beloning, of “in het gelijk gesteld worden” (*vindication*) in de toekomst.

Tizon haalt in dit verband Christ Sugden aan:

“The resurrection is the announcement that this purpose of the fulfillment of creation will finally be achieved, that those who have lived lives in conformity with the resurrection life - lives of faith, righteousness and holiness through God’s grace - will be vindicated.”¹³²

Levens van geloof, gerechtigheid en heiligheid zullen dus in het gelijk worden gesteld bij de opstanding.

Meer over deze *vindication* bij Chris Sugden:

“The content of eschatology is the Kingdom - the total Lordship of God, consummating the Lordship of Jesus, and vindicating him, thus fulfilling God’s intention for humanity. We can continue in service here because we know we shall be vindicated; we witness to the Kingdom because we know it will vindicate us. We act, not out of idealism or pragmatic calculation, but because we are convinced that the future will vindicate us. The New Testament people lived convinced that not history but Jesus would vindicate them when he came. We live in the same hope.”¹³³

¹³⁰ Kuzmic, idem, 156.

¹³¹ Zie 3.2.1.6.

¹³² Chris Sugden, “Death, Injustice, Resurrection and Transformation”, *Transformation* (tijdschrift) 22.2. (April 2005), 69.

¹³³ Sugden, “Presentation”, 214.

De Radical Evangelicals zien in dit “in het gelijk stellen”¹³⁴ een bron van hoop, die activeert tot verantwoordelijk handelen:

Our view of our action in the world should be neither a utopian dream nor a mere holding operation, waiting for the King to come. We should see ourselves as going about on the King’s business in his world, caring for his property with the aid of his Counselor, and preparing for his arrival when he will evaluate and perfect everything.”¹³⁵

Het beeld dat Samuel en Sugden hier gebruiken is duidelijk ontleend aan Matt. 24: 45-51, waar het gaat over een dienaar die is aangesteld over het huispersoneel tijdens de afwezigheid van zijn heer.

b) Daden met eeuwigheidswaarde

Een tweede bron van motivatie voor sociale actie is de continuïteit die er kan zijn tussen nu en straks. Samuel en Sugden spreken over daden die eeuwigheidswaarde zullen ontvangen:

“This new age [at the return of Christ] does not deny history but eliminates its corruption, frustration, and sin in order to bring to fulfillment the communal life of humanity. Any deed in any sphere of life, be it social, political, economic, or religious, will remain if it is marked by the love of the new order.”¹³⁶

Kuzmic betreurt het vaak erg pessimistische beeld dat evangelicalen over het oordeel hebben, teveel gestempeld door een tekst als 2 Pet. 3: 10, waar staat: “de elementen gaan in vlammen op, de aarde en alles wat erop gedaan is verdwijnt.”¹³⁷ Er zijn ook teksten die veel meer continuïteit beschrijven, zoals teksten die de relatie tussen nu en straks beschrijven als zaaien en oogsten, zaadkorrel en aar, werken die in het oordeel goud of zilver zullen blijken te zijn (1 Kor. 3: 13,14). Ook staat er in Opb. 14: 13 dat zij die sterven in verbondenheid met de Heer vergezeld zullen worden door hun daden. Zelfs wordt er in Opb. 21 gesproken over koningen (v. 24) en volken (v. 26) die in het Nieuwe Jeruzalem hun “eerbewijzen” zullen komen brengen.¹³⁸ Naast discontinuïteit is er dus ook continuïteit. Kuzmic verbindt aan deze teksten de conclusie dat christenen veel meer verantwoordelijkheid voor deze wereld zouden mogen nemen. Hun daden kunnen immers eeuwigheidswaarde blijken te hebben.

Te vaak hebben christenen volgens Kuzmic hun verantwoordelijkheid voor deze wereld laten varen en daarmee de kritiek van seculiere denkers als Marx en Freud over zich afgeroepen, dat ze zich alleen maar met wensvervulling bezig zouden houden, het projecteren van verlangens op een verre en transcendente toekomst. Kuzmic haalt met instemming Max Warren aan:

¹³⁴ “Vindicatie” heeft in het Nederlands een veel nauwere, juridische betekenis.

¹³⁵ Samuel en Sugden, “Intention”, 193.

¹³⁶ Ibidem, 188.

¹³⁷ Er zijn overigens ook manuscripten die in plaats van “verdwijnt” lezen: “wordt gevonden.” Wel oude manuscripten, maar niet veel.

¹³⁸ Kuzmic(, “Eschatology”, 152,) haalt deze teksten uit een citaat van Hendrikus Berkhof, *Christ the Meaning of History*, Richmond: John Knox, 1966, 189.

“The real reason for the failure of Second Adventism to win support lies in the fact that it affronts the moral conscience of the Church by its virtual abandonment of responsibility for the things of this world in deference to its preoccupation with the imminent return of the Lord and the end of history.”¹³⁹

De christen heeft verantwoordelijkheid voor deze wereld, volgens Kuzmic. Deze wereld mag dan vijandelijk bezet gebied zijn, maar de vijand heeft hier geen eigendomsrechten, Hij is een dief en een leugenaar. Onze verantwoordelijkheid als christenen is het om goede rentmeesters te zijn van het eigendom van de Koning. Er is dus geen plaats voor onverschilligheid voor hoe deze wereld geleid wordt.¹⁴⁰

Nu zou men kunnen tegenwerpen dat onze daden hier op aarde, ook met de beste bedoelingen, vaak toch nog getekend zijn door imperfectie en zonde. Welke daden zijn zo volmaakt dat ze door Gods oordeel komen? Maar in de visie van de Radical Evangelicals werkt God ook door menselijke imperfecties heen. Vinay Samuel en Chris Sugden zeggen hierover het volgende:

“Our works of reconciliation will all be judged and found lacking. But once they go through the sieve of God’s judgment and grace, they will participate in his final kingdom.

Hier zien we dat de daden van mensen door het oordeel heen hun plek krijgen in Gods eeuwigheid. Het beeld van een zeef is wat ongebruikelijk,¹⁴¹ maar het geheel roept sterke associaties op met 1 Kor. 3: 13,14, een tekst die ook door Kuzmic werd aangehaald:

“Van ieders werk zal duidelijk worden waaruit het is opgebouwd; op de dag van het oordeel zal dat blijken, want dan zal het door vuur aan het licht worden gebracht. Het vuur zal laten zien wat ieders werk waard is. Wanneer iemands bouwwerk blijft staan, zal hij worden beloond. Wanneer het verbrandt, zal hij daarvoor de prijs betalen; hijzelf zal worden gered, maar als het ware door vuur heen.”

Dat geeft aan dat er inderdaad sprake zal zijn van daden die een waarde hebben die het oordeel kunnen overleven, dat het alleszins de moeite is om zich daarvoor in te zetten, en dat er ook genade is voor het imperfecte.

Geen stapsgewijze evolutie

Belangrijk voor Samuel en Sugden is dat er een duidelijk onderscheid blijft tussen deze tijd en de komende:

¹³⁹ Max Warren, *The Truth of Vision: A Study in the Nature of the Christian Hope*, London: Canterbury Press, 1948, 53.

¹⁴⁰ Kuzmic, "Eschatology", 153. Ook hier zien we weer een allusie op Matt. 24: 45-51.

¹⁴¹ In Amos 9: 9,10 staat: Op mijn bevel zullen de Israëlieten door alle volken heen worden geschud, als in een zeef waar niet één steentje doorheen valt. 10 Alle zondaars in mijn volk zullen sterven door het zwaard. Maar daar gaat het over zondaars die worden uitgezeefd, geen daden.

“This fulfillment is not a matter of gradual evolution, however. We do not see in society a continual progression to a state of perfection. The pathway by which history finds its consummation in the kingdom is paved with suffering, conflict, and judgment. The kingdom at its consummation will redeem and transform deeds of love done in history.”¹⁴²

Ook bij Kuzmic is er geen plaats voor utopisme:

“We must remember also that this basic two-advent structure of the christocentric redemptive history spells out not only promise but also judgment. It allows for neither utopianism nor other-worldly detachment.”¹⁴³

Juist door dit onderscheid tussen deze tijd en de komende in het oog te houden, behoedt deze visie voor een al te groot optimisme, waar bijvoorbeeld het postmillennialisme op vast liep, terwijl het juist een motiverende functie vervult tot een leven in de stijl van het Koninkrijk, een leven dat in het gelijk zal worden gesteld bij het Oordeel, ook als de zichtbare resultaten van dit handelen hier tegenvallen.

Bespreking

Samenvattend, de realiteit van het oordeel vervult in het betoog van de Radical Evangelicals een heel functionele en positieve rol. Dat is opmerkelijk te noemen omdat Jezus' positieve waardering van menselijk handelen in het oordeel maar zelden benoemd wordt in de evangelicale wereld, in elk geval voorzover ik die ken. In de orthodox- en piëtistisch gereformeerde tradities waar ik mee bekend ben, vervult het oordeel zelden een dergelijke positieve functie, als bemoediging om in de stijl van het Koninkrijk te leven. Eerder heeft het de functie van veroordeling, waarvoor de verzoening door het kruis dan de oplossing is. Kuzmic, Samuel en Sugden laten echter zien dat de bredere evangelicale traditie deze functie van het oordeel zou mogen herontdekken, zeker gezien de duidelijke fundering ervan in de uitspraken van Jezus, en de motiverende uitwerking die het zou kunnen hebben op het handelen van christenen in de samenleving.

3.3.2.2 Handelen als vooruitlopen op de toekomst

Christenen zijn volgens Kuzmic geroepen tot een levensstijl die vooruitloopt op de wederkomst, een anticiperende levensstijl dus, een levensstijl die Kuzmic “proleptic” noemt,¹⁴⁴ Tizon gebruikt een net iets ander beeld, dat van weerspiegeling: “God’s people living out God’s intentions by God’s power as a reflection of God’s certain future.”¹⁴⁵ De mensen die bij God horen zijn dus geroepen om Gods toekomst te weerspiegelen, en dit doen zij door Gods wil in hun leven te laten zien.

Maar deze toekomst is ook nu al werkzaam:

¹⁴² Samuel en Sugden, “Intention”, 188.

¹⁴³ Kuzmic, “Eschatology”, 159.

¹⁴⁴ Ibidem, 158.

¹⁴⁵ Tizon, *Transformation*, 121.

“The discovery of the life-style of the Kingdom of God means living in the power of the Kingdom already operative in our lives and in our world since the resurrection of Jesus the King and the giving of the Holy Spirit. It means also living anticipatorily, that is from a hope that sees that which has been inaugurated more and more realized here and now as it approaches its consummation. Proleptic living is a life by faith that takes the promises and commands of God equally seriously and honours Christ by implementing them in the present.”¹⁴⁶

Als het Koninkrijk uitsluitend toekomstig was, zou een dergelijk leven inderdaad een “vooruitlopen op de zaken” zijn, maar door de opstanding van Jezus en de komst van de Heilige Geest, is die toekomst al begonnen en werkzaam. Over de “al begonnen toekomst” meer in de volgende paragraaf.

Ook wordt hier de eer van Christus genoemd als motief om zo veel mogelijk van Zijn Koninkrijk nu al te laten zien. Proleptisch handelen is dus handelen tot eer van Christus.

Kritiek vanuit de toekomst

De toekomst van God behelst ook kritiek op hoe de wereld nu is:

“The future makes demands on our living in the present. God’s eschatological Kingdom is a radical critique of the present state of things in the world. Christian hope does not lead to an easy acceptance of the status quo.”¹⁴⁷

De christelijke hoop zou dus volgens Kuzmic de status quo moeten verstoren. Het is geen escapisme, want dat zou de status quo slechts bevestigen.

“We are called to continual realization of the eschatological values that are characteristic of the Kingdom: love, joy, life, justice, peace, freedom, brotherhood, equality, harmony, unity, etc. These future realities of heaven are to be proleptically present as they are practiced by the followers of Jesus, and they should motivate us to work toward their greater realization on earth.”¹⁴⁸

Christelijke ethiek als een ethiek van verandering gaat volgens Kuzmic niet alleen om individuele bekering en berouw, het gaat ook om relaties en maatschappelijke structuren.

“As Christians proclaim and live out the universal values of the Kingdom and in obedience to the coming Lord actively love their neighbours, Christians surely can initiate significant changes in the world.”¹⁴⁹

Vanuit naastenliefde met het oog op de wederkomst kunnen christenen zich dus ook inzetten om veranderingen in de samenleving in gang te zetten. De waarden van het Koninkrijk zijn immers universeel.

¹⁴⁶ Kuzmic, “Eschatology”, 158.

¹⁴⁷ Ibidem, 158.

¹⁴⁸ Ibidem, 159.

¹⁴⁹ Ibidem, 159.

En zelfs als het onmogelijk is om veranderingen te bewerkstelligen, dan nog mag de christen, ook onder de meest hopeloze omstandigheden, leven vanuit een “revolutionary expectancy”, de verwachting dat Christus uiteindelijk toch zal overwinnen. De christen hoopt dus dat de waarden van het Koninkrijk steeds meer gerealiseerd worden, maar hoeft niet te wanhopen als de resultaten teleurstellen.

Leven uit verlangen

Kuzmic spreekt tenslotte de wens uit dat evangelicalen hun zwakke punten en onevenwichtigheden zullen overwinnen:

“in order to discover the totality of biblical teaching and practice so that the two petitions of our daily prayer, *Thy Kingdom come, and Thy will be done* may equally become a reality as we strive to serve our Lord while awaiting his return.”¹⁵⁰

Proleptisch leven is dus geen leven dat tevreden is met de status quo, het verlangt de realiteit van het Koninkrijk nu al te zien en wil daarvoor actie ondernemen. Het gaat om een verlangen dat aansluit bij de gebeden van het Onze Vader: “Uw Koninkrijk kome,” en “Uw wil geschiede, op aarde, zoals in de hemel.” Wie dat bidt met verlangen, verlangt er ook naar om daar nu al zoveel mogelijk van te zien.

Bespreking

Christelijke hoop leidt volgens deze auteurs dus tot christelijke praxis. Opvallend in dit gedeelte is dat er behalve het citaat uit het Onze Vader geen Bijbelpassages aangehaald worden. Nu is dat een sterke tekst in dit verband, maar er is wellicht meer te zeggen. Te denken valt aan de wonderen van Jezus die “tekens” werden genoemd. Een teken verwijst naar iets anders. Dat zal in de eerste plaats zijn gegaan over de status van Jezus als Messias, maar de aard van de tekenen, bevrijding, genezing, herstel van sociale relaties, schetsen ook een beeld van wat Gods toekomst zal zijn. Ze waren in hun realiteit teken van de aanwezigheid van het Koninkrijk, maar ze waren toch ook tijdelijk. Alle mensen die toen genezen zijn, zijn ooit ook weer ziek geworden en gestorven. Typerend voor dit “teken-” karakter van proleptisch handelen is wellicht Hand. 3 waar Petrus een verlamde man geneest en vervolgens de verzamelde menigte oproept tot bekering, met een verwijzing naar de “tijd (...) waarin alles zal worden hersteld” (v. 21).

De genezing zou je een teken kunnen noemen van het allesomvattende herstel dat bij de wederkomst zal gebeuren. Tegelijk is de genezing, in Kuzmics woorden, “proleptisch” te noemen, het loopt als reële gebeurtenis vooruit op het alomvattende herstel.

3.3.2.2.3 Handelen vanuit het “reeds” van het Koninkrijk van God

Hebben we in de vorige twee paragrafen vooral stilgestaan bij het “straks” van het Koninkrijk van God als motiverende kracht, in deze paragraaf zullen we onderzoeken wat de Radical Evangelical auteurs hebben gezegd over het “reeds” van het Koninkrijk van God als

¹⁵⁰ Ibidem, 160.

motivatie. De toekomst is immers al begonnen, mogen we geloven op grond van Jezus' optreden. Zoals Samuel en Sugden het formuleren:

“The coming of Jesus showed that God was active in the world... to bring the firstfruits of the final destruction of evil, and to introduce his kingdom... In Jesus the kingdom was like the mustard seed growing: its ultimate power and influence were out of all proportions to its beginnings.”¹⁵¹

En Jezus' opstanding toonde aan dat dit alles nog maar een begin was:

“The hope in the triumph of the kingdom at the end is validated by the resurrection of Jesus. Thus Christians in New Testament times and ever since then have believed that what can be tasted now of the kingdom is but the firstfruits of the final harvest. The final harvest is not yet, but the fruits are apparent now... They knew that not only did present events image the end but also that in Christ they tasted a firstfruit of the final end event.”¹⁵²

Dit gaat dus een stap verder van de manier van denken die we onder “prolepsis” zagen. Daar ging het over het weerspiegelen van Gods toekomst, hier gaat het over de realiteit van die toekomst als voorschot *in* de huidige tijd. Dit sluit aan bij wat we lezen in artikel 49 van het Statement on Transformation, waar gesproken wordt over het Koninkrijk dat zowel aanwezig als toekomstig is:

“We therefore joyfully proclaim that the Kingdom has broken into human history in the Resurrection of Christ. It grows like a mustard seed, both judging and transforming the present age.”¹⁵³

Ook is het een antwoord op de vraag die ik bij artikel 51 van het Statement stelde, over de hoop “for this age.” Vanuit het geloof dat het Koninkrijk nu al werkzaam is, kan er ook echte hoop zijn voor het leven voorafgaand aan de wederkomst. Het koninkrijk is reëel in deze werkelijkheid gekomen met Jezus, volgens de Radical Evangelicals, en christenen kunnen daarop vertrouwen door de opstanding. Sugden zegt het zo:

“the resurrection vindicates Jesus as the one who brought the Kingdom and its newness of life into human history now.”¹⁵⁴

De opstanding heeft Jezus volgens Sugden in het gelijk gesteld, en daarmee bewezen dat het Koninkrijk werkelijk binnen is gekomen in de geschiedenis.

Participatie

En dit nieuwe leven nu is waar christenen zich op zouden moeten richten volgens de Radicals. Omdat Jezus is opgestaan, stelt Kuzmic, hoeven christenen nooit tot wanhoop te

¹⁵¹ Samuel en Sugden, “Intention”, 171.

¹⁵² Ibidem, 171.

¹⁵³ Zie 3.2.1.6.1

¹⁵⁴ Sugden, “Presentation”, 211.

vervallen over de wereld. Hij moedigt christenen aan om te participeren in de beweging die God gestart is in Jezus:

“They are called, rather, to an active participation in that new movement in history which takes God’s intentions and purposes for mankind as their own. However limited or imperfect his impact may be, a Christian ““knows that every stand he takes for social righteousness and every effort he makes towards social renewal and justice and tolerance is not lost. “”¹⁵⁵

De laatste gedachte sluit aan bij wat er gezegd is hierboven over “daden met eeuwigheidswaarde” (3.3.2.2.1).

Ook Samuel en Sugden roepen op tot participatie:

“If we adopt this perspective [dat God in de geschiedenis aan het werk is], the main question is not the whereabouts or signs of the kingdom in today’s history, but, “”How can I take part in, express, and produce the quality of personal and corporate life that will be fulfilled in God’s kingdom?”” Such action will involve both words and deeds.... The Christian faith stimulates us to look for the actualization of the kingdom in history in terms of justice, equal access to the creation that God intended for all, and the creation of human community through love, worship, and play.””¹⁵⁶

De vraag waar we ons als christenen dus vooral mee bezig moeten houden volgens deze auteurs is niet waar eventuele tekenen te zien zouden zijn van Gods Koninkrijk, maar veeleer: hoe kan ik zelf uitdrukking geven aan een leven in de lijn van het Koninkrijk? Deze levensstijl is volgens Samuel en Sugden het gevolg van de relatie die een christen kan hebben met God, een relatie die, net als het Koninkrijk, ook nu al is begonnen:

“a relationship that is both possible now and will last forever. This relationship is expressed in a lifestyle that gives precedence to the values that Jesus demonstrated in his life and taught in the Sermon on the Mount. God vindicated these values, the ethics of the kingdom, in the Resurrection, and he promises they will last forever.”¹⁵⁷

Geen mythe

Voor de geloofwaardigheid van het evangelie is het volgens Samuel en Sugden van groot belang dat de geschiedenis van Jezus en het Koninkrijk niet vergeestelijkt wordt tot een “heilige” geschiedenis die niets met de gewone geschiedenis of actualiteit van doen heeft. Jezus wordt dan tot een “mythe” gemaakt, zeggen ze. En dat dit een probleem is, laten ze zien met een voorbeeld uit het thuisland van Samuel, India:

¹⁵⁵ Kuzmic, "Eschatology", 151. Het citaat is van Bruce Milne, *What the Bible Teaches About the End of the World*, Wheaton: Tyndale, 1982, 146.

¹⁵⁶ Samuel en Sugden, "Intention", 189.

¹⁵⁷ Ibidem, 183.

“It is interesting to note that when this “mythologized” Jesus is the subject of evangelical preaching in India, he elicits little response. For the Hindus he is little different from the thirty-three million other gods in their pantheon, so they place him along there with the rest. But when Christians proclaim that Jesus and the Kingdom are at work now, in human history, through healing miracles, social change, and social development then there is significant response.”¹⁵⁸

Als “God” los wordt gekoppeld van de gewone geschiedenis en actualiteit verwordt Hij volgens David Jenkins, die Samuel en Sugden aanhalen, tot een

“cultic object sustained by a “myth” which works effectively only as long as the myth dominates culture, but which is simply a mere story maintained by “believers” against the realities of the world, once culture changes.”¹⁵⁹

En niet alleen voor de geloofwaardigheid van de boodschap is het van belang dat mensen ervaren dat God een God is die werkt in onze concrete levens, het is ook in lijn met de leer van de incarnatie. Het Woord is vlees geworden (Joh. 1), dat betekent ook deel van onze concrete geschiedenis, aldus Samuel en Sugden.¹⁶⁰

Strijd tegen het kwaad

Dat God actief is met Zijn Koninkrijk betekent volgens Sugden ook kracht om tegen het kwaad te strijden:

“Kingdom activity *empowers* society as Christians and others willing to follow it move in the direction of the Kingdom, counteracting the moral disablement evil brings in society”¹⁶¹

Er blijft echter altijd ook een “nog niet”:

“Our Kingdom activity will not convert present society into the Kingdom of God. That will only come when Jesus returns. We simply *witness* to the reality of the Kingdom and the possibility of the absolute - God’s intention for humanity - against the distorting witness of evil.”¹⁶²

De toekomst aanwezig in de Geest

Op een heel bijzondere manier is de toekomst ook al aanwezig in het nu, namelijk in de aanwezigheid van de Geest in de gelovige. Graham Cray¹⁶³ heeft hierover gezegd:

¹⁵⁸ Ibidem, 185.

¹⁵⁹ David Jenkins, “Doctrines which Drive One to Politics”, in *Christian Faith and Political Hopes*, Ed. Haddon Willmer, London: Epworth, 1979, 145.

¹⁶⁰ Samuel en Sugden, “Intention”, 185.

¹⁶¹ Sugden, “Presentation”, 213.

¹⁶² Ibidem, 213.

¹⁶³ Graham Cray, “A Theology of the Kingdom”, In: Vinay Samuel & Chris Sugden (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999, 26-44.

“The Spirit is the first-fruits of the harvest which will be reaped at the end of the age (Romans 8: 23) He is the first installment, the first part of what will be received in full when Christ returns (2 Cor. 1: 22; 5:5; Eph. 1: 14. He is the present power of the future age (Hebrews 6: 4,5; Hand. 1: 8; 1; Cor. 4: 4).”¹⁶⁴

In Rom. 8: 23, 2 Kor. 1: 22; 5: 5 en Ef. 1: 14 wordt de Geest in de NBV “voorschot” of “onderpand” genoemd. Dus inderdaad een onderdeel van wat later in zijn volheid komen zal. In Heb. 6: 5 wordt de Geest “de kracht van de komende wereld” genoemd. Hand. 1: 8 spreekt over de Geest als kracht om te getuigen “tot aan de uiteinden van de aarde.” De vermelding van 1 Cor. 4: 4 is waarschijnlijk een verschrijving¹⁶⁵. De boodschap is in elk geval duidelijk: in de Heilige Geest heeft de gelovige al deels ontvangen, wat volledig en volmaakt zal zijn bij de wederkomst. Door de Geest delen christenen volgens Cray in de zalving voor het werk van het Koninkrijk:

“Christ is a title, not a surname. It signifies the one anointed by the Spirit to bring the Kingdom. Christians are those who are “in Christ,” which means to be in union with him and therefore in relation to the Father, and also to share his anointing for the work of the Kingdom. To be converted is to be recruited”¹⁶⁶

De gave van de Geest is volgens Cray dus ook een zalving om ingeschakeld te worden in het werk van het Koninkrijk. Zo vat Cray de gaven van de Geest dan ook op:

“The gifts of the Spirit are tangible manifestations in word and deed of the Lordship of Jesus (1 Cor. 12: 3-11). They were not provided merely for the purpose of building the church but are seen in the ministry of Jesus and the early Christians to be the practical equipment to enable Christians to be the vehicles of God’s intervening Kingdom in society. Gifts of healing, miracles, knowledge, wisdom, evangelism, helping, hospitality, showing mercy, generous giving, and encouragement are the equipment for Kingdom work.”

De gaven van de Geest zijn dus niet alleen voor de opbouw van de gemeente, volgens Cray. Maar in vers 7 van 1 Kor. 12 staat: “In iedereen is de Geest zichtbaar aan het werk, ten bate van de gemeente.” Is dat in tegenspraak? Cray heeft in elk geval een punt als hij zegt dat deze gaven in het handelen van Jezus en de apostelen, zoals we dat lezen in de evangeliën en Handelingen, wel degelijk ook een functie hadden naar buiten toe, in de demonstratie en proclamatie van het Koninkrijk. Bovendien staat er in het Grieks slechts: “*pros to sumpheron*”, dat wil zeggen “tot voordeel”, of “tot nut”, zonder erbij te zeggen voor wie. De HSV vertaalt dan ook: “tot wat nuttig is *voor de ander*.”¹⁶⁷

Brede blik op het werk van de Geest

¹⁶⁴ Ibidem, 39.

¹⁶⁵ In 1 Kor. 4: 4 verweert Paulus zich tegen aantijgingen en zegt dat hij zich van geen kwaad bewust is, maar dat de Heer over hem zal oordelen.

¹⁶⁶ Cray, idem, 39.

¹⁶⁷ Dat er in de NBV gekozen is voor de vertaling “ten bate van de gemeente,” zal zijn omdat het in het geheel van Paulus’ betoog gaat om de samenwerking van alle verschillende gaven binnen het lichaam van Christus (v. 12-30). Maar dat deze gaven ook nuttig kunnen zijn voor mensen buiten de gemeente kan niet worden uitgesloten op grond van vers 7.

Waar Cray voor pleit is een brede blik op wat de Geest doet, in evangelisatie, sociale actie, wonderen, of het doorstaan van lijden¹⁶⁸:

“Mission is not a matter of putting in order of priority *evangelism, social action or signs and wonders*, but of an openness to the whole agenda of the Kingdom, including its priority concern for the poor. Such mission requires personal experience of the power and leading of the Holy Spirit.

Cray noemt de prioriteit voor de armen, omdat ook Jezus zichzelf geroepen voelde het goede nieuws te brengen aan de armen (Luk. 4: 18) als gezalfde door de Geest. Volgens Cray is het een misvatting om de term “armen” hier te vergeestelijken:

“Quite clearly the biblical language is used to indicate that some are poor *and others are not*. Some are unjustly suffering because of the way others live. Jesus ministered the Kingdom to all, taught the love of enemies, and died to make it possible. However, his teaching and ministry clearly indicate a Kingdom priority for those who are poor in contrast to others.”¹⁶⁹

Dat gezegd hebbend, wil Cray pleiten voor openheid voor de leiding van de Geest voor elke situatie. Wat hem betreft mag het een “divine choice,” zijn een kwestie van leiding door de Geest, zijn wat te doen in een bepaalde context.¹⁷⁰

Cray sluit af met de woorden:

“Charismatic ministry and social action, evangelism and signs and wonders all must be defined in relation to the Kingdom of God. By definition that Kingdom will always challenge our efforts as partial and inadequate, but the challenge will always be towards a greater integrity and integration in our practice and mission.”¹⁷¹

Het is dus volgens Cray het Koninkrijk van God dat de breedte van het spectrum aangeeft van waar de Geest toe kan aanzetten en kracht voor kan geven.

Samenvatting en bespreking

Samenvattend, de aanwezigheid van Gods toekomst nu mag volgens de Radical Evangelicals ook een krachtige impuls zijn om aan de slag te gaan voor het Koninkrijk. De opstanding van Jezus mag christenen bemoedigen in de wetenschap dat het Koninkrijk onstuitbaar werkzaam is in de wereld nu, en dat zij daarin participeren mogen. Zo mogen ze laten zien aan de wereld dat God geen mythologisch figuur is, maar actief in de wereld van nu. In dienst van het Koninkrijk mogen christenen strijden tegen het kwaad in de wereld. Door de Geest is Gods toekomst aanwezig in de gelovige, dat is een kracht om aan het werk te gaan in het Koninkrijk, en dat kan zowel evangelisatie betekenen, “tekenen en wonderen”, als sociale actie.

¹⁶⁸ Cray, idem, 40.

¹⁶⁹ Ibidem, 42.

¹⁷⁰ Ibidem, 42.

¹⁷¹ Ibidem, 43.

Als we kijken naar de Bijbelse argumentatie zien we vooral een grote lijn die heel herkenbaar is vanuit de praktijk van Jezus en de apostelen: Het koninkrijk van God dat werkzaam is, waar mensen in mogen participeren, ook in de confrontatie met het kwaad. En de Radical Evangelicals weten scherp zichtbaar te maken dat een geloof dat geen gevolgen heeft voor het concrete praktische samenleven, verwordt tot een “mythe” zonder overtuigingskracht. Verkondiging kan niet zonder sociale actie.

3.3.3 Integratie

Met het oog op de analyse heb ik in de vorige drie paragrafen de verschillende motieven voor sociale actie zoveel mogelijk los van elkaar behandeld. Echter, dat doet niet helemaal recht aan de aangehaalde auteurs, die de verschillende motieven veel meer geïntegreerd bespreken, en het doet ook geen recht aan de integrale aard van het Koninkrijk van God. Alle onderdelen werken namelijk met elkaar samen. Hierbij een integrerende samenvatting:

Vanuit een verlangen naar het Koninkrijk van God in zijn uiteindelijke vorm lopen christenen vooruit op de zaken door al zoveel mogelijk van de waarden van dit Koninkrijk te laten zien (proleptisch handelen). Sociale actie is daarvoor onontbeerlijk. Dit doen ze ook vanuit de erkenning dat Christus nu al koning van deze wereld is en dat zijn Koninkrijk de beslissende realiteit is, in het vertrouwen dat ze hierin in het gelijk gesteld zullen worden in het Laatste oordeel, en dat hun daden in lijn met het Koninkrijk God, door het oordeel heen, eeuwigheidswaarde zullen ontvangen (handelen vanuit vertrouwen in het Laatste Oordeel). In hun handelen mogen ze zich gesterkt weten door het feit dat het Koninkrijk al werkzaam is in de wereld. Dit weten ze door de opstanding van Jezus, die hen verzekert dat Zijn Koninkrijk overwint, ook als alle omstandigheden tegen zijn. Ook mogen ze kracht zoeken voor hun handelen bij de Heilige Geest die hen gegeven is. De Geest wil hen ook leiden bij de vraag welk onderdeel van het spectrum van het Koninkrijk van God aan de orde is in een gegeven situatie: evangelisatie, sociale actie, of tekenen en wonderen. Sociale actie hoort in elk geval onlosmakelijk bij dit spectrum.

Het Koninkrijk van God als organiserend principe

Al met al zien we een duidelijke samenhang in het denken van de Radical Evangelicals rondom het begrip “Koninkrijk van God” als organiserend principe, waarbij zowel het “reeds” als het “nog niet” heel functioneel zijn.

Het “nog niet” is functioneel omdat het een ideaal stelt dat niet uit deze wereld opkomt (proleptisch) en deze wereld onder kritiek stelt. Het “nog niet” is ook functioneel omdat het de blik richt op Gods oordeel. Het is dat oordeel dat bepaalt wat waardevol handelen is op deze wereld en wat niet, niet een menselijke mening, of een meteen zichtbaar resultaat. Het 'reeds' is functioneel, omdat het de gelovige verzekert dat hij of zij er niet alleen voor staat. Het Koninkrijk van God is immers al werkzaam, en de gelovige mag daarin participeren door de Heilige Geest.

3.4 De praktijk van Missie als Transformatie op de Filipijnen

3.4.1 Inleiding

In dit gedeelte zal ik beschrijven hoe Missie als Transformatie in de praktijk van de Filipijnen heeft uitgewerkt. Om te beginnen zal ik de geschiedenis van Missie als Transformatie beschrijven in het ontstaan, de activiteit en de bredere invloed van ISACC. Ten tweede zal ik beschrijven wat de relatie is tussen ISACC en de theologie van Missie als Transformatie, met een focus op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie. Ik zoek immers naar het verband tussen eschatologische visie en sociale actie.

3.4.2 De geschiedenis van Missie als Transformatie op de Filipijnen

3.4.2.1 Vooraf

Eerst kort iets over de situatie op de Filipijnen. De Filipijnen zijn van 1543 tot 1898 kolonie van Spanje geweest. In 1898 viel het, na de Spaans-Amerikaanse oorlog, toe aan de VS. In 1946 kregen ze de onafhankelijkheid. Er is een grote tegenstelling tussen rijk en arm.¹⁷² 85% van de bevolking kan “arm” worden genoemd.¹⁷³ Er is sprake van grote bevolkingstoename, van ca. 7 miljoen aan het begin van de 20e eeuw, tot 101 miljoen in 2015. Ca. 80% van de bevolking behoort bij de Rooms-Katholieke Kerk, 6% is protestants. De protestantse kerken zijn ontstaan door zendingsactiviteit van Amerikaanse zendelingen nadat de VS de macht hadden gekregen op de Filipijnen.¹⁷⁴

3.4.2.2 De geschiedenis van Missie als Transformatie op de Filipijnen: ISACC

Het begin van Missie als Transformatie ligt in de christelijke studentenbeweging, de IVCF-Phil. Door deze beweging in de jaren zestig en zeventig kwamen vele studenten tot geloof en vormden een gemeenschap waar veel intellectuele vrijheid en maatschappelijk bewustzijn was. Over de hele wereld waren er in die tijd studentenbewegingen, vaak verbonden met IFES, die de tegenstelling tussen evangelisatie en sociale actie wilden overstijgen, zo ook op de Filipijnen. Zodoende ontstond er een groep Filipijnse evangelicalen die hun geloof op een geïntegreerde, holistische manier wilden beleven. Mensen uit deze kringen stonden aan de wieg van het Institute for Studies in Asian Church and Culture, oftewel ISAAC. Voorvrouw in deze beweging was (en is) Melba Maggay, die zelf tot geloof was gekomen in de IVCF. Vanuit ISACC werd een tijdschrift “Patmos” uitgeven, en de gedachten die hier werden gevormd over Bijbels verantwoord sociaal-politiek engagement zouden een voorbereiding blijken voor de rol die ISACC op zich zou nemen vanaf 1986.¹⁷⁵

¹⁷² <https://nl.wikipedia.org/wiki/Filipijnen>

¹⁷³ Tizon, *Transformation*, 195.

¹⁷⁴ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Filipijnen>

¹⁷⁵ Tizon, *Transformation*, 158/9.

In 1986 ontstond er op de Filipijnen een volksbeweging tegen de zittende regering van president Marcos, die door middel van verkiezingsfraude aan de macht wilde blijven. De evangelicalen leken zich, bij monde van de PCEC (Philippine Council of Evangelical Churches) eerst afzijdig te houden, maar individuele evangelicalen en ISACC begonnen mee te doen met de protesten, en het evangelicale radiostation werd zelfs een belangrijke bron van informatie voor alle demonstranten, toen een belangrijk katholiek (en kritisch) radiostation uit de lucht was gehaald door de regering. IVCF, ISACC en een aantal kerken deden via de radio een oproep om mee te doen met de demonstraties, en hier werd massaal gehoor aan gegeven. Kerken kwamen met busladingen vol van het platteland. Het geweldloze protest van de massa's leidde uiteindelijk tot het vertrek van Marcos. Dit wordt op de Filipijnen de eerste People Power Revolution genoemd.¹⁷⁶ De transformationisten hadden er, zeker wat betreft de mobilisatie van de evangelicalen, een grote rol in gespeeld:

“Through education, prophetic statements, prayer rallies, the provision of practical avenues for participation in the streets during the actual events and other various ways, Filipino Transformationists did their part in spiritually validating the mass cry for justice and inspiring evangelicals to join many other fellow Filipinos against the Marcos regime. The godly success (by “godly” I mean at least that it was bloodless and effective) contributed to the awakening of socio-political involvement among evangelicals; for it has undeniably become more a part of Filipino evangelical mission ever since.”

Deze ervaring opende dus bij vele Filipijnse evangelicalen de ogen voor sociaal-politiek engagement als integraal onderdeel van de missie van de kerk. Sinds die tijd zijn evangelicalen veel sociaal bewuster en actiever geworden, door betrokkenheid bij verkiezingen, door het opzetten van organisaties zoals voor de bestrijding van armoede en AIDS, en door deelname aan latere protesten zoals die tegen de corrupte president Estrada in 2001, waar de evangelicalen nog veel zichtbaarder waren dan in 1986. Maar transformationisten hebben niet alleen geprotesteerd en organisaties opgezet. Tizon schrijft:

“Attempting to remain in touch with this human side of poverty, Filipino Transformationists have engaged the poor incarnationally”¹⁷⁷

Zo is voorvrouw Melba Maggay in de jaren negentig lid geworden van een kerk in de sloppenwijken. Ze schrijft daarover:

“I decided to move from my middle class church and started to root a part of myself among a people whose grimy claim to existence I had mostly written about rather than lived with.”¹⁷⁸

De mensen van ISACC hebben dus sinds 1978 een opmerkelijke rol gespeeld in het sociaal-politieke veld op de Filipijnen, met name in de volksprotesten en in het opkomen voor de armen.

¹⁷⁶ Ibidem, 162/3.

¹⁷⁷ Ibidem 201.

¹⁷⁸ Melba Maggay, “Crossing the Cultural Divide: Reflections from Down Under”, *Patmos* 11.2, 14.

3.4.2.3 De positie van ISACC binnen de evangelicale gemeenschap

De positie van ISACC binnen de evangelische gemeenschap op de Filipijnen heeft een opvallende ontwikkeling doorgemaakt. Kregen ze in de beginjaren felle kritiek te verdragen van het evangelicale establishment, negentien jaar na haar oprichting kreeg ISACC van de PCEC de Evangelical Today Award, vanwege de uitstekende manier waarop ze de relevantie van het evangelie had laten zien op de Filipijnen.¹⁷⁹

Het pionierswerk van ISACC is uitgelopen op een veelheid van “transformationele” activiteit. op tal van terreinen, zoals gezondheidszorg, gemeenschapsontwikkeling, en de ondersteuning van christenen die bij de overheid werken. Niet al deze “ministries” zijn transformationeel in strikte zin. Er zijn ook hulp- en ontwikkelingsorganisaties van meer conservatieve of pentecostale snit. In dit geheel zijn de transformationisten het kleinst. Volgens Tizon heeft dit vier redenen. De transformationisten: 1) vinden evangelisatie en sociale actie beide even belangrijk, terwijl de meeste evangelicalen evangelisatie prioriteit geven, 2) de transformationisten wantrouwen buitenlandse invloed, 3) ze zijn oecumenisch ingesteld, waardoor ze verbindingen aangaan met katholieken en “mainline” protestanten om transformatie te bereiken, 4) ze neigen tot radicale politieke standpunten.

Ze zijn dus een kleine minderheid gebleven. Echter, ze hebben, volgens Tizon, een disproportioneel grote invloed gehad op de Filipijnse evangelicale beweging en de Filipijnse samenleving als geheel. Ze zijn de katalysator geweest van een grote groei van sociale betrokkenheid onder evangelicalen. En ondanks hun kleine aantal blijven de transformationisten vanuit de marges een disproportioneel grote invloed uitoefenen, een patroon dat op meer plaatsen in de wereld te zien is.¹⁸⁰

3.4.3 De visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel bij ISACC

We hebben nu gezien hoe er in de kringen van Radical Evangelicals/transformationisten gedacht wordt over de visie tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel, en we hebben gezien hoe christelijke sociale actie vorm heeft gekregen op de Filipijnen. Maar is het juist om deze inspanningen tot sociale actie op de Filipijnen als direct uitvloeisel te zien van de visie zoals we die in 3.3.2.2 hebben gevonden? Kunnen we meer zeggen over de relatie tussen de theologie van Missie als Transformatie, en vooral die op eschatologie, en het werk van ISACC?

3.4.3.1 Historisch

¹⁷⁹ Tizon, *Transformation*, 164.

¹⁸⁰ Ibidem, 165/6. Tizon noemt de transformationistische beweging in de VS die altijd klein is gebleven, terwijl een boek uit deze kringen, *Rich Christians in an age of Hunger*, van Ron Sider een bestseller is.

Historisch gezien is er een nauwe band tussen ISACC en de wereldwijde gemeenschap van Missie als Transformatie. En deze band is er zeker wat theologie betreft. Leden van ISACC hebben persoonlijk deelgenomen aan belangrijke conferenties van Radical Evangelicals door de jaren heen. Twee leden van ISACC, waaronder Melba Maggay, waren zelfs persoonlijk aanwezig op de conferentie te Wheaton in 1983 en werkten daar mee in Track III aan het opstellen van het Statement on Transformation. Ook leverden leden van ISACC door de jaren heen regelmatig artikelen voor het wereldwijde tijdschrift *Transformation*. Hun belangrijkste bijdrage aan Missie als Transformatie ligt echter in de ervaring die ze in hebben gebracht naar aanleiding van hun participatie in de People Power Revolutions. “Their participation in People Power has testified to the power of Transformation as a genuine kingdom mission activity.”¹⁸¹

3.4.3.2 Theologisch

Niet verwonderlijk, gezien de geschiedenis, is er een nauwe band is tussen de Filipijnse transformationisten en transformationisten wereldwijd. Op de vraag of ISACC inderdaad bij Missie als Transformatie hoort zegt Tizon:

“The answer lies in theology, which reveals the same missiological DNA in both local Filipino and global manifestations. Filipino Mission as Transformation shares the basic kingdom themes of integration, incarnation, and commitment to the poor, which serve as the global framework for Mission as Transformation.”¹⁸²

Dat over de gedeelde theologie in het algemeen. Voor dit onderzoek is het vooral interessant of de drie elementen van eschatologische visie zoals we die in 3.3.2.2 hebben gevonden, terug te vinden zijn in de visie van de vertegenwoordigers van ISAAC. Hiervoor heb ik, naast Tizon, gekeken naar uitingen van Melba Maggay in haar boek “Transforming Society,”¹⁸³ aangezien zij duidelijk een leidende figuur is en was binnen ISAAC. Net als in 3.3.2.2 behandel ik de drie elementen gescheiden, maar in de praktijk hangen de drie elementen zo sterk samen dat overlap ook hier niet altijd te voorkomen is.

3.4.3.2.1 Handelen in vertrouwen op het Laatste Oordeel

Dit element zien we terug in deze uitspraak van Maggay in het boek “Transforming Society”, aan het eind van het hoofdstuk “The Practice of Radical Hope”:

“As for those who sometimes feel stretched in our capacity to believe our own vision, our hope that Christ will come again strengthens our resolve to continue doing what we need to do against all odds - for the coming of the King is an imminent threat to evil, a thing of dread to those who have suicidally allied themselves with forces of darkness. What seems like never-ending wrong will cease, and always there is the threat of the return of the King who was and is to come.

¹⁸¹ Ibidem, 212/3.

¹⁸² Ibidem, 153.

¹⁸³ Melba P. Maggay, *Transforming Society*, Oxford: Regnum, 1994.

So when we falter and are asked ““Can these bones live?”” we cannot help but say “Yes” this side of Ezekiel, for

Christ has died
Christ has risen
Christ will come again”¹⁸⁴

Hier zien we duidelijk het element van “vindication” terug, als motiverende kracht om door te gaan, want de krachten van het kwaad zullen ten onder gaan, als Christus terug komt. Opvallend is hier dat de dreigende kant van het oordeel ook expliciet genoemd wordt, veel meer dan we zagen bij Kuzmic, Samuel en Sugden in 3.3.2.2.1.

3.4.3.2.2 Handelen als vooruitlopen op de toekomst

Ook “proleptisch” handelen vinden we terug bij Maggay. Ze beschrijft de transformationistische manier van werken als:

“anticipating the reality of the age to come as we serve the King in our time”¹⁸⁵

En ISACC beschrijft ze als:

“a fellowship of evangelical believers who seek to see the Kingdom revealed in its many aspects. We earnestly pray, as Jesus taught us, that the Kingdom would come, that its presence be felt ever more strongly in the church, the arts, the academic community, the media and in the conduct of our political and social institutions.”¹⁸⁶

Het gaat dus om een streven om het Koninkrijk te laten zien in aansluiting bij het gebed “Uw Koninkrijk Kome,” een duidelijke overeenkomst met wat we beschreven onder “handelen als vooruitlopen op de toekomst.”

En ook de kerk - als zij zichzelf is - ziet Maggay als een teken van een nieuwe orde die een bedreiging is voor de machten van deze tijd:

“The Church is an alternative centre of power when it is most truly itself. At its best, the Church is a constant sign to authorities that there is a new order, a kingdom that while not *of* this world is *in* the world and continually poses a threat to established arrangements of social reality.”¹⁸⁷

Hier zien we dus zowel het geloof in het Laatste Oordeel, als het proleptisch handelen van de kerk, dat deze “nieuwe orde”, deze toekomst, weerspiegelt, en tevens de toekomst die op een bepaalde manier al aanwezig is, dus het “reeds” van het Koninkrijk.

¹⁸⁴ Ibidem, 101.

¹⁸⁵ Ibidem, 71.

¹⁸⁶ Tizon, idem, 153. Citaat van Melba Maggay uit “Notes from the Editor: Tidings from the Fisher-King”, *Patmos* 1.1, 1979, 24.

¹⁸⁷ Melba Maggay, *Transforming Society*, Oxford: Regnum, 1994. 35/6.

3.4.3.2.3 Handelen vanuit het “reeds” van het Koninkrijk

Het Koninkrijk van God in zijn aanwezigheid in het heden speelt ook een grote rol in de theologie van ISAAC.

In de verklaring van ISACC over zichzelf stelt ze onder andere:

“OUR MISSION is to creatively witness to the Lordship of Jesus in all of life by penetrating culture with the values of the Kingdom and engaging the powers towards social transformation.”¹⁸⁸

Het gaat dus om het getuigenis dat Jezus Heer is, ook nu, door de waarden van het Koninkrijk door te laten dringen in de cultuur, en de machten te bewegen tot sociale transformatie.

Ook zien we hier het geloof dat het Koninkrijk door kan dringen in een cultuur. Het Koninkrijk is in deze visie dus zeker niet slechts iets van de toekomst. Het geloof in de aanwezigheid en werkzaamheid van het Koninkrijk zien we ook in het volgende citaat:

“For the Word to have a body, the church and its entire gamut of gifts are needed. The whole body of Christ is to stand as a sign, a visual aid to the kingdom that has come. It is important to grasp that this body which makes the Word visible is not limited to the local church. The *ecclesia visibilis* is God’s people making the presence of the kingdom felt in all areas of life, the leaven which permeates all of human activity. It is the church in academia, the church in politics, the church in the marketplace.”¹⁸⁹

Ook hier weer heeft de kerk een teken te zijn van het Koninkrijk, dat is gekomen.

Hier zien we tevens het beeld van het zuurdesem, een bijbels beeld (Matt. 13: 33) van het Koninkrijk zoals dat werkzaam is in de wereld, nu als opdracht aan de kerk.

Dat de werkzaamheid van het Koninkrijk ook een bron van troost en kracht kan zijn lezen we in dit citaat van Maggay:

“It is important to grasp that we do not live in an evil order, but in a corrupted one. The world is still good, it is our Father’s world and the Son brought it back at such a costly price to himself. While we yearn for final deliverance from the corruption of the present age, we do not renounce it as without hope of achieving present good. A breach has been made, the powers of the new world are breaking in.”¹⁹⁰

De wereld is dus niet zonder hoop, want de krachten van de “nieuwe wereld” breken zichzelf naar binnen door een “bres” die is geslagen door het kruis en de opstanding van Jezus:

“The cross means that all those good and great things we were going to do to forge a future for our people are going to run aground before the hardness of ancient

¹⁸⁸ Tizon, *Transformation*, 257 (Appendix Three).

¹⁸⁹ Ibidem, 191.

¹⁹⁰ Maggay, *Transforming*, 107.

wrongs. Yet that Christ has risen also reminds us that at the center of power in this world is a force that breaks the tombs open and brings life”¹⁹¹

Het kruis en de opstanding geven dus hoop, ook voor deze wereld, ook als de hardheid van deze wereld onoverwinnelijk lijkt. God heeft Zijn wereld niet in de steek gelaten.

3.4.4 Conclusie

De transformationisten op de Filipijnen zijn sterk verbonden met de Radical Evangelical/transformationistische beweging wereldwijd, ook in hun theologie. In hun uitingen zien we alle drie elementen terugkomen van de visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie. Hoe visie en daadwerkelijke actie zich precies tot elkaar verhouden, zou nader onderzocht kunnen worden, voor nu kunnen we constateren dat de transformationisten op de Filipijnen een zeer vergelijkbare visie hebben op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie als Tizon, Kuzmic, Samuel, Sugden en Cray, en dat zij zich door de jaren heen hebben bewezen als een zeer actieve groepering. Daarvan getuigt, in de weergave van Tizon, de geschiedenis van ISACC, niet alleen door het moedige optreden tijdens de volksprotesten, maar ook door de jarenlange continue inzet voor de armen op de Filipijnen.

3.5 Slotconclusie Radical Evangelicals

De Radical Evangelicals zijn een beweging die zich in de loop der jaren, in confrontatie met enerzijds conservatieve evangelicalen en anderzijds aanhangers van de bevrijdingstheologie, een eigen plaats heeft verworven in de missionaire gemeenschap wereldwijd. Hun visie beschrijven ze zelf als “Missie als Transformatie.”

In deze studie heb ik me gericht op de visie in deze kringen op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie. Het bleek dat de visie van de Radical Evangelicals overtuigend verankerd was in de Bijbel, met name in het Bijbelse concept van het Koninkrijk van God. Verschillende auteurs uit deze groep benadrukten van het Koninkrijk van God verschillende aspecten, maar het bleek dat al die aspecten eenvoudig te integreren waren. Ook bleken zowel het “reeds” als het “nog niet” van het Koninkrijk van God beide nuttige bouwstenen voor een visie die zowel motiverend is als robuust, dat wil zeggen bestand tegen teleurstelling.

Hoe werkt deze visie uit in de praktijk? Als kleine case study heb ik gekeken naar de praktijk van “Missie als Transformatie” op de Filipijnen, in de weergave van Tizon. Het bleek dat hier sinds 1978 een kleine groep evangelicalen, ISACC, bezig is met het in praktijk brengen van Missie als Transformatie. Door zich te engageren met de volksprotesten tegen dictator Marcos in 1986, wat resulteerde in een geweldloze machtswisseling, wist deze groep grotere bekendheid te krijgen, en sociale betrokkenheid een grotere plaats te geven binnen de evangelicale gemeenschap, wat resulteerde in een veelheid van initiatieven ter verbetering van het lot van de armen. De beweging is altijd relatief klein gebleven, maar

¹⁹¹ Ibidem, 101.

oefent een disproportioneel grote invloed uit op de evangelicale gemeenschap en de Filipijnse samenleving in het algemeen. De theologische uitingen van de deelnemers van ISACC laten zien dat hun visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie substantieel overeenkomt met de transformationistische visie zoals we die in 3.3.2.2 hebben vastgesteld.

Hoe visie en praktijk zich precies tot elkaar verhouden, daar zou meer onderzoek naar gedaan kunnen worden, ook op andere plekken op de wereld. Voor nu kan worden vastgesteld dat de visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie zoals deze gevormd is binnen Missie als Transformatie een duidelijk plaats heeft binnen het denken van de Radical Evangelicals op de Filipijnen en dat deze visie samen is gegaan met een jarenlange en consistente inspanning voor christelijke sociale actie op de Filipijnen, in elk geval in de weergave van Tizon.

Hoofdstuk 4 Evaluatie met het oog op de vier kenmerken van het evangelicalisme

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik de gevonden visies van Christopher B. James en de Radical Evangelicals evalueren op grond van hun Bijbelse argumentatie en de vier kenmerken van evangelicalisme, zoals deze door Bebbington zijn geformuleerd:

- 1) **Biblicism:** a particular regard for the Bible (e.g. all essential spiritual truth is to be found in its pages)
- 2) **Crucicentrism:** a focus on the atoning work of Christ on the cross
- 3) **Conversionism:** the belief that human beings need to be converted
- 4) **Activism:** the belief that the gospel needs to be expressed in effort¹⁹²

Zoals ik het vertaal:

- 1) Een hoge visie op Schriftgezag
- 2) Nadruk op de verzoening door het kruis van Christus
- 3) Nadruk op de noodzaak tot bekering
- 4) Activisme; geloof dient zich te uiten in bijbehorende activiteit

Aangezien de meeste missionair actieve christenen in Nederland een evangelicaal te noemen geloofsbeleving hebben, ligt het voor de hand om te onderzoeken in hoeverre de gevonden visies bij James en de Radical Evangelicals te combineren zijn met een dergelijke geloofsbeleving. Dat doe ik aan de hand van bovenstaande kenmerken van het evangelicalisme. Dit doe ik bij wijze van vuistregel. Niet alle evangelicalen zullen hetzelfde denken, maar ik denk dat deze vier kenmerken een handig hulpmiddel kunnen zijn bij het bepalen of de onderzochte visies meer of minder gemakkelijk te combineren zijn met de geloofsbeleving van missionair actieve christenen, een geloofsbeleving die in veel gevallen evangelicaal te noemen is. Christenen die dit lezen kunnen zelf bepalen in hoeverre deze kenmerken op hen van toepassing zijn, en of de afwegingen die ik hieronder maak ook de hunne zijn.

De evaluatie van de bijbelse argumentatie op detailniveau heb ik al tijdens de analyse van de verschillende visies gedaan, daarom behandel ik dit hier niet nog een keer. De uitkomsten van de analyse van de bijbelse argumentatie neem ik mee bij de evaluatie op het kenmerk Schriftgezag. Het is immers niet onredelijk om te veronderstellen dat bij een hoge visie op Schriftgezag een hoge visie op het belang van correcte bijbelse argumentatie hoort. Eerst zal ik James' visie evalueren aan de hand van de vier kenmerken, vervolgens de visie van de Radical Evangelicals. In beide gevallen ligt de nadruk op dat deel van hun visie, dat handelt over de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie.

¹⁹² Bebbington, David W. (1989). *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s*. London: Unwin Hyman. pp.2,3.

4.2 Evaluatie van James' visie

4.2.1 Schriftgezag

In 2.2.7 en 2.5 kwam ik tot de conclusie dat de manier waarop James zijn visie bijbels onderbouwt tekort schiet. Hij gebruikt wel bijbelse termen, maar verdisconteert niet goed de context van deze woorden en gebruikt deze termen vaak op een eigzinnige manier. Het meest in het oog springend is de manier waarop James de term “vernieuwing van alle dingen” gebruikt. Bij het uiteenzetten van zijn missionaire theologie poneert hij dat de *Missio Dei* de vernieuwing van alle dingen is, die nu al plaatsvindt, en overal. En hij doet dit zonder bijbelse onderbouwing. Dit heeft grote gevolgen voor de rest van zijn betoog. James gebruikt deze term vervolgens namelijk zeer vaak, hetgeen zijn hele betoog verzwakt, zeker waar het gaat om de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologie. Immers, volgens James is (christelijke) sociale actie participeren in het eschatologisch herstel, de vernieuwing van alle dingen. Maar als deze vernieuwing van alle dingen niet nu al plaatsvindt, maar pas bij de wederkomst, dan vervalt deze redenering.

Voor evangelicalen die hechten aan een degelijke bijbelse onderbouwing zal James' visie om deze redenen problematisch blijven.

4.2.2 De nadruk op de verzoening door het kruis

Kunnen christenen die in hun geloofsbeleving sterk de nadruk leggen op de verzoening door het kruis uit de voeten met James' visie?

Het is niet gemakkelijk om direct iets te zeggen over James' visie op de verzoening door het kruis, want hij zegt er zelf heel weinig over. James noemt bij de uiteenzetting van zijn missionaire theologie Jezus' dood één keer, als voorbeeld van de vernedering die Hij op zich nam, Zijn ontlediging.¹⁹³ Het gaat James daarbij om Jezus als paradigma, als voorbeeld voor hoe missie zou moeten gebeuren. Over de verzoening door het kruis zegt James hier niets. Is er dan ook geen probleem?

Het interessante is dat James zelf een probleem noteert met dit kenmerk van evangelicalisme. In 2.4.1 zagen we dat James zelf een contrast ziet tussen zijn visie en de visie van evangelicalen die sterk de nadruk leggen op de verzoening door het kruis, namelijk die van de GCT kerken. James noemt de geloofsbeleving van deze kerken typerend voor het evangelicalisme: “GCT Spirituality is deeply and characteristically Evangelical”¹⁹⁴ En dit zegt James onder andere vanwege de nadruk die ze leggen op “Jesus atoning death on the cross.”

En James stelt zelf dat deze kerken teveel nadruk leggen op zondeval en verlossing (2.4.1), tegenover schepping en eschaton. James wijst dezenadruk op de verzoening door het kruis dus zelf af. Dat wil niet zeggen dat James niet gelooft in de verzoening door het kruis, maar de specifieke focus op dit leerstuk, in elk geval zoals de GCT kerken deze focus leggen wijst hij af.

¹⁹³ James, *Church Planting*, 144.

¹⁹⁴ Ibidem, 94.

Zou deze kloof te dichten zijn?

James zelf vindt dat de GCT kerken, door hun nadruk op zondeval en verlossing, hun medemensen teveel zien als zondaar. Ze zouden volgens hem hun medemens meer als beeldrager van God moeten zien en meer oog moeten hebben op de vernieuwing van alle dingen die nu al bezig is, ook onder mensen buiten de kerk.

Zouden deze evangelicalen James' adviezen op kunnen volgen? Dat de mens beeldrager van God is zullen deze evangelicalen niet ontkennen, maar dat de vernieuwing van alle dingen nu al bezig is, daar zouden ze op bijbelse gronden bedenkingen bij kunnen hebben, zie de paragraaf hierboven. Dat wil niet zeggen dat ze geen goede ontwikkelingen zouden kunnen zien in de maatschappij om hen heen, maar daar zouden ze dan eerder over spreken in termen van Gods "onderhouding" van Zijn schepping. Wellicht zouden ze daar ook wel een element van vernieuwing in kunnen zien, maar "de vernieuwing van alle dingen", die komt volgens hen pas bij de wederkomst.

En de overtuiging van de zondigheid van de mens, die zullen evangelicalen moeilijk op kunnen geven want deze is als premisse nodig voor de verzoening door het kruis. Als de mens goed genoeg zou zijn dat hij zichzelf kon verlossen, zouden ze kunnen zeggen, waar zou dan het kruis voor nodig zijn geweest?

James' visie staat dus in contrast met dit historische kenmerk van evangelicalisme, en James geeft dit zelf ook aan. James wil vooral de "vernieuwing van alle dingen" benadrukken, en vindt dat de typische evangelicalen van de GCT kerken de verzoening door het kruis teveel benadrukken. Dit wil trouwens niet zeggen dat "vernieuwing" en "verzoening" elkaar uitsluiten. Het gaat om waar de focus ligt.

4.2.3 De nadruk op de noodzaak tot bekering

Evangelicalen benadrukken volgens Bebbington de noodzaak tot bekering. Doet James dat ook? Tegenover de NC kerken (2.4.3.1) pleit hij voor evangelisatie, het oproepen tot bekering dus, omdat deze kerken te weinig aan evangelisatie doen. Bij de bespreking hiervan onder vraag 5) uitte ik mijn waarneming dat James' visie wat dit betreft een tegenstrijdige indruk maakt, omdat hij aan de ene kant wil vasthouden aan de overtuiging dat ook niet-christenen meedoen in de "vernieuwing van alle dingen" als uiting van de Missio Dei, maar aan de andere kant wil dat niet-christenen tot bekering worden opgeroepen. Als niet-christenen al zo goed bezig zijn, zo stelde ik, wat is dan de reden dat ze zich zouden moeten bekeren? Evangelicalen zouden dezelfde vraag kunnen stellen.

Tegenover de GCT kerken is James minder dubbelzinnig (2.4.1.1), hij vindt dat deze kerken de Grote Opdracht teveel centraal stellen, en doet een poging deze te relativiseren. Deze kerken zouden wat hem betreft een meer zoekende houding mogen aannemen over wat hun taak zou kunnen zijn, en hij doet dit met een beroep op de "vernieuwing van alle dingen" zoals hij deze ziet. De GCT kerken, met hun volgens hem eenzijdige focus op evangelisatie wijst James erop dat hun taak veel groter is dan evangelisatie, het is de "vernieuwing van alle dingen" waar ze bij ingeschakeld zouden kunnen worden, een "cosmic renewal." Evangelisatie kan daar in een bepaalde context een deel van zijn, maar dat hoeft niet. Veel evangelicalen zouden bevreemd naar deze redenering kunnen kijken. Ze zullen tegenwerpen dat de "vernieuwing van alle dingen" pas bij de wederkomst zal plaatsvinden en dat dit dus geen reden is om zich onzeker te voelen over hun taak tot evangeliseren.

Al met al kunnen we concluderen dat James de specifieke evangelicale prioriteit op bekering, zoals Bebbington deze heeft vastgesteld, niet ondubbelzinnig deelt. Hij laat het ene moment zien dat hij evangelisatie, en dus bekering, van belang vindt, op het andere moment relateert hij het belang van evangelisatie, onder andere met het beroep op zijn eschatologische visie. Niet alle evangelicalen zullen James hierin kunnen volgen.

4.2.4 Activisme

Evangelicalen zijn volgens Bebbington van mening dat het geloof zich moet uiten in daden. Vinden ze hierbij James aan hun zijde?

James laat merken dat hij vindt dat christenen betrokken moeten zijn bij Gods missie. Hij laakt dus bijvoorbeeld, de NC kerken, die noch aan evangelisatie, noch aan sociale actie veel doen (2.4.3). In deze zin zou je kunnen zeggen dat James ook activistisch is.

Toch is ook hier het beeld niet ondubbelzinnig.

James is er namelijk van overtuigd dat God met Zijn missie overal en altijd bezig is, ook voordat de kerk ergens actief wordt (2.2.5; 2.2.7). Hieruit trekt hij de conclusie dat de kerk niet moet denken "missie" ergens naartoe te brengen, want God is immers daar al aan het werk met Zijn missie. De taak van de kerk is dan volgens James vooral het onderscheiden van wat God al aan het doen is in de context, om daaraan mee te doen.

Is dat een aanmoediging tot activisme of niet? Aan de ene kant zouden christenen het een bemoedigend idee kunnen vinden dat God al aan het werk is in de context waar zij aan het werk willen gaan. Aan de andere kant, wat als er in een bepaalde context juist geen tekenen (lijken te) zijn dat God aan het werk is? Zouden christenen dan geen initiatief mogen nemen?

Nu bleek in de verdere analyse van James' evaluatie van de kerkplantingen de tegenstelling tussen "participeren" en "iets nieuws brengen" in de praktijk niet zo scherp te zijn, maar een ondubbelzinnige aanmoediging tot activisme is het niet.

Tenslotte kan de vraag gesteld worden of James' visie een stimulans zou kunnen zijn tot daadwerkelijke actie. Deze vraag kan niet met "ja" beantwoord worden. De GCT kerken, die een duidelijk andere missionaire en eschatologische visie hebben dan James, blijken veel beter te scoren op daadwerkelijke inzet voor sociale actie dan kerken die een visie hebben die veel meer overeenkomt met die van James, zoals we zagen in 2.4.5 (vraag 6).

Al met al is de conclusie dat James' visie niet ondubbelzinnig aansluit bij het activistische karakter van evangelicalen, waarbij het vooral de vraag is of zijn visie ook tot daadwerkelijke actie zou kunnen motiveren.

4.2.5 Conclusie

Alles bij elkaar nemend, moet de conclusie zijn dat James' visie maar zeer gedeeltelijk aansluit bij de kenmerken van evangelicalisme zoals Bebbington die heeft geformuleerd. De grootste problemen liggen bij de bijbelse onderbouwing - en daarmee indirect bij "Schriftgezag" - en de "nadruk op de verzoening door het kruis," maar ook wat betreft de "nadruk op bekering" en "activisme" is de aansluiting niet ondubbelzinnig te noemen.

Tekenend is dat hij de meeste kritiek heeft op de kerken die hij zelf "deeply and characteristically evangelical" noemt, de GCT kerken. James staat daar met zijn nadruk op

de “vernieuwing van alle dingen” tegenover evangelicals die de verzoening door het kruis willen benadrukken.

Evangelicals die hun geloof beleven op een manier die sterk overeenkomt met de vier kenmerken van Bebbington zullen dus moeite kunnen hebben met James' visie.4.3

4.3 Evaluatie van de visie van de Radical Evangelicals

4.3.1 Schriftgezag

In 3.3.2.2 kwamen we tot de conclusie dat de Radical Evangelicals hun visie goed onderbouwd hebben vanuit de Bijbel, met name vanuit uitspraken van Jezus. Is hun visie hiermee ook overtuigend voor andersoortige evangelicals? Dat hangt af van hoe andersoortige evangelicals omgaan met verschillende teksten uit de Bijbel en hoe zij hun accenten daarbij leggen. Bij de behandeling van de andere drie kenmerken zullen we dit merken.

4.3.2 De nadruk op de verzoening door het kruis

Is de manier waarop de Radical Evangelicals spreken over de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie in één lijn te plaatsen met de evangelicale nadruk op de verzoening door het kruis van Jezus?

Een bezwaar dat op dit punt vanuit evangelicale zijde opgeworpen zou kunnen worden, is het bezwaar van wetticisme. Voor veel evangelicals, is het een belangrijk element van hun geloof dat mensen niet “door werken behouden” worden, maar alleen door genade, op grond van het bloed van Christus. En dan zou de manier waarop er in 3.3.2.2.1 gesproken wordt over het Laatste Oordeel, deze evangelicals kunnen afschrikken omdat ze de indruk kunnen wekken dat hier gepleit wordt voor “behoud door werken.” In 3.3.2.2.1 gaat het immers om mensen die in het Laatste Oordeel geoordeeld, en al of niet in het gelijk gesteld zullen worden op grond van hun daden.

Nu gaat deze kwestie eigenlijk niet alleen over het standpunt van de Radical Evangelicals, maar om een spanning in de christelijke theologie als geheel. Het is een spanning tussen enerzijds het leerstuk van redding door genade, op grond van het kruis, en anderzijds het leerstuk van de noodzaak tot levensheiliging. Je zou de spanning ook aan kunnen wijzen binnen de vier kenmerken van het evangelicalisme, zoals die in dit hoofdstuk behandeld worden, namelijk tussen enerzijds “verzoening door het kruis” en anderzijds “activisme.” De spanning is zelfs al in de Bijbel aan te wijzen, om het wat clichématig aan te duiden: enerzijds Paulus, met de nadruk op de verzoening, anderzijds Jakobus die stelt dat het “geloof zonder daden dood is.” Bezien vanuit dit “eeuwige” spanningsveld, zullen er altijd evangelicals zijn die heel sterk de verzoening “om niet” willen benadrukken en om deze reden de visie van de Radicals te wetticistisch vinden.

Het is hier niet de plaats om deze kwestie definitief op te lossen. Over de Radical Evangelicals kunnen we wel zeggen dat zij niet zeggen dat mensen gered worden door hun

daden, wel dat zij in het gelijk gesteld kunnen worden over hun daden, en dat hun daden, door het oordeel heen, eeuwigheidswaarde kunnen ontvangen. Ook benadrukken Samuel en Sugden het belang van genade in het oordeel:

““Our works of reconciliation will all be judged and found lacking. But once they go through the sieve of God’s judgment and grace, they will participate in his final kingdom.”⁶¹

Dus, zeggen zij, ook al zijn onze daden van belang, het is door genade dat zij deel mogen zijn van het Koninkrijk. Wellicht zal dit sommigen overtuigen.

Een ander argument tegen het bezwaar van wetticisme, is dat het bij de Radical Evangelicals niet gaat om simpelweg het “volgen van de regels”, maar om daadwerkelijke compassie met armen en onderdrukten, om een verlangen naar gerechtigheid voor mensen die onterecht zijn. En hiermee sluiten ze onmiskenbaar aan bij een lijn die door de hele Bijbel loopt, van de wetgeving in de Thora, de kritiek van de profeten, tot de Bergrede en de brief van Jakobus, om maar een paar voorbeelden te noemen.

Zoekend naar een ander soort brug, zou je de visie van de Radical Evangelicals kunnen opvatten als een antwoord op een andere vraag dan er in de protestantse theologie vanouds gesteld werd. De vraag die in de Reformatie gesteld werd, is: "Hoe word ik gered?" Het antwoord daarop is: door het kruis van Christus. Maar misschien is het legitiem om ook andere vragen te stellen, vragen die vanuit christelijk perspectief ook waardevol kunnen zijn. Vragen zoals: "Hoe leef ik zo dat Jezus er waardering over uit kan spreken?", of: "Hoe leef ik zo dat mijn leven zin heeft, zelfs voorbij de grens van de dood?", of: "Wat betekent het om Gods koninkrijk te zoeken en zijn gerechtigheid?", of: "Hoe eer ik Jezus als koning in de ontmoeting met de minste van Zijn broeders en zusters?"¹⁹⁵ En dat zijn vragen waar de visie van de Radicals een waardevol antwoord op zou kunnen zijn, ook voor andere evangelicalen.

Overigens geldt de bovengenoemde mogelijke verdenking van wetticisme alleen de eerste manier waarop eschatologie motiverend kan zijn voor sociale actie, "Handelen vanuit het vertrouwen in het oordeel." De andere twee manieren, "Handelen als vooruitlopen op de toekomst," en "Handelen vanuit het "reeds" van het Koninkrijk van God," leveren wat dit betreft geen problemen op (3.3.2.2).

4.3.3 Nadruk op de noodzaak tot bekering

Bij bekering hoort een leven in lijn met het Koninkrijk van God

De Radical Evangelicals onderschrijven de noodzaak tot bekering. In 3.3.2.2.1 zagen we dat Kuzmic benadrukt dat de oproep tot bekering een cruciaal onderdeel was van Jezus' verkondiging van het Koninkrijk. Voor de Radicals is het echter wel belangrijk dat bekering ook leidt tot een leven in lijn met het Koninkrijk van God. Dat zou voor sommige evangelicalen een geschilpunt kunnen zijn, vooral voor diegenen die het als hun taak zien om mensen tot een eenmalige “beslissing voor Jezus” te bewegen, zonder teveel te willen

¹⁹⁵ Interessant is dat deelnemers aan de NI kerken een soortgelijke motivatie laten zien: “they reported being closest to God when “serving the needy, the poor, the sick, or the imprisoned.” Zie 2.4.4.1.

benadrukken dat een dergelijke beslissing ook gevolgen heeft voor de manier waarop men leeft.

Zou hier een brug te slaan zijn? De Radicals zouden deze evangelicalen kunnen antwoorden dat Jezus bij de Grote Opdracht niet alleen opriep om “alle volken tot zijn leerlingen te maken en te dopen”, maar ook om hen te “leren zich te houden aan alles wat Hij hen opgedragen had.” En de Radicals zouden erop kunnen wijzen dat het feit dat Jezus dit laatste er expliciet bij zegt, een indicatie zou kunnen zijn dat bepaald gedrag, zoals het nemen van sociale verantwoordelijkheid, niet automatisch voortvloeit uit een “beslissing voor Jezus.” Bekeerlingen moeten leren dat een leven in lijn met het Koninkrijk van God bij het geloof hoort. Dat het een weg is om te gaan, met vallen en opstaan. Dat bedenken ze niet vanzelf. Wellicht zou dit sommigen overtuigen.

Sociale actie gelijkwaardig aan evangelisatie?

Wat de Radicals onderscheidt van veel andere evangelicalen, is de gelijkwaardige plaats die ze aan sociale actie toekennen naast evangelisatie. Dit terwijl veel evangelicalen aan evangelisatie de prioriteit geven, juist vanuit hun focus op bekering. Hoe groot is de kans dat de Radicals hen zouden kunnen overtuigen op grond van de argumenten die we hebben gevonden? Die kans zou, denk ik, redelijk genoemd kunnen worden, want zowel de Radicals als veel evangelicalen die evangelisatie de prioriteit geven, beroepen zich op teksten over het Laatste Oordeel. De laatste groep doet dit vanuit de overtuiging zoveel mogelijk mensen te redden voor het Laatste Oordeel komt. Maar ook de Radicals beroepen zich op het Laatste Oordeel, en komen tot een (gedeeltelijk) andere conclusie. In de uitspraken van Jezus die ze aanhalen, met name die in Matt. 24 en 25, valt het op dat er met het oog op de wederkomst niet alleen maar wordt aangedrongen op evangelisatie, maar op in het algemeen verantwoordelijkheid nemen tot het welzijn van anderen (24: 45-51, de betrouwbare dienaar), op een actief inzetten van de gegeven mogelijkheden (de talenten, 25: 14-30), en in het omzien naar Jezus in de gestalte van de geringste van Zijn broeders of zusters (Matt. 25: 31-46). Sociale verantwoordelijkheid hoort dus volgens de Radicals ook bij een leven met het oog op de wederkomst, op grond van deze teksten. En aangezien evangelicalen een hoge visie hebben op Schriftgezag, zeker als het gaat om de woorden van Jezus, zouden deze argumenten andersoortige evangelicalen aan het denken kunnen zetten.

Naast deze bijbelse argumentatie zou het betoog in 3.3.2.2.3 (“Geen mythe”) andere evangelicalen kunnen overtuigen dat het voor de geloofwaardigheid van het evangelie onontbeerlijk is, dat mensen ervaren dat God actief is in hun concrete bestaan. En sociale actie kan daar een belangrijke rol in spelen. Ook dit zou een brug kunnen slaan naar evangelicalen die de prioriteit bij evangelisatie leggen.

En tenslotte geeft Cray aan het slot van dezelfde paragraaf een praktische manier van omgaan met het dilemma van prioritering. Cray stelt niet simpelweg dat evangelisatie en sociale actie allebei altijd even belangrijk zijn, want dat helpt niet om een keuze te maken. Cray schetst de breedte van activiteiten in lijn met het Koninkrijk van God: evangelisatie, sociale actie, “tekenen en wonderen,” en hij presenteert dit als een spectrum waaruit gekozen kan worden in een specifieke situatie, onder leiding van de Heilige Geest. Wellicht zou dit sommige evangelicalen helpen om sociale actie een volwaardige plaats te geven

naast evangelisatie. Misschien vooral evangelicalen van pentecostale/charismatische snit? Dat zou de praktijk moeten leren.

4.3.4 Activisme

Als de Radical Evangelicals wel iets duidelijk maken, is dat actie volgens hen bij het christelijk geloof hoort, en dit heeft ook expliciet te maken met hun visie op eschatologie. We zagen immers in 3.3.2.2 dat hun visie op eschatologie op drie manieren motiverend kan werken voor sociale actie.

En als we aannemen dat Tizon de geschiedenis van de Radical Evangelicals juist weergeeft, dan zien we daar een groep die zich decennialang heeft ingezet voor sociale en politieke actie op de Filipijnen, vanuit een visie op eschatologie die zeer vergelijkbaar is met wat we vonden in 3.3. En we zagen dat hun visie motiverend tot actie is gebleken, ook naar andersoortige evangelicalen. De visie van de Radicals motiveert dus kennelijk tot daadwerkelijke actie. Dat de de Radicals op de Filipijnen, met hun organisatie ISAAC, altijd klein zijn gebleven, hoeft geen argument te zijn tegen hun eschatologische visie, want Tizon noemt vier redenen (4.2.2, De positie van ISACC) dat ze zo klein zijn gebleven en deze hebben weinig of niets met hun eschatologische visie te maken.

Betekent dit alles dat de eschatologische visie van de Radical Evangelicals goed aansluit bij de evangelicale neiging tot activisme? Die vraag kan met een voorzichtig "ja" worden beantwoord. Voorzichtig, omdat de geschiedenis van de Radicals op de Filipijnen door een van hen zelf beschreven is. Voor een objectiever beeld zouden meerdere stemmen gehoord moeten worden

4.3.5 Conclusie

Samenvattend kunnen we tot de conclusie komen dat de visie op de verhouding tussen eschatologie en christelijke sociale actie van de Radical Evangelicals te verbinden is met de vier kenmerken van evangelicalisme van Bebbington, ook al nemen de Radicals op een aantal punten wel een heel eigen standpunt in. De visie van de Radical Evangelicals zou acceptabel kunnen zijn voor andere evangelicalen, maar het zou kunnen zijn dat deze hiervoor één of meer van hun overtuigingen moeten heroverwegen of nuanceren.

Hoofdstuk 5 Conclusie

5.1 Inleiding

In de inleiding had ik aangekondigd op zoek te gaan naar bouwstenen voor een visie op de verhouding tussen eschatologisch herstel en christelijke sociale actie die bij zou kunnen dragen aan een “missionair, realistisch en inspirerend verhaal” voor missionair actieve, evangelicale, christenen. Met dit doel heb ik de visie van C.B. James en die van de Radical Evangelicals onderzocht en geanalyseerd, zowel wat betreft hun bijbelse argumentatie als in hun overeenkomsten met de vier kenmerken van het evangelicalisme, zoals Bebbington die heeft vastgesteld. Ook heb ik gekeken naar het contrast met andere visies, en naar de vraag of het waarschijnlijk is dat de visies tot daadwerkelijke actie motiveren.

5.2 C.B. James

Als ik nu kijk naar de oogst, stel ik vast dat de opbrengst van de visie van James pover genoemd mag worden. Deze visie heeft weinig bruikbare bouwstenen opgeleverd. Ik moest constateren dat de bijbelse argumentatie tekortschoot, en dat de relatie tussen christelijke sociale actie nu en het eschatologisch herstel bij de wederkomst onduidelijk bleef (2.2.7; 2.5).

Ook was het opmerkelijk te noemen dat een bepaalde soort kerkplantingen, de GCT kerken, waar James veel kritiek op had, in daadwerkelijke zin veel aan sociale actie deed, veel meer dan kerkplantingen die qua visie meer overeenkomst vertoonden met die van James (2.4.5 vraag 6). Tenslotte moest ik concluderen dat James' visie weinig aansloot bij de vier kenmerken van het evangelicalisme volgens Bebbington (4.2.5). Met name de aansluiting op “Schriftgezag” en “De nadruk op de verzoening door het kruis” bleken problematisch. Christenen met een geloofsbeleving die sterk overeenkomt met de genoemde vier kenmerken van het evangelicalisme zullen James' visie dus niet gemakkelijk over kunnen nemen.

Het enige uit James' theorie wat in mijn optiek als bouwsteen voor de bedoelde visie zou kunnen dienen is de term “vernieuwing van alle dingen.” Deze term die Jezus gebruikt voor wat er zal gebeuren bij Zijn wederkomst, zou evangelicalen eraan mogen herinneren dat God van plan is om Zijn schepping te herstellen. Hij wil Zijn schepping niet weggooien. Het is waardevol voor Hem, in al zijn delen, en daarom het waard om je voor in te zetten. Dit kan een nodige reminder zijn voor evangelicalen die vooral een beeld van vernietiging voor ogen hebben als het gaat om het “einde der tijden,” en om deze reden weinig gemotiveerd zijn voor zoiets als sociale actie.

5.3 Radical Evangelicals

Van de Radical Evangelicals is de oogst duidelijk groter. Hun visie bevond ik sterk onderbouwd vanuit de Bijbel, met een heldere samenhang, en duidelijk wat betreft de relatie tussen christelijke sociale actie en het Koninkrijk van God, zowel in het “reeds” als in het “nog niet” van dit Koninkrijk (3.3.3; 3.5). Verder zijn er sterke aanwijzingen dat deze visie motiveert tot daadwerkelijke sociale actie van christenen (3.4.4).

Wat betreft de vier kenmerken van het evangelicalisme, hier vond ik steeds een duidelijke verbinding, hoewel er op een aantal punten ook duidelijke accentverschillen met andersoortige evangelicalen waren. Deze accentverschillen vielen vooral op bij “de verzoening door het kruis” en “de nadruk op bekering.” Hier zouden struikelpunten kunnen liggen voor evangelicalen die op deze punten een andere overtuiging hebben (4.3.5).

5.4 Discussie/aanbevelingen

De visie van de Radical Evangelicals komt dus het sterkst naar voren als motiverende visie op de verhouding tussen christelijke sociale actie en eschatologisch herstel. Wel zouden evangelicalen die deze visie willen gebruiken, zich af moeten vragen hoe ze zich verhouden tot de hierboven beschreven accentverschillen binnen het evangelicalisme. Niet iedere evangelicaal zal dezelfde accenten willen leggen als de Radicals.

Hier moeten wel een paar dingen bij gezegd worden:

Ik heb de vier kenmerken van het evangelicalisme gebruikt van de historicus Bebbington. Ze vormen geen confessionele standaard, en zijn ook niet het laatste woord over het evangelicalisme. Ik heb ze hier gebruikt, omdat veel evangelicalen zich erin zullen herkennen, de een wat meer dan de ander. Christenen zullen zelf moeten bedenken hoe belangrijk de diverse kenmerken voor hen persoonlijk zijn, en op grond daarvan bepalen in hoeverre ze mijn analyse in Hoofdstuk 4 mee kunnen maken.

De gebruikte geschiedschrijving over de Radical Evangelicals, zowel wereldwijd als op de Filipijnen, is afkomstig van iemand die zichzelf identificeert als Radical Evangelical. Voor een objectiever beeld van de geschiedenis zouden er meer auteurs betrokken moeten worden, ook van buiten hun kring.

Ook is de relatie tussen James' eschatologische visie en daadwerkelijke christelijke sociale actie niet in directe zin onderzocht, omdat de kerkplantingen die hij onderzocht heeft geen van alle precies zo'n visie hebben als James. Wat we, via James' onderzoek en evaluatie, gezien hebben, is de relatie tussen christelijke sociale actie en meer of minder vergelijkbare visies als die van James. Het zou interessant zijn om wat dit betreft kerkplantingen te onderzoeken met precies zo'n visie op de “vernieuwing van alle dingen” als James.

En wat betreft daadwerkelijke sociale actie zou het ook interessant zijn om te onderzoeken welke van de twee daadwerkelijk meer aan sociale actie doen, GCT kerken of kerken die werken vanuit het gedachtegoed van de Radical Evangelicals. Immers, beide doen veel aan sociale actie, maar vanuit een verschillende motivatie. De GCT kerken die James onderzocht heeft zien sociale actie vooral als dienstbaar aan evangelisatie, de Radical Evangelicals zien sociale actie als dienstbaar aan het Koninkrijk van God. Je zou dus kunnen zeggen dat de Radicals meer intrinsiek gemotiveerd zijn voor sociale actie, de GCT kerken meer extrinsiek gemotiveerd. Echter, dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat de Radicals actiever zijn. Wellicht is de motivatie voor evangelisatie van de GCT kerken zo

sterk dat ze uiteindelijk, ook vanuit een extrinsieke motivatie, toch actiever blijken te zijn. Dit zou onderzocht kunnen worden.

Echter, bovenstaande gedachten hoeven niet veel af te doen aan de conclusie van dit onderzoek, want dit onderzoek was primair gericht op theologische visie. Onderzoek van de zendingsgeschiedenis en van de empirie van christelijke sociale actie waren vooral van belang als achtergrond en kader voor de onderzochte visies.

Op grond van dit onderzoek zou ik evangelicale, missionair actieve christenen dus aanraden om de eschatologische visie van de Radical Evangelicals nader te onderzoeken als mogelijk “missionair, realistisch en inspirerend verhaal” voor missionair handelen dat gericht is op sociale actie.

Bibliografie

Bebbington, David W., *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s*, London: Unwin Hyman, 1989.

Berkhof, H., *Christ the Meaning of History*, Richmond: John Knox, 1966.

Berkouwer, G.C., *The Return of Christ*, Grand Rapids: Eerdmans, 1972.

Bonhoeffer, Dietrich, *Ethik*, München: Chr. Kaiser Verlag, 1981.

Bosch, David J., *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, New York: Orbis 1992.

Branson, Mark L., "Perspectives from the Missional Conversation," in Mark L. Branson en Nicholas Warnes (Eds.), *Starting Missional Churches: Life with God in the Neighborhood*, Downers Grove: IVP Books, 2014.

Branson, Mark L. en Nicholas Warnes (Eds.), *Starting Missional Churches: Life with God in the Neighborhood*, Downers Grove: IVP Books, 2014.

Cray, Graham, "A Theology of the Kingdom", In: Samuel, Vinay & Sugden, Chris (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.

Douglas, James D. (ed.), *Let the Earth Hear His Voice*, Minneapolis: World Wide Publications, 1975.

Geldenhuys, N., *Commentary on the Gospel of Luke: The English Text with Introduction and Notes*, Grand Rapids: Eerdmans, 1951.

Guder, Darrell, "Missional Church: From Sending to Being Sent", in: Darrell Guder (Ed.), *Missional Church: a Vision for the Sending of the Church in North America*, Grand Rapids: Eerdmans, 1998.

Guder, Darrell, *Missional Church: a Vision for the Sending of the Church in North America*, Grand Rapids: Eerdmans, 1998.

James, Christopher B., *Church Planting in Post-Christian Soil: Theology and Practice*. Oxford, 2018.

Jenkins, David, "Doctrines which Drive One to Politics", in *Christian Faith and Political Hopes*, Ed. Haddon Willmer, London: Epworth, 1979.

Jonge, Annemiek de, *Als een madeliefje tussen de straatstenen: Soteriologische en ecclesiologische opvattingen van practitioners in evangelicale missionaire gemeenschapsvorming*, Amsterdam: Buijten en Schipperheijn 2022.

Kuzmic, Peter, "Eschatology and Ethics: Evangelical Views and Attitudes", In: Samuel, Vinay & Sugden, Chris (ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.

Lovelace, Richard F., *Dynamics of Spiritual Life: An Evangelical Theology of Renewal*, Exeter: Paternoster Press, 400.

Maggay, Melba P., "Crossing the Cultural Divide: Reflections from Down Under", *Patmos* 11.2, 14.

Maggay, Melba P., *Transforming Society*, Oxford: Regnum, 1994.

- McGrath, Alister E., *Christian Theology: An Introduction*, Cambridge: Blackwell Publishers, 1994.
- Milne, B., *What the Bible Teaches About the End of the World*, Wheaton: Tyndale, 1982.
- Newbigin, Lesslie, *The Gospel in Pluralist Society*, London: SPCK, 1992.
- Newbigin, Lesslie, *Mission in Christ's way: Bible Studies*, Geneva: WCC Publications, 1987.
- Newbigin, Lesslie, *The Open Secret: An Introduction to the Theology of Mission*, Grand Rapids: Eerdmans, 1995.
- Newbigin, Lesslie, *Trinitarian Doctrine for Today's Mission*, Carlisle: Paternoster Press, 1998.
- Ott, Craig (Ed.), *The Mission of the Church: Five Views in Conversation*, Grand Rapids 2016.
- Padilla-DeBorst, Ruth, "An Integral Transformation Approach" in *The Mission of the Church: Five Views in Conversation*, Ed. Craig Ott, Grand Rapids 2016.
- Samuel, Vinay & Sugden, Chris (ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.
- Ridderbos, H., *De komst van het Koninkrijk: Jezus' prediking volgens de synoptische evangeliën*, Kampen: Kok.
- Samuel, Vinay & Sugden, Chris, "Introduction", in: Samuel, Vinay & Sugden, Chris (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.
- Samuel, Vinay & Sugden, Chris, "God's Intention for the World", In: Samuel, Vinay & Sugden, Chris (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.
- Sugden, Chris, "Death, Injustice, Resurrection and Transformation", *Transformation* (tijdschrift) 22.2. (April 2005).
- Sugden, Chris, "A Presentation of the Concern for Kingdom Ethics", in: Samuel, Vinay & Sugden, Chris (Ed.), *Mission as Transformation: A Theology of the Whole Gospel*, Oxford: Regnum Books International 1999.
- Tizon, Al, *Transformation after Lausanne: Radical Evangelical Mission in Global-Local Perspective*, Eugene: Wipf and Stock, 2008.
- Warren, Max, *The Truth of Vision: A Study in the Nature of the Christian Hope*, London: Canterbury Press, 1948.
- Wheaton '83 Statement on Transformation, <https://lausanne.org/statement/lausanne-covenant#cov>
- Willmer, Haddon (Ed.), *Christian Faith and Political Hopes*, London: Epworth, 1979.
- Wright, N.T., *Jesus and the Victory of God*, London: SPCK.
- Wrogemann, Henning, *Intercultural Theology Volume Two: Theologies of Mission*, Downers Grove: IVP Academic 2018.